

România literară

SALA DE
LECTURĂ

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

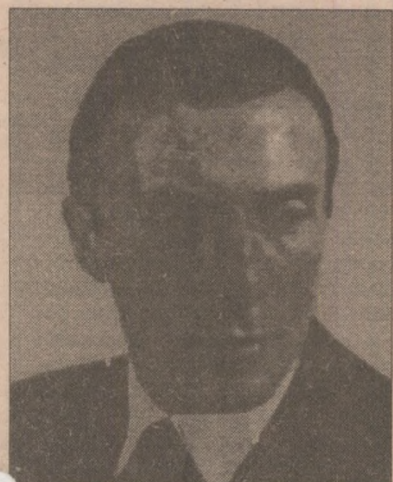
Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

29 iulie - 4 august 1998
(Anul XXXI)

30

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Un roman inedit de GRIGORE CUGLER

(pag. 12-13)

O evocare STEFAN BANULESCU

(pag. 15)

Filozofia lui ALEXANDRU PALEOLOGU

(pag. 14)

Gheorghe Grigurcu despre MIHAI RALEA

(pag. 5)

Agonia Romanovilor

(pag. 20-21)

În
exclusivitate:

Un interviu cu PASCAL BRUCKNER

(pag. 22)

Limba română la admiterea în liceu

M-AM OCUPAT în editorialul de acum două săptămâni de bacalaureat. Între timp, absolvenții de gimnaziu au dat concursul de admitere în liceu. Cu excepția ziarului *Adevărul*, care a organizat o masă rotundă pe tema reformei școlii (publicând intervențiile în câteva numere consecutive de la începutul lui iulie), restul presei a tratat bacalaureatul și admiterea în liceu (desfășurate, totuși, *altfel* decât înainte) cu oarecare superficialitate și, mai ales, pe latura senzatională. TVR ne-a servit pe tavă certurile din MEN iar *Nationalul* (18 iulie) a permis unei mame din Craiova să blesteme în dreapta și în stînga, supărată (mai e îndoielă?) de eșecul progenerurii. Și bacalaureatul, și admiterea merită mai mult decît acest zgomot publicistic. Sînt destule noutăți în amîndouă, care indică dorința reformării sistemului de absolvire și de promovare. Mai mult, s-a putut constata o anumită coerență a rezultatelor. Statisticile au arătat că procentul celor care au trecut bacalaureatul este același cu procentul celor care au trecut admiterea: 60%. Aceasta înseamnă că liceul românesc de pînă anul acesta era binișor umflat. 40% din elevii actuali n-aveau ce căuta în liceu: cei care au profitat de o admitere în stil vechi, cu patru ani în urmă, au căzut acum la bacalaureat. Statistica va ajuta și la trierea liceelor. Nu e totuși normal să fie menținute licee de la care nici un singur elev n-a promovat bacalaureatul. (Profit de ocazie ca să îndrept o greșeală de tipar strecurată în editorialul meu de acum două săptămîni: procentul promoțiilor la profilul pedagogic al Școlilor Normale a fost de 100%, nu de 10%!).

Vin la tema propriu zisă a editorialului: limba română la admiterea în liceu. Despre literatură, săptămîna viitoare. Subiectele și baremul de notare au fost publicate în *Tribuna învățămîntului* (14 iulie). Încep prin a observa că, ațît la limbă, cît și la literatură, subiectele au fost net inferioare (nu mă refer, se înțelege, la dificultate, ci la calitate) celor de la bacalaureat. O "linie" conservatoare a fost evidentă, contrară intențiilor reformatoare ale MEN. Principala observație este că, din cele 6 cerințe de la subiectul de limbă, nici una nu are în vedere vocabularul. Ca și cum școala ar urma să pregătească grămatici, nu utilizatori corecți ai limbii. S-a solicitat despărțirea unei fraze în propoziții, veche marotă a profesorilor. La admiterea în Facultatea de litere, o astfel de solicitare ar fi avut un oarecare temei. Dar la admiterea în liceu, unde procentul celor de la profilul pedagogic și filologic e neînsemnat, la ce bun să înveți să "tranșezi" frazele? Subiectul denotă o înțelegere mecanică a studiului limbii, redus la gramatică și devenit scop în sine.

Toate subiectele comportă rețineri. Unele doar de formulare. S-a cerut, de pildă, alcătuirea unor *enunțuri* în care pronumele relativ *care* să îndeplinească mai multe funcții sintactice. Elevii știu că *enunț* înseamnă ațît frază, cît și propoziție. Sînt forțate și potrivnice spiritului limbii propozițiile în care pronumele cu pricina e subiect, complement etc. Trebuia, așadar, alcătuite fraze. Atunci, de ce nu s-a cerut limpede acest lucru. Unul dintre enunțurile de la care elevii porneau nu sună tocmai românește: *e bine de învățat*. Dacă pretindem corectitudine, să formulăm noi înșine corect! O altă cerință e, dacă nu greșită, o capcană: identificați predicatele și arătați felul lor. Dar toate cele șapte predicate din textul lui Creangă sînt verbale. În fine, s-a cerut să se transforme "*părțile de vorbire* subliniate în propoziții subordonate". E o greșeală inadmisibilă: nu *părțile de vorbire* se transformă în subordonate, ci *părțile de propoziție*. Ciudat este că nici *Tribuna învățămîntului*, nici alte ziare care s-au referit la subiecte n-au sesizat greșeala. Din informațiile mele, nu mulți candidați și-au dat seama de ea. Cît despre examinatori, ei or fi considerat formularea "oficială" venită de la MEN ințușabilă. Concluzia? Nivelul general al cunoștințelor e destul de precar. Cît despre autorul subiectelor, ce-aș putea spune?

CONTRAFORTde *Mircea Mihaiescu*

Ciuma cu miros de levăntică

ESENȚA criminală a regimului Iliescu a fost pusă implacabil în evidență de mărturiile lui Miron Cozma. Când spun "regimul Iliescu" mă refer, desigur, la complexul comunisto-securist în jurul căruia s-a coagulat marea conjurație a ticăloșilor. De acum înainte, dl Ion Iliescu nu mai are nici o șansă de a se apăra spunând că le-a mulțumit minerilor pentru a-i determina să plece din București, după ce plantaseră flori în Piața Universității! E de-acum dovedit că minerii (adevărați ori deghizați) au bătut, schingiuit și omorât la instigarea lui Ion Iliescu și a apropiaților săi.

Ce mă uluiește este că o asemenea declarație n-a clintit nici un mușchi pe fețele oamenilor legii și ale politicienilor. Fericiți că Miron Cozma a mărturisit ceea ce știa o lume întreagă încă din 1990, s-au relaxat cu toții, ca în fața unui spectacol reușit, dând indiferent-aprobator din cap: "Știam noi că lucrurile stau așa!" Nici ministrului de Interne, nici celui de Justiție, nici Procuraturii, nici Parchetului nu le-a trecut prin cap să se sesizeze din oficiu, ca și cum n-ar fi fost vorba nu de o declarație de maximă gravitate, ci de un banc al lui Arșinel.

Că dincolo de indiferență e vorba și de incoerentismul cinism al omului public român, nu mai încap deoia. Corupți, turnători, pătați pe toate fețele, majoritatea dintre ei au ca obiectiv să dispară din vizorul public, nu să iasă în evidență prin cine știu ce păguboasă inițiativă justițiară! Aici am ajuns, după două legislaturi iliesciene, în care scopul principal, urmărit la modul diabolic, a fost promovarea la putere a inșilor șantajabili, dacă nu chiar a infractorilor!

În ce-l privește pe Miron Cozma însuși, el nu face, în contextul constantinescianismului, decât ce a făcut și sub Iliescu: adică exact ce-i trece prin cap. Condamnat și cu interdicție de a păși în București, el își permite, cu aroganța specifică infractorului înăscut, să organizeze conferințe de presă și să apară la televiziune! Supralegiuitor, el decide ce e corect și ce incorect într-o hotărâre judecătorească! Mă mir că n-a susținut că nici n-a fost condamnat și că, de fapt, judecătorii l-au felicitat pentru contribuția la promovarea bunelor maniere. Reacția apărătorilor legii? Aceeasi!

Pe acest fond de putreziciune, prestația lui Miron Cozma este descrierea perfectă a incoerenței societății românești. Evoluând între amenințarea grobiană și cererea de iertare deplorabilă, discursul său de la "Antena 1" e radiografia jalnică a nivelului la care s-a prăbușit ștacheta vieții publice de la noi. Deși tocmai ieșit din închisoare (dar nu pentru adevăratele sale culpe, ci pentru infracțiuni atât de joase, încât ar descalifica pe oricine altcineva), Miron Cozma s-a apucat să declare că la viitoarele alegeri va candida pentru un loc în senatul României! O dovadă în plus că pentru el legea nu are nici cea mai mică importanță și că noua calitate de infractor dovedit consuetudine un argument suplimentar în cursa pentru putere.

În fond, aceasta e miza întregului circ ce-l are ca protagonist principal pe Miron Cozma: lupta pentru ciolan. Ahtiat de avantaje nemeritate, lacom de gloria ieftină a celui adulat în piețele din valea Jiului de miile de nenorociți ce trudesec animalic în subpământ, Miron Cozma e încă unul din acei monștri morali cu care ne-am procopsit după 1989. Întrebat de un reporter dacă nu există cumva o incompatibilitate între rolul său de lider sindical și calitatea de membru de partid, Miron Cozma a ținut să ne demonstreze, într-o schizoid-explicație ce ne-a lăsat cu gura căscată, că unul e sindicalistul Miron și altul politicianul Cozma, între ei neexistând absolut nici o legătură!

N-ar fi exclus ca astfel de inovații să revoluționeze psihiatria și psihanaliza. Până una-alta, să mai consemnăm un capitol în decăderea morală a societății românești. Degeaba inventariază lacheii d-lui Constantinescu

pașii de vals din Biroul Oval, degeaba stau diplomații noștri cu ceasul în mână (nu e un banc!) pentru a contabiliza minutele petrecute de Prim-ministru în preajma augustei figuri Papale. Degeaba se drapează ei olfactiv, pentru aceste ocazii festive, în eau-de-cologne-urile în fashion Gucci, Versace sau Calvin Klein. Oricâte sticlute de parfum ar turna peste costumele ministeriale, situația în țară pute rău de tot! Ce credibilitate au mesagerii noștri în lume, când d-na Zoe Petre radiază de mulțumire că Miron Cozma a pornit, imediat după condamnare, în campanie electorală, pozând în victimă a mineriadelor conduse de el însuși?

Lașitatea enormă a puterii actuale ne va menține, încă ani buni, la coada tuturor cozilor. Spaima de a nu se spune că Miron Cozma e implicat într-un proces politic îi sperie pe conducătorii de azi atât de mult, încât preferă să lase un infractor de talie internațională să zburde în libertate. Problema esențială este tocmai aceasta: procesul lui Miron Cozma trebuie să devină, în fine, unul politic. Pentru că el a sosit cu minerii la București spre a interveni într-un proces politic, și nu pentru a se desfăta cu mireasma teilor din Cișmigiu!

Nu e greu de văzut de ce regimul Constantinescu nu e dispus să înghită un astfel de os, cu care e posibil să se și înecă: pentru că riscă să strice alianța guvernamentală. Să fie clar: cine spune Miron Cozma al anilor 1990-1991, spune și Ion Iliescu. Iar cine spune Ion Iliescu spune și Petre Roman – și câți alții se vor fi aflând atunci în poziții decizionale. Din nefericire, calculul constantineștilor e găunos; pe zi ce trece, credibilitatea regimului e tot mai știrbă iar demagogicele promisiuni de la începutul mandatului sunt penibile baloane de săpun. În loc să-și asume bărbătește consecința unor gesturi care ar curăți imaginea țării de insuportabilul jeg produs de barbariile mieresco-securiste, regimul d-lui Constantinescu trage de timp, sperând că va putea duce lumea de nas cu alte bali-verne și la alegerile din anul 2000. După cum merg lucrurile, peste doi ani populația îi va zvârli, fără nici o mustrare de conștiință, în lada de gunoi a istoriei.

Apologetii președintelui îi pun, naiv, lașitatea pe seama dorinței de a menține în funcție mecanismul guvernamental. Dacă ce se întâmplă în România după 1996 e guvernare, înseamnă că ne-am ținut de tot! Ce alianță e asta, în care nu trece săptămâna fără să auzi de o încercare de puci, în care partenerii din guvern se detestă de moarte iar puterile în stat sunt distribuite după criterii pur mafiote? Originalitatea Convenției Democratice se relevă, cu fiecare zi, monumentală, incredibilă, monstruoasă: avem de-a face cu singura forță politică din lume care-și urăște adepții mai mult decât adversarii! Tratamentul la care e supusă Alianța Civică, la un capăt, și batjocorirea dorințelor electoratului care i-a trimis în Parlament, la altul, vor rămâne exemple de comportament politic ce vor da, cu siguranță, imense bătaii de cap politologilor viitorului.

Și iată cum cazul Miron Cozma devine un test al întregii noastre societăți. E treaba politicienilor de la putere să-și asume public un astfel de comportament. Dar măcar să nu se mai obosească în lungi călătorii transoceanice pentru a-i convinge pe americani că suntem curați ca lacrima, când în casele noastre gunoaiele au început să producă ciumă. Poate că americanii nu au memorie mai bună decât românii. Dar au computere mai bune. Iar ele, printr-o simplă apăsare de buton, readuc în actualitate întreaga mizerie morală a unei societăți duplicitare: pe de o parte, căciulindu-se, încearcă să pătrundă în lumea bună, a națiunilor onorabile, pe de alta, bombându-și bădărașește pieptul, încurajează masiv criminali patentăți, infractori de mare calibr, excroci incorijabili. Și asta contracronometru. Pentru că suntem o nație tânără, dar grăbită. Vorba lui nenea Iancu: "Închipuiește-ți, Lache, la caracterul meu, trei ceasuri..."

POST-RESTANTde *Constanta Buzea*

AȘ PUTEA lua *textul* ca pe confesiunea unui sinucigaș. Aș putea să mă fac că nu observ ortografia defectă, greșelile de toată mână punându-le pe seama stării tensionate în care a fost redactat. Când e caz de sinucidere din dragoste, lacrimile ne împiedică să mai vedem clar litera pe clapă. Că *textul* e lipsit de calități literare și cu o logică aiurea, aproape că nu mai are nici o importanță. Intri ager în rebusul lui, pe care vrei să-l soluționezi repede, ca și cum de asta ar depinde salvarea disperatului. Dar aș putea lua același text mai degrabă ca pe o farsă de prost gust. Și am se pare suficiente motive să înclin balanța în această direcție. Ar fi câteva indicii că băiatul cu probleme nu și-a finalizat gestul. Ori a greșit flaconul, ori l-a lăsat curajul în ultimul moment, ori a trîșat pur și simplu. Fapt este că n-a trecut pe la camera de gardă de la Urgență, unde se fac acele grețose, oribile dar salvatoare intervenții, de golire a stomacului. Tânărul habar nu are de efectele concrete ale presupusului său gest. El crede că viața nu mai are nici un rost dacă familia l-a dezamăgit pe el și dacă fata visurilor sale l-a lăsat, înțeleg s-o... părăsească. Confesiunea are 124 de rânduri late de-a binelea și indeseate. Un astfel de text îți ia, pe puțin, o zi ca să-l transcrii ca lumea. Ca să-i dau crezare autorului, deduc că a înghițit somniferele cam pe la mijlocul textului, altfel n-ar fi avut vreme să-l termine! Pentru că o ia, și el, de la *patusopt*: "Oricum, totul s-a întâmplat acum 6 luni, într-o seară, pe la jumătatea lui august – *zice* – când m-am despărțit de fata pe care o iubeam și continui s-o iubesc mai mult decât însăși viața, ea fiind unul dintre factori (sic!) pentru care mă aflu în această stare. M-am despărțit ca un prost trebuia să rămân alături de ea, să lupt pentru relația noastră, dar la vârsta de 17 ani – *zice* – câte nu putem sau avem impresia că putem face. De atunci tot ce găsisem la Carina am căutat la alte fete însă nimic nu se aseamua cu ochii ei albaștri deschiși, într-o armonie perfectă cu părul blond sidefat, de o strălucire orbitoare, portretul-i fiind definit de acele trăsături fine ale feței atât de calde și sublime încât aveam impresia că era un copil naiv. Oare iubirea este răspunsul la tot? Nu știu, câte nu știu, dar școala a început pe 15 ca întotdeauna..." Și confesiunea înaintează în termeni abundenți în lirism și sinceritate, somniferul e departe de a-și face efectul, îndrăgostitul își plânge de milă și găsește în sine destul amoc împotriva părinților care țin morțiș ca el să nu-și lase școala: "Ce ne face – *zice* – să judecăm când comunicarea se face numai pe verticală, nu vă cer să mă înțelegeți am nevoie numai de cineva căruia să mă confesez, de cineva care este dincolo de furtuna a căruia vânt (sic!) bate aspru și puternic. De ce mai trebuie să și reflectăm"? Ca veni vorba de reflectat, întâmplarea a făcut să fiu de față când a fost adusă pe brațe, la Urgență, o adolescentă care încercase să se sinucidă, motivele ei fiind de altă natură. Personalul de gardă a intrat în alertă și a procedat dur și rapid, conform cu normele impuse de gravitatea cazului, reușind s-o salveze. S-a trezit într-un salon de recuperare unde a avut și timp, și exemple similare, pentru a reflecta pozitiv la prețul și bucuria darului vieții. Tânărul nostru *zice* în continuare: "Viața mergea, dar nu suportam să fiu fără Carina, și mai ales nu știam ce să fac cu totul, că nu puteam să fac față. Eram legat de școală și doream să renunț la ea, căci între noi fie vorba, nu mă prea interesa, familia fiind cea pentru care am continuat s-o urmez, și într-un fel le dau dreptate, dar ce mai contează, ce orbit de iubire am fost și ce poate face iubirea din om, și totuși cred că nu în ea se află răspunsul la tot. Carinei nu-i plăcea să spun *ce contează*..." Autorul se lansează în alte lungi justificări și considerații asupra efectelor despărțirii, căci fata, mi se pare că a ridicat grațios din umeri și n-a prea suferit. Preț de încă 20 de rânduri aflăm avaturile singurătății, "lunga și deșartă amăgire a sentimentelor", seceta de soluții catifelate pe care familia n-a fost dispusă să le producă în beneficiul îndrăgostitului certat cu cartea și, definind viața, printre altele, ca pe o "zeamă lungă și chioară", conchide patetic: "Acum când sunt cu lacrimi în pe (sic!) obraz, când lacrimile îmi învaluează privirea și gândirea, nu spun toate acestea pentru a acuza (sic!) pe Carina, ci pentru a mă răzbuna pe ea și sper din tot sufletul că măcar va regreta când va afla de moartea mea, în urma căreia nu voi lăsa nici un bilet, nici o scrisoare, doar niște gânduri. La doza (pe!) care am luat-o nu-mi dau mai mult de jumătate de oră așa că trebuie să mă grăbesc..." Și *textul* devine de aici înainte terorizant, indiferent ce ar mai adăuga, evocare, detalii, cugetări, scufundare în alcool, trist, agreat și lugubru cât cuprinde. Abia apucă să semneze, să pună *textul* în plic, să pună timbrele, să lipească plicul, să scrie adresa destinatarului: *România literară*, și pe a sa. Apoi, o ia la goană spre cea mai apropiată cutie poștală, apuca să strecoare scrisoarea prin clapă. Ce urmează, rămâne să ne imaginăm. Cade pe caldarâm? Moare? Îl salvează cineva? Totuși, rămân cutremurată să mă uimesc, după toate și toate: De ce și-o mai fi scris pe plic și numărul de telefon?! (*Cl. I.*, București)

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL:romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

http://www.romlit.ro

http://www.sfos.ro/news/romlit

http://www.kappa.ro/news/romlit

UN OM LIBER

A APĂRUT de curând în viața noastră literară un poet înzestrat cu o excepțională forță reformatoare, un poet strălucit, care face din cuvinte edificii fluide și proteice, adevărate fântâni arteziene ale sensului. Tocmai în momentul când credeam că, în materie de poezie, nimic nu se mai poate inventa, acest poet ne spulberă blazarea și ne cheamă la o nouă viață a poeziei, impetuos, capabil să-și asume bărbătește condiția de inaugurator. Iată câteva secvențe din textele sale: “pământul a adormit/ bivol în mlaștinile universului”; “voi fi un centaur siluind arborii poemului”; “fiecare dimineață e o rufă roșie la orizont”; “la parazi soldații duc în vârful baionetelor/ capete surâzătoare de copii”; “omul cu sângele atârându-i pe nas/ ca niște imense lampioane roșii/ alerga în gol în urma celorlalți/ după mingile hipnotice care invadaseră marea”; “păsările își culegeau aripile cu gesturi lente/ și nu le puteau lipi”; “ai să umbli

Portret de VICTOR BRAUNER

în mâini pe dinăuntru/ ciupindu-mi nervii ca pe niște coarde vocale”; “femeia se freacă de arbori/ pielea îi flutură ca un drapel subțire”.

Acest poet, de fapt, n-a apărut “de curând”, ci în urmă cu peste șaiszeci de ani. Versurile citate se află în volume publicate în 1936 (*Drumețul incendiar*), 1937 (*Libertatea de a dormi pe o frunte*) și 1940 (*Vasco da Gama*). Dacă am recurs la trucul prezentării lor ca o operă de dată recentă a fost numai din dorința de a-l face pe cititor - în eventualitatea că nu recunoaște imediat stilul lui Gellu Naum - să simtă cu acuitate ce *nouă* este în continuare, și azi, o inițiativă poetică din prima jumătate a secolului douăzeci.

Aceasta este prima surpriză, mereu repetabilă, pe care ne-o rezervă Gellu Naum. A doua constă în capacitatea sa de a rămâne până în prezent, la vârsta de 83 de ani, un spirit innoitor. El nu este un avangardist “de altădată”, ci un poet aflat mereu în avangarda poeziei. În prezența lui Gellu Naum un tânăr de azi poate părea demodat.

Cine este de fapt Gellu Naum? Îl vedem uneori înalt, politicos, participând fără vocație la câte o festivitate organizată chiar în cinstea sa, îi luăm interviuri, neștiind ce să-l întrebăm din cauză că am vrea să-i punem o mie de întrebări, ascultăm relatările celor ce-l vizitează la reședința-refugiu de la Comana, dar tot nu reușim să-i stabilim identitatea. Recapitulăm cele câteva date de istorie literară pe care le deținem. S-a născut la 1 august 1915 la București. A studiat filosofia la București și, în continuare, la Paris. A cunoscut suprarealismul de la sursă, făcând parte dintre emulii lui André Breton. S-a numărat printre promotorii celui de-al doilea val suprarealist din România, alături de D. Trost, Gherasim Luca, Paul Păun și Virgil Teodorescu. A publicat numeroase cărți de poezie și proză (distincția între genuri nefiind în cazul său semnificativ): *Drumețul incendiar*, 1936, *Libertatea de a dormi pe o frunte*, 1937, *Vasco da Gama*, 1940, *Culoarul somnului*, 1944, *Medium*, 1945, *Castelul orbilor*, 1946, *Athanor*, 1968, *Poetizați, poetizați...*, 1970, *Copacul-animal*, 1971, *Tatăl meu obosit*, 1972, *Partea cea laltă*, 1980, *Zenobia*, 1985, *Malul albastru*, 1990 etc. A compus, pentru copii, fermecătoarele “cărți cu Apolodor”. A tradus din Diderot, Stendhal, Hugo, Jules Verne, Kafka, J. Prévert, René Char, J. Gracq, S. Beckett și mulți alții.

Dar cine este, totuși, Gellu Naum? Dacă luăm în considerare sensul prozaic al întrebării, nu vom putea niciodată să-i găsim un răspuns. Poetul s-a înfășurat de multă

FOTOGRAFIE DE ION CUCU

vreime în propria sa poezie, ca într-o pelerină. Putem însă afla câte ceva despre existențele lui posibile, citindu-i textele. Multe dintre ele sunt un fel de halucinații biografice, realizări imaginare ale unor virtualități secrete.

Să recitim împreună fie și un singur poem, șinteză ludico-onirică a unei odisei existențiale parcurse în spațiu românesc. Poemul are titlu de neuitat: *Călătoria cu Stelică*. Iată și primele versuri: “Buzele mielului sângerău în răcoarea de seară/ când am văzut soarele lucind deasupra soarelui/ călcăm tiptil pe blana de la picioarele patului/ aveam un coleg Stelică de o strălucitoare frumusețe/ pe lângă el se târau șopârlele îmbrăcate/ în aur străveziu// aceasta se chema prietenie și în ea putrezea adolescența/ verigheta de sârmă lucea pe degete și în gurile noastre scânceau cuvinte de sârmă”.

Derularea “vieții” poetului seamănă cu un film proiectat pe nori. Totul este evanescent și fluctuant. La un moment dat, ca și cum ar dispărea însuși ecranul, cerul rămâne gol:

“discutam liniștiți ca greierii/ când învelit în spațiul său Stelică a murit”.

Urmează ceremonialul funerar, faraonic și suprarealist în același timp, universal și românesc, tragic și hilar: “eram prea tulburat și mă gândeam la inevitabila lui călătorie/ spre delta unde marea fluviu îngrămădea ruini omenesti/ sub masa cinei noastre ploaia/ soarele se ascundea singur și frații lui Stelică veneau dintr-un elan de iubire/ prin ceața deasă a sfârșitului/ înfășurați în piei neargășite veneau cântând în pumni/ veneau să-l scoată pe Stelică din corabia lui de zinc să-i spele oasele/ dar el era întreg neputrezit devenise metalic/ îi sărutau furca pieptului pe la mijloc pe rouă/ dar el devenise livid veneau cai albi îl acopereau cu frunze/ mai bine i-ar fi pus o perdeluță peste gene”.

Poetul rememorează episoade din prietenia cu Stelică trăită în adolescență, episoade care, prin retrospectivă, se contaminează de moarte:

“eram doi adolescenți amărâți el era mort de mic copil/ locuiam într-o vâgăună ne creșteau copaci pe spinare/ crengile lor ne umbreau/ umblam amândoi prin ceața mlaștinei de dinaintea nașterii/ întrebam de unu Bacuta nu-l știa nimeni/ Stelică stătea în biserică întins frumos pe o masă mai mult plutea în corabia lui de zinc edificând fraternitatea noastră agresivă/ în zori cântau vreo 2000 de cocoși improvizau Zorile/ ne luam fiecare iubita de mână sărbătoream nunta de aur/ simțeam o delicată anxietate o surditate fecundă/ și iată că ne căram miresmele în spinare spre altar”.

Poemul se încheie cu un vers metafizic:

“o cât e de mult de când vedeam soarele lucind deasupra soarelui”

Într-o țară în care există un “guvern Vasile” de ce n-ar exista și o mitologică prietenie “cu Stelică”? Gellu Naum a înregistrat cu mai multă acuratețe decât alții “răsu”-plânsu” românesc, tocmai datorită libertății pe care și-o ia de-a nu înregistra nimic în versurile sale. Tot ceea ce este liber este mai fidel față de adevăr în comparație cu ceea ce se obține printr-o fidelitate programatică.

Liber - iată poate un cuvânt cheie pentru înțelegerea poeziei lui Gellu Naum. Și, poate, pentru stabilirea identității poetului. Sunt multe lucruri pe care nu le știm în legătură cu Gellu Naum, dar ceva știm sigur: că este un om liber.

SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

Expo '98 (III)

vizitatorii să devină figuranți», se realizează, literalmente, zi de zi.

Mai bine zis, noapte de noapte. După ora 8 seara, atunci când biletele se ieftinesc cu 60% iar pavilioanele se închid, în EXPO începe viermuiala noctambulă, atât de specific iberică. În loc să se golească spațiul Expoziției se umple până în vîrf. Motivul nu e doar pecuniar (biletul de numai 2.000 de scuzi față de 5.000), ci mai ales artistic. În clipa cînd soarele a apus, încep spectacolele în aer liber și în sală, plimbările, viața de noapte. Mii de oameni așteaptă clipa pentru a pătrunde în incinta rivnită și pentru a porni la o peregrinare ambiguă, în căutare de muzică, spectacol, mincare, băutură, foc de artificii și căldură corporală; în răcoarea serii, erotismul latent al zilei iese la suprafață.

Este Expoziția și o sărbătoare a corpului? Fără îndoială. În vara reală și programată a capitalei portugheze, oameni din toată lumea simt că au un trup și că i se pot închina fără ceremonie. De la privirea - captată, amestecată în cantități de o lume de culori, forme și obiecte fără egal - la auzul obsedat de muzică, la gustul - solicitat de toate exotisme culinare și oenologice, la parfumul EXPO, imposibil de definit, dar pătrunzător, și pînă la pulsațiile intime ale corpului chemind fără încetare alt corp.

DE LA primul articol pe care l-am scris pe marginea fenomenului EXPO '98 au trecut deja 7 săptămîni; cînd aceste rînduri vor apărea, jumătate din cele 132 de zile fermecate, din cele 132 de zile smulse timpului, se vor fi scurs. Și atunci, înainte ca EXPO să devină amintire, iar reliefurile ei să mai poată fi reconstituit doar din umbre fragmentare de memorie, merită să încercăm a surprinde misterul acestei lumi artificiale, create de om de la un capăt la altul *ex nihilo*, dar care acum trăiește cu o intensă viață proprie.

Poate că cea mai neașteptată inovație oferită de această Expoziție constă în valorificarea superlativă a spațiului public, a locului gol dintre pavilioanele naționale ori oficiale, cu alte cuvinte, a terenului pe care toată lumea se plimbă și la care, de obicei, nimeni nu-i atent. La EXPO '98 o bună parte din activitățile cu adevărat pasionante se desfășoară pe alei, în piețe publice, la restaurantele-terasă, pe scenele montate în aer liber și unde mii de oameni se îngrămădesc cu frenezie. Plimbîndu-se dintr-un loc în altul, asistînd la cîteva spectacole pe zi, cinînd la un restaurant cu program muzical-culinar specific, apoi odihnîndu-se la miezul nopții pe malul fluviului, pentru a asista la spectacolul de «sunet și lumină» *Aqua Matrix*, repetat seară de seară, vizitatorul își poate asigura distracția continuă chiar și fără să intre în vreunul dintre pavilioane. Visul mărturisit al coordonatorului artistic al EXPO, acela ca «expoziția să fie o scenă pe care

DEBUTURI PREMIATE (II)

ÎN DESCHIDEREA cronicii de săptămâna trecută m-am referit la revirimentul realismului în proza noastră de azi, datorat contribuției mai multor serii de prozatori, dintre care unii sunt exponenți ai ultimului val literar. Printre ei, Ioana Drăgan și Răzvan Rădulescu, ale căror cărți de debut au fost recent premiate de Uniunea Scriitorilor.

Cartea Ioanei Drăgan, *Vietăți și femei*, am discutat-o în cronica anterioară, iar acum mă voi ocupa, cum anunțasem, de cartea lui Răzvan Rădulescu, *Viața și faptele lui Ilie Cazane*.

Titlul este oarecum redundant, însă cu intenție, reprezentând una din cele câteva discrete trimiteri parodice la ticurile romanului tradițional de formare, ale acelui roman care începea totdeauna cu "începutul", cu, adică, momentul nașterii eroului, pentru a-i urmări apoi evoluția fază cu fază, creșterea și formarea sufletească, instrucția intelectuală ș.a.m.d. Astfel demarează și scrierea lui Răzvan Rădulescu ("Ilie Cazane s-a născut pe 6 septembrie 1962 la București, dintr-o întâmplare. Mama lui, Georgeta, se căsătorise în urmă cu trei ani cu Ilie Cazane-senior, un personaj nu lipsit de pitoresc..."), părăsind însă repede tiparele canonizate, în care naratorul doar se prefăcuse că s-a instalat. În fapt el acționează independent de canoane și chiar de minime reguli privind organizarea narațiunii, echilibrul părților, răsturnând cronologia și acordând eroului titular mai puțin spațiu de manifestare, epic vorbind, decât tatălui acestuia, Ilie Cazane-senior, sau decât colonelului de Securitate Vasile Chiriță, anchetatorul tatălui după arestare. Pe parcurs naratorul reia, de câteva ori, tonalitatea din primele fraze, amintind-o pe aceea a romanului clasic, dar cu ușoare îngroșări care fac să se perceapă intenția parodică, după cum în alte locuri folosește, tot parodic, formulele romanului sentimental sau ale romanului de mistere, cu înlănțuirile acestuia de bizare coincidențe, cu întâlnirile fatale etc. Nu se poate susține că Răzvan Rădulescu procedează astfel pentru că urmează linia de acțiune a unui program deconstructiv, ci, mai degrabă, pentru că prin temperament este inclinat spre șarjare, și mai ales pentru că ține să facă dovada mobilității stilistice de care este apt. Și tânărul prozator este apt, într-adevăr, de o mare mobilitate stilistică, el izbutind să schimbe, fără nici o dificultate vizibilă, în scurtul roman de care vorbim, cel puțin trei sau patru registre narative.

Dar să ajungem la realism despre care spunem că își reîntărește pozițiile în proza noastră și prin contribuția unor exponenți ai celei mai noi serii literare, precum Ioana Drăgan și Răzvan Rădulescu. Realismul acestora stă înaintea de toate în fixarea priorității asupra unui mediu anume, iar acesta este mediul oamenilor banali, astfel zicând, adică agitați de probleme banale, de obsesii și de drame banale, dacă prin banalitate înțelegem viața de fiecare zi a indivizilor de toată mâna și nu a celor selectați de istorie pentru a juca anumite roluri pe scena ei, scoși prin aceasta din anonimul. Încă de pe la mijlocul anilor '80 s-a putut observa în scrierile prozatorilor ce începeau să se afirme atunci o reacție față de temele-obsesie ale prozatorilor din generația imediat anterioară, fascinați, aceia, de așa-numitele probleme ale puterii, ale dobândirii acesteia și ale funcționării mecanismelor ei, o temă îndeajuns de artificială, cum ne apare azi, dar care îngăduia unele trimiteri aluzive la relele regimului totalitar. Reacția de care vorbeam, nezgomoasă, a constat în redescoperirea omului comun (banal) și a micii istorii, a istoriei trăite din perspectiva acestui om comun, a omului din mulțime, îngropat în cotidian, prizonier, într-adevăr, al viziunii lui "joase", fatal marginalitate, dar care trăiește în epoca lui poate mai autentic și sufletește mai bogat decât acela care deține pârgurile și clara conștiință despre cum merg lucrurile în lume. Această reactivare a preocupării pentru omul comun,

această readucere a sa în lumină, o practică și azi prozatorii afirmați la mijlocul anilor '80 și cei veniți după ei, cu interesante "actualizări" prin raportarea la realitățile postdecembriste.

În povestirile Ioanei Drăgan realismul era compact, în timp ce în succintul roman al lui Răzvan Rădulescu realismul prezintă fisurări, spături prin care își fac loc infiltrații onirice sau pur și simplu năvălește supranaturalul. O face sub forma unor întâmplări ciudate, cum este aceea cu șepcile securiștilor care, în încăperea unde este anchetat Ilie Cazane-tatăl, cad din cuier fără motiv, refuză să stea agățate. Alt fapt ciudat este acela că Ilie Cazane, copil fiind, se poate vedea pe sine în viitor, "mai mare, cu un început de mustață, înconjurat de un grup de tineri", se poate vedea astfel – și aici e încă o ciudățenie – privind printr-o anume crăpătură din tablă de lemn a patului rustic, un vizor prin care poate să contemple imagini de peste timp.

Dar acestea sunt elemente care doar fisurează, cum spuneam, realismul prozei lui Răzvan Rădulescu, fără să ajungă a-l disloca. Curgerea vieții obișnuite din deceniile șase și șapte o captează această proză în prezentări debordând de concretețe, curgea vieții de la suprafață precum și pe aceea din subteranele societății, acolo unde Securitatea era atotstăpânitoare, schilodind trupuri și suflete, mutilând existențe, frângându-le, precum pe aceea a lui Ilie Cazane tatăl.

Din titlu suntem trimiși la "viața și faptele" unui singur erou dar sunt trei, de fapt, personajele al căror destin îl urmărește cartea cu specială atenție: al lui Ilie Cazane tatăl, al colonelului anchetator Vasile Chiriță și al lui Ilie Cazane fiul.

În lumea lui insignifiantă, Ilie Cazane-senior este neîndoienic un original, un om straniu prin biografie și prin însușirile anormale și pentru el nefaste, căci de la ele i se trage tot răul. Crescut la căminul de orfani, numele, și el ciudat, îi vine de la o poreclă, pentru că părinții nu i se cunosc ("Mi-au pus numele Cazane, de fapt poreclă, pentru că stăteam mai mult pe la bucătărie și mâncam pe furis din cazanele cu mâncare"). Devenit om în toată firea, hălăduiește prin București, unde se descurcă în ale vieții mai ales prin faptul că emană în jurul său simpatie, povestitorul vorbind chiar de "efectul hipnotic al farmecului său", exercitat cu deosebire asupra cârciumarilor bucureșteni care-i asigură cu lărghețe cont deschis pentru mâncat și băut. Cu felul său de a fi o cucerește una-două pe Georgeta, fata din Liveni, venită în Capitală pentru două zile cu treburi, luând-o și de nevastă și mutându-se cu ea în satul din nord unde la fel îi cucerește pe toți. Pe toți și mai cu seamă pe tatăl Georgetei, care după ce mai întâi îl primise cu circumspecție "re-

zista vizibil din ce în ce mai greu fascinației exercitate de ginerele său". Mai reticentă e mama-soacră care îl suspectează de a fi "necuratul" pentru că în toate omul ăsta pe toți îi întrece și chiar și pe ea, izbutind, de pildă, să i-o ia mereu înainte cu trezitul de dimineață. Dacă ea se trezea la cinci, cum o făcea de decenii potrivit "ceasului biologic" astfel reglat, el era treaz de la patru, dacă se trezea la patru el era în picioare de la trei, și nu pentru a sta degeaba căci în răstimpul de o oră făcea focul în sobe, spăla și ștergea blidele, da grăunțe găinilor, deretice prin curte, scutind-o astfel de muncile dimineții. Necurat lucru! Dar isprava lui Ilie Cazane tatăl care pe toate le întrece este că "supradimensional legumele". Roșiile semănate și îngrijite de el creșteau mari cât dovlecii, performanță care îi aduce însă cel mai mare rău. Cineva din sat face denunț despre "fabuloasele capacități" ale lui Cazane și Securitatea locală îl și înhață, îl anchetează și, neputând scoate nimic de la el, îl trimite la București unde este luat în primire de colonelul Chiriță. Ce vrea de la el Securitatea, prin Chiriță și grupul său de anchetatori, este să le divulge "secretul", să le spună ce "prafuri" a folosit pentru a obține uriașele roșii. Când îl bat până îl lasă lat, când se roagă de el să le spună cum face, dar el nu are ce le spune pentru că nu are nici un secret și nici un "praf": așa-i ies lui roșiile. Îl pun să planteze în fața lor, gol pușcă, semințe de roșii într-o lădiță cu pământ, rezultatul fiind același: roșiile lui Cazane cresc mari cât dovleacul. Până la urmă colonelul, extenuat, îl eliberează pe răspundere proprie pe năstrușnicul cultivator de roșii gigantice, atât că acesta, abia ieșit de la popreală, este lovit de un camion pe strada Brezoiului și moare. Destinul lui este al omului împodobit cu daruri care lui nu-i folosesc la nimic, de la ele venindu-i tot răul. "Era un om de ispravă chinuit pe degeaba" - îi rezumă socrul său condiția.

Colonelul Chiriță este în carte al doilea personaj de amploare, urmărit de autor în acele ipostaze care configurau, în anii '60-'70, "normalitatea" unei existențe – și a unei cariere – de securist. Colonelul făcea atunci puntea între două generații de slujitori ai marelui instituții, între bătrânii și tinerii ofițeri, el apucând totuși, înainte de război vremurile de "exploatare crâncenă" în care, ca al optulea copil de țaran din doisprezece frați trăitori, cărase cu spinarea calupuri de gheață prin tot Bucureștiul, ca băiat de alergătură la prăvălia unui unchi din Grivița. Cunoștea deci pe propria spinare exploatarea burgheză-moșierească, despre care a învățat mai târziu la cursurile politice, dar îi și venise, după război, vremea să-și ia revanșa, intrând la MAI, adică în rândul lumii. Primi locuință în strada Maria Rosetti, rechiziționată cu tot cu mobilă de la fostul proprietar exploatare,

DEBUT
Răzvan Rădulescu
Viața
și faptele
lui Ilie Cazane

Răzvan Rădulescu, *Viața și faptele lui Ilie Cazane*, Asociația Scriitorilor din București, Editura Cartea Românească, 1997, 144 p.

care-i "lăsase" de toate, lucruri folositoare și altele care nu-i foloseau, printre acestea numărându-se și o bibliotecă imensă de care noul locatar nu prea avea nevoie pentru că "nu putea citi cărți". Nu citise niciodată o carte până la capăt, de orice fel va fi fost, dar citea totuși... prefețe. Asta, da. Cititorul numai de prefețe (și de note informative, de rapoarte, de dări de seamă, în cadrul obligațiilor de serviciu) își pune totuși "probleme metafizice". Vrea să știe cum e cu sufletul, care desigur e tot materie, ba chiar a citit că prin cântărirea cuiva înainte de a muri și după a rezultat o diferență de 0,24 gr., dar o fi chiar așa? Altfel colonelul este omul slujbei riguros îndeplinite, cercetează zilnic rapoartele din teren, informările, participă cu zel la "înmuierea" anchetaților până ce mărturisesc ce trebuie să mărturisească, uneori mai împiedicându-se în câte un caz ciudat, cum este acela al lui Ilie Cazane tatăl. Acasă e omul familiei, grijuliu de nevastă-sa care sta să nască tocmai în perioada încurcată când are pe cap cazul Cazane, mai are și o amantă, mai târziu nevastă-sa îl părăsește și nici fiica Tamara nu-l prea ascultă, mai ales de când a fost degradat, făcut maior din nou și trecut la o muncă de jos a securiștilor, adică la Arhive. Iar problemele metafizice tot nu-i dau pace, tot îl muncesc, astfel că propunerea doamnei Sticlaru de a-l consulta pe Marx prin spiritism nu i se pare chiar de respins. Atât că, în ultimul moment, realizează că nu Marx "în carne și oase" se va înființa la sedința spiritistă, ci doar cele 0,24 de grame ale sufletului său, ceea ce i se pare cam puțin. Renunță.

Cum am spus și mai înainte, Răzvan Rădulescu schimbă cu ușoară înțeleasă registre narative și, fără să ne prevină, trece din cel grav în acela al comicului, bruscându-ne oarecum receptarea până ce ne deprindem cu aceste șocuri.

Să spunem ceva și despre al treilea personaj cu funcție importantă în roman, Ilie Cazane-fiul, care-i moștenește tatălui nu doar numele dar și sprinteneala minții și anumite stranii capacități, cum este aceea, de care deja am amintit, de a-și putea vedea imaginea din viitor. Este de o "precocitate excepțională", vedește de la trei ani aptitudini muzicale, cerându-i el însuși lui Boanchiș, scripcarul satului, să-i confecționeze o vioară, iar la patru ani inventează o "mașină de fulgere", captând cu ea energia electrică din natură. Adus de maică-sa la București, micul Ilie Cazane dă examen de admitere la Liceul Lazăr și intră printre primii, spre mirarea bucurăsoasă a Georgetei, copilul promițând astfel să împlinească ceea ce taică-său mereu ratase. Este o încheiere în spiritul romanului tradițional de formare, iar întâlnirea de la urmă cu Tamara, fiica securistului, iubirea dintre ei și celelalte sunt în spiritul romanului sentimental, amândouă fericitele deznodăminte fiind relatate în notă abia perceptibil parodică.

Răzvan Rădulescu a scandalizat multă lume prin negarea ritoasă a lui Eminescu din faimosul și rău famat număr al *Dilemei* consacrat poetului național. A supărat mai ales faptul că se pronunța cu atâta aplomb negator cineva despre care nu se prea știa cine este. Acum lucrurile încep să se lămuirească: Răzvan Rădulescu este un foarte talentat tânăr prozator, un nou sosit de care literatura noastră contemporană poate lega mari speranțe.

Cărți primite la redacție

- ◆ Mihai Vicol, *Războiul minciunii*, Iași, Cronica, Biblioteca Historica, 1998. 134 pag., 10 000 lei.
- ◆ Antoaneta Pop Giuvăra, *Confesiunile femeilor la cincizeci de ani*, proză scurtă, București, Ed. Pandora, 1998, 124 pag.
- ◆ Zeno Ghițulescu, *Izbăvitoarea povară*, poeme, București, Ed. Niculescu, 1998. 102 pag.
- ◆ Victor Țarină, *Statuile disperării*, poeme, Cluj-Napoca, Ed. Mesagerul, 1998. 68 pag.
- ◆ Sterian Vicol, *Sunt putred de tine*, poezii și poeme, București, Ed. Eminescu, 1998. 80 pag.
- ◆ Mircea Pora, *Nicăieri*, Timișoara, Ed. SEN Sedona, col. "Insolit", 1998 (proză scurtă), 256 pag.
- ◆ Adela Greceanu, *Titlul volumului meu care mă preocupă atât de mult...*, București, Ed. Eminescu, 1997 (poeme), 64 pag.
- ◆ Lucian P. Petrescu, *Haos, Despre imprescriptibila vinovăție a obiectelor (Fals tratat de autarhie a regnurilor)*, roman, Timișoara, Ed. Hestia, an de apariție neprecizat.
- ◆ Vasile Proca, *Cerul pe pământ*, poeme, cu zece nebunii desenate de Florin Buciu-leac, prefată - Emil Iordache, Iași, Ed. Timpul, col. "Euridice", 1998. 76 pag.
- ◆ Tatiana Rădulescu, *Oaspetele de piatră*, poeme, București, Ed. Eminescu, 1998 (cu o prezentare pe ultima copertă de Constanța Buzea). 84 pag.
- ◆ Petru Scutelnicu, *Amenințarea cu viața*, poeme, Bacău, Ed. Plumb, 1998, 64 pag.

Despre Mihai Ralea

M IHAİ RALEA este, indiscutabil, unul din intelectualii noștri de seamă din perioada interbelică. Am fi înclinați a zice: un fel de Andrei Pleșu interbelic. Modelat de atmosfera *Vieții românești*, cu valențele sale sociologice, juridice, moraliste și, nu în ultimul rând, literare, frecventator al universităților franceze în vederea obținerii a două doctorate, unul în filosofie, altul în drept, călător prin Europa și dincolo de ea, om politic cu înalte demnități atât înainte, cât și după 1944, director al susnumitei reviste ieșene, ca și al ziarului *Dreptatea*, profesor universitar, ins monden, *gourmet*, iubitor de comodități, senioral și totodată conjunctural, a reprezentat o personalitate complexă, întrucâtva eclectică, aptă, chiar prin acest eclectism, a interesa din mai multe unghiuri de vedere. L-am putea caracteriza drept un iluminist tirziu, de nuanță alexandrină. Inteligența sa vie, iscoditoare (D.D. Roșca menționa „această neobișnuit de suplă facultate de sesizare a ideilor generale”, unită cu darul „de a prinde diferențele, de a oglindi și la latura particulară, de a sesiza nuanțele”), a purtat mereu amprenta pozitivismului poporanist-socialist, în cadrele căruia s-a format. Nu mai puțin, ea s-a înrăpat în speculații frizând gratuitatea, în divagații de o fermecătoare deschidere spre toate orizonturile culturii, de un cuceritor epicureist stilistic. Rafinamentul l-a ferit de pozițiile apăsate partizane, de capitularea dogmatică, firește doar până-n anii regimului comunist, în slujba căruia s-a pus în chip regretabil (ministru al artelor, ministru al României în S.U.A., deputat, vicepreședinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale, membru al Consiliului de Stat, președinte al Comitetului Național pentru păstrarea Păcii, membru în Consiliul Mondial al Păcii, președinte al Comisiei naționale pentru UNESCO, al grupului național pentru Uniunea Interparlamentară, director al Institutului de psihologie al Academiei, șeful catedrei de psihologie de la Universitatea din București, covârșit de ordine și medalii). Într-un fel, Ralea s-a emancipat... prea mult, ajungând la o inconstanță și la un arbitrar practicate și chiar teoretizate, așa cum vom încerca a dovedi mai jos, ca efect al unei labilități funciare. În conștiința eseistului s-a înregistrat în permanență o pendulare între polul pragmatic și polul ideal. Celui dintii îi putem subsuma nu doar formația științivă, ci și cariera sa politică, marcată de radicale cotituri, celui de-al doilea îi putem atribui nu doar asociațiile și disociațiile de idei într-o ingenioasă, imprevizibilă lunecare de salon galic, ci și unele contradicții, atât în planul intrinsec al idealității, cât și rezultând din raportul polilor indicați.

Să dăm câteva exemple. Viziunea lui Mihai Ralea asupra lui I.L. Caragiale e una „rousseauistă”, văzând în eroul specific al scriitorului nostru patronal exclusiv un om „cumsecade”, un burghez care-și bea tacticos cafeaua, posesor al unei grădini cu nuci sub care-și citește în liniște gazeta, fără a-și bate capul cu afaceri complicate: „Ironia e o ură ușoară îndreptată în contra unor oameni pe care îi iei în serios. Dar majoritatea eroilor caragialeni nu pot fi luați în serios, fiindcă sunt naivi. Poate numai Cațavencu e mai serios, și încă... Defectele lor sunt omenești, adică sunt mici slăbiciuni ridicule, pe care le iertăm cu un zîmbet. Caragiale nu ne mișcă, nu ne cutremură, dar ne distrează”. Nu vom pedala pe irelevanța actuală a acestui idilism desuet. Pe faptul că autorul *Scrisorii*

pierdute își descoperă, pentru noi, o față schimonosită, întunecată, în consonanță atât cu literatura absurdului pe care a premers-o, cât și cu ceea ce istoria contemporană a adus ca experiență existențială gravă, capabilă a se constitui în criteriu de evaluare moral-estetică. Ne vom mulțumi a face trimitere la alte opinii ale eseistului discutat, în legătură cu patriotismul demagogic pe care obișnuim a-l pune în seama „românilor verzi”: „Un democrat trebuie să fie perfect curat ca să îndrăznească a jigni interese cîștigate de o oligarhie. Altfel, i se azvirle în față spre discreditare, prima greșală. Dar cei care au de acoperit delict, de tănuț pungășii, n-au decît să strige în gura mare balivernele unui patriotism factice, pentru ca colectivitatea să-i absolve. O carieră personală necorectă se reabilitează așa de bine cu puțină demagogie patriotardă”. Nu se regăsește oare în aceste rînduri „patriotul” caragialesc, ciușii de puțin „naiv”? Nu alcătuiesc ele un rechizitoriu convingător împotriva lui Cațavencu și a ciracilor săi cu o încărcătură arhetipală? Nu pun sub un greu semn de întrebare imaginea de vodeli a lumii lui Caragiale? Cu toate că personal distanțat de credința religioasă, împărtaşind opinia că pentru „un popor tînăr” precum românii, misticismul ar fi inoportun, Ralea nu ezită a propune religia ca pe un mijloc de disciplinare prin constrîngere a turmei indivizilor inferiori: „În lipsă de viață interioară, valorificarea vine din afară cu bățul sau cu codul”, făcînd observația că românul e îndeobște superstițios, însă nu religios, un tip care profanează prin înjurăturile sale tocmai ceea ce ar trebui socotit sacru, și considerînd că ortodoxismul n-ar fi lăsat la noi „nici o urmă de umanizare sau de cultură”, după cum n-ar fi lăsat „nici în Rusia sau în Balcani” (*sic*), ne recomandă... protestantismul, care, în perspectiva lui Max Weber, a creat o însemnată parte din civilizația modernă, fondată pe toleranță și respect reciproc: „O pleoară în favoarea religiozității nu e, necesar, o faptă antidemocratică. De multe ori, din contra. Morala religioasă inconștientă precedează pe cea conștientă socială, simplă derivație a celei dintii. Egoismul lubric al plăcerii este fericirea altuia, izvor al tuturor spiritelor de dominație, nu e nicio dată rezultatul unei morale religioase. Ascetismul cu toate variațiile lui, e începutul oricărei morale”. Punct de vedere *ad hoc*, al hedonistului inconstant! Aci postura pragmatică precumpănește asupra celei filosofice, după cum un instinct aristocratic, disprețuitor de plebe, ia locul reflecției democratice (cu toate că termenul ultim e tratat ca un feteș). De altminteri, Ralea a păstrat mereu aerul unui om al elitei, mai întii coborît în agora cu condescendență și apoi servind un sistem totalitar de care era structural diferențiat.

UNUL DIN cele mai tentante aspecte ale concepției lui Mihai Ralea e cel care are ca obiect „fenomenul românesc”. Acesta e scrutat printr-o prismă psihologică, tatonat prin „intuiție” și înfățișat într-o manieră digresivă, degajat-anecdotică: „Un negustor englez cînd tratează o afacere cu un român ori italian pariază pe anumite calități ori slăbiciuni ale structurii lor sufletești. Dar într-o simplă călătorie de plăcere ipotezele de «psihologia popoarelor» încep chiar de la prima vamă. Intuiția deosebirii sufletești dintre popoare e de cînd lumea și se menține aceeași la literați sau oameni de știință de la Herodot pînă la Paul Morand.” Maxima ambiție urmărită: stabilirea unui „stil” (concept nu tocmai clar lămurit în acest context, inspirat, parese, de Nietzsche: „Cultura e, înainte de toate, unitatea stilului artistic în toate manifestările vitale ale unui popor” – *Considerații neactuale*: „Sunt societăți amorfe,

societăți haotice, societăți impersonale care nu-și pot manifesta un fel propriu de a concepe viața, o atitudine originală în fața fenomenelor lumii. Așadar nu orice popor are un stil de viață personală”. De asemenea pe urmele faimosului gînditor german care nu se da în lături a-și taxa cu asprime propria etnie, Ralea ne socotește un popor imatur, cu o psihologie „în devenire”, „în curs de precizare”: „Cultura noastră tînără nu ne poate da puncte de reper. Ne lipsesc și individualitățile emnente, rezumative ale aspirațiilor adîncului maselor naționale. Oamenii mari dacă nu creează națiunile, în orice caz le exprimă”. Această imaturitate vrea să spună o inferioritate a ethosului etnic: „Puține popoare se pot acomoda mai ușor la suferințe, la nedreptăți, la erori ca românul. Orice i s-ar întîmpla, nu protestează”. În fața tuturor neregulilor și nedreptăților, românul *se adaptează*. Nu se resemnează, în optica lui Ralea, ci *se adaptează*, situîndu-se la mijloc între atitudinea activă a occidentalului și cea pasivă a orientalului: „Nu se resemnează complet fiindcă de obicei încearcă să obțină o ameliorare a situației pe cale individuală, căutînd pe cit se poate un aranjament prin stăruințe ori favoruri care trebuie să facă din el o excepție, un privilegiat. Și odată acest țel ajuns, situația generală nu-l mai interesează. Așa se explică cum guvernele, cînd vor să obțină un sacrificiu de la o categorie de cetățeni, promit cîteva excepțiuni celor mai influenți și le închid gura pe această cale”. Străbate în astfel de considerații o rezonanță a criticii junimiste. N-am putea oare afirma că ceea ce nega lumii lui Caragiale, în calitate de critic, autorul îi recunoaște în calitate de analist al speciei naționale? Că o restaurează, introducînd-o, ca să spunem așa, pe ușa din dos? Viziunea idilică se risipește, lăsînd tabloul crud, dezumanizant, al societății Miticilor cu valoare emblematică.

DIN MEDIEREA pragmatismului cu idealismul provine un realism cinic, speculativ în negativ. La antipodul metafizicii sau religiei unor Blaga, Nae Ionescu, Nichifor Crainic, ca și al exaltării mesianice a tinerilor Cioran și Eliade, Mihai Ralea practică ceea ce s-ar putea numi o demitizare a nației. E și acesta un mit, invers, cu pretenția unei cercetări „pozitive, care să intre direct în miezul, în conținutul problemei”. Un mit burlesc al defetismului, al compromisului, al „învîrtelii”: „Combativitatea îndelungată și îndărătnică nu e în caracterul nostru. În toate luptele pe care le duc, românul preferă totdeauna *spiritul tranzacțional*. În justiție, în procese, prevalează ca o axiomă această maximă ieșită ca o expresie a caracterului popular, făcută parcă să-l justifice: «o împăcare dreaptă e totdeauna mai bună ca o judecată strîmbă». Și în colecția de proverbe a d-lui Zane s-ar putea găsi încă multe alte proverbe care sunt ieșite din practica apucăturilor noastre tranzacționale”. O expresie „minunată” i se pare lui Ralea porecla dată României, de „Belgie a Orientului”, întrucît și belgienii sunt „un popor adaptabil”, care „și-a importat cultura fără s-o producă”. Această probozire a poporului român (care n-a atins, totuși, fervoarea unor note de dezicere națională, precum la Schopenhauer, la Nietzsche sau, într-o anumite etapă, la Cioran) trădează iritarea unui spirit aristocratic, căruia i-a fost hărăzită coabitarea cu idealurile colectiviste. Ralea face figura unui nobil împins de împrejurări a se pune în serviciul Revoluției franceze ori măcar a lui Bonaparte.

SENȚA „fenomenului românesc” ar constitui-o, potrivit lui Mihai Ralea, „deșteptăciunea”

(nu inteligența, deși e folosit uneori cuvîntul: vezi disocierile lui G. Călinescu între *Vernunft* și *Verstand*), care e adaptare pură, telurică, neinteresată de creație: „Fără nici un fel de exagerare națională, trebuie de recunoscut că românul e înainte de toate inteligent. Deșteptăciunea sa e vioaie, suplă, dar mai ales limpede. Nici o umbră de misticism ori de nebulozitate nu-i turbură funcțiunea exactă a minții sale. Cel care se adaptează are nevoie de reflectare perfect clară, de o luciditate neturburată a condițiilor mediului, îi trebuie o anumită specie de organizare mintală. El n-are nevoie de inteligența aceea bazată pe fantezie, pe plămuire, imaginativă. N-are nevoie de visuri poetice, de miturile grandioase care falsifică realitatea și o prezintă altfel de cum este”. Deci românul nu e născut poet, ci... dimpotrivă! O atare structură apare incompatibilă cu factorii genuini: „Nimeni nu e mai puțin naiv decît românul. Francezul, germanul, mai ales englezul au momente de relaxare în care se joacă cu copiii. Deplasați de la ocupația sau specialitatea lor, au o can-doare induioșătoare. Au credulitate facilă, emit ipoteze copilărești. Se lasă înșelați de aparențe. Românul nu e candid niciodată. Luciditatea sa, spiritul său critic, bunul său simț, sentimentul de actualitate nu-i permit”. Cu o vorbă a lui Pierre Janet, românul dispune prin excelență de „funcția realului”. Carența de fantezie și naivitate, în locul căreia se instituie o „luciditate” seacă, sterilă, pliată pe accidente reale, aduce cu ea scepticismul. Îndeobște românul nu crede în bunătatea oamenilor. Ideea pe care și-o face despre om, stăpînită de mefiență, „are în ea ceva pesimist”. O astfel de natură „intelectuală” exclude și sentimentul religios: „Găsim la noi conduite de religie naturistă ori feteșistă primitivă. Superstiția domină: nu se pleacă marea la drum, ori nu stau treisprezece la masă. Nu există însă acea pietate sufletească făcută din venerație, din adorație, din nevoie de comunicare mistică cu marele tot care face esența vieții sufletești religioase”. Contrariul a ceea ce afirmam, de pildă, Nichifor Crainic sau D. Stăniloae! Deoarece în centrul vieții sufletești a românului se află adaptarea, îi lipsesc tocmai aptitudinile care ar prejudicia-o, adică imaginația și viața interioară: „imaginația e mediocră la român. El nu e fantast, el nu-și închipuie visuri absurde, nu transformă viața după plămui. De asemenea, îi lipsesc viața interioară, dedublarea și turmentarea de conștiință, remușcarea îndelungă, intimitatea gîndului și a sentimentului”. Iată teza blagiană a boicotului istoriei, transpusă într-un cod biologic: „Există în viața unor animale un instinct foarte curios care se numește *simulația morții*. Cînd e atacat, animalul capătă o rigiditate care imită moartea. Cum sunt multe animale care nu mîncă decît organisme vii, el scapă astfel de a fi devorat. Cînd te gîndești la istoria noastră, îți vine în minte că n-am scăpat decît datorită aceluiași instinct”. În concluzie: poporul român e mai curînd instinctiv decît spiritual, o obște care a supraviețuit în temeiul devisei primare: „cel care se poate adapta înseamnă că poate trăi”.

(Continuare în pag. 18)

ERATĂ: În articolul *Despre negație*, apărut în *România literară*, nr. 27/1998, se va citi: col. 1, r. 12 de sus: „Diviziunea; col. 1, r. 28 de jos: inseriere; col. 2, r. 3 de sus: cercetători; col. 2, r. 14-17 de sus: „Nu altceva decît că se pretinde preopinului un „certificat” de valoare abuziv, întrucît nu are relație, în substanță, cu discuțiile în cauză; col. 3, r. 22-23 de sus: tot atît de adevărată poate fi ideea că o critică

Mihai Ralea: *Fenomenul românesc*, studiu introductiv, note, îngrijire de ediție de Constantin Schifirneț, Ed. Albatros, 1997, 364 pag., preț 16.320 lei

Actualitatea culturală

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Arte, Științe vă invităm să ascultați:

-Miercuri, 29 iulie, C.R.C. la ora 9,50 – *Poezie românească de Aura Mușat*. Versuri în interpretarea actriței Cristina Deleanu. *Redactor Ioana Diaconescu*.

-La ora 12,30, pe C.R.C. – *Presa culturală încotro?* Fotbal-ul în “secolul XX”; “Jurnalul literar și literatura diasporei românești”. Participă Ștefan Aug. Doinaș și Nicolae Florescu. *Redactor: Eugen Lucan*.

-La 21,30, pe C.R.C. – *București, istorii scrise și nescrise* – O copilărie lângă Piața Mare. Convorbire cu Maria Banuș. *Redactor: Victoria Dimitriu*.

-Vineri, 31 iulie, pe C.R.C. la ora 12,30 – *Arte frumoase*. În preajma sculpturii. Medalion Henry Moore. Colaborează Alina Cambir. Convorbire cu sculptorul François Pamfil despre sculptorul Ion Vlad. *Redactor: Aurelia Mocanu*.

-Sâmbătă, 1 august, pe C.R.C. la ora 9,50 – *Poezie românească* – “Cartea cu Apolodor” de Gellu Naum în interpretarea actriței Alexandrina Halic. Astăzi partea a II-a.

-Duminică, 2 august, pe C.R.C. la ora 12,00 – *Meridianele poeziei* Ezra Pound și T. S. Elliot, *Redactor: Liliana Ursu*.

-La ora 17,15, pe C.R.C. – *Revista literară radio*. Din sumar: Antologie lirică – Ion Mircea; poeme de Dana Pavel. *Redactor: Maria Urbanovici*.

-Luni, 3 august, pe C.R.C. la ora 21,30 – *Diaspora literară* – “Noaptea de Sânziene” de Mircea Eliade, un roman epopeic al destinului românesc din ultima jumătate de veac. Colaborează Monica Lovinescu și Ion Vlad. *Redactor: Ileana Corbea*.

-Marti, 4 august, la ora 21,00 – “Înregistrări din fonoteca de aur”. “Nesăbuitele trepte”. Versuri de Lucian Blaga în lectura autorului. *Redactor: Gabriela Nani Nicolescu*.

Primim:

Gaura din arhive

Arhiva Uniunii Scriitorilor

Știu că periodicele Uniunii Scriitorilor mai cu seamă *România literară*, au publicat documente din arhive – relative la “evenimente din trecut (ul destul de) îndepărtat”, din literatura română, de asemenea legate de evenimente contemporane, însă petrecute la alții, de pildă, la ruși: îmi amintesc, de procesele-verbale ale unor ședințe de excludere – printre cei dați afară fiind și Soljenițin.

Nu am știre să se fi dat publicității în *România literară*, organ al Uniunii Scriitorilor din România a procesului-verbal al excluderii mele din aprilie 1977. Desigur, afirmația aceasta este sub rezervă: eu, interesatul, nu am aflat ca un astfel de document să fi fost reprodus, așa cum s-ar fi cuvenit.

Pentru că tot am adus vorba de arhivele Uniunii Scriitorilor din România, îi propun lui Laurențiu Ulici ca, în loc să mă tot invite la “congrese ale scriitorilor din diaspora” (și ce-ar fi dacă scriitorii români ar învăța românește?) – să înceapă prin a face ceea ce trebuia să facă de când a preluat șefia Uniunii Scriitorilor: lumină în Pivnița Scriitorilor.

În ceea ce mă privește, cer să fie făcute publice documente legate de următoarele evenimente:

1. Ședința de partid a U.S. din RSR consecutivă invadării Cehoslovaciei (august 1968). Reamintesc: atunci au fost dezbătute cererile a cinci (numai?) scriitori de a fi primiți în PCR, astfel să aibă dreptul de a intra în Brigăzile Patriotice și de a primi arme împotriva rușilor. Postulanții erau (după câte îmi amintesc): 1. Mariana Costescu, 2. Aurel Dragoș Munteanu, 3. Paul Schuster, 4. Adrian Paunescu, 5. Alexandru Ivasiuc, 6. Paul Goma.

Este imperios necesar (necesitatea datează din ianuarie 1990, de sub președinția lui Mircea Diniescu) să se afle, potrivit documentelor, ce s-a petrecut atunci, cine a fost implicat și ce a făcut-spun fiecare. Prea multe “variante” ale întâmplării au fost avansate, prea multe neadevăruri au fost afirmate cu tărie. Atât scriitorii, cât și cititorii au dreptul să cunoască adevărul. Nu este vorba, în această *tăcere*, doar de o “uitare” nevinovată din partea Uniunii Scriitorilor, ci de una intenționată. Aștept să fiu desmințit, prin publicarea integrală a documentelor legate de primirea în partid, în 24(?) august 1968 a celor șase (să fi fost mai mulți?) scriitori;

2. Cer să se dea publicității dosarul interzicerii mele de a mai publica – începând din martie-aprilie 1970 – de a se scrie despre mine, de a mi se pomeni numele, de a putea face traduceri (victime: și soția și socrul meu, traducători diplomați). Eu, “interesatul”, nu cunosc – în afara efectelor (interzicerea care a făcut din mine scriitorul cu cel mai îndelungat stagi de... tăcere-forțată în propria-mi țară – pe timpul lui Ceaușescu: *șapte ani și opt luni*) decât “impresiile” redactorilor Editurii Cartea Românească: Al. Paleologu, Mircea Ciobanu, Geta Dimisianu, Magdalena Bedrosian-Popescu și Dumitru Țepeneag. Anume: romanul *Ușa noastră cea de toate zilele*, predat spre publicare, ar fi “conținut” aluzii – dușmănoase la adresa lui Ceaușescu și a soției sale – acuzație formulată de Al. Ivasiuc, *desmințită doar de Al. Paleologu*, însă luată în seamă de Mihai Gafița și de Marin Preda. Acesta din urmă, ca director, a hotărât respingerea manuscrisului.

A trecut (din 1970, de la interzicere) aproape un sfert de secol, până să aflu, din volumul *Confesiuni violente* (1994, ed. Du Style – vezi pagina 199) de Nicolae Breban varianta Ivasiuc a “culpei” – anume: Elena Ceaușescu, în campanie de colectivizare, a ajuns într-un sat unde un țăran,

ca să nu “adere”, s-a prefăcut mort, Ceaușeasca i-a tras o palmă, mortul a sărit în picioare... Această întâmplare – relatează Breban (după relatarea lui Ivasiuc) – ar fi fost povestită de Tita Chiper, iar eu (Goma) o băgasem în carte! Firește, ajungând aici, prietenul și colegul de pușcărie Sașa Ivasiuc s-a pornit într-o diatribă violentă împotriva lui Goma cel care introdusese într-o carte o anecdotă – astfel periclitând libertatea soției sale, Tita!

Or, nu se află în *Ușa...* – nici în vreo altă carte a mea – o scenă care să aducă, măcar pe departe, cu cea povestită de Tita Chiper (mortul palmuit de Ceaușeasca).

Așadar: Ivasiuc – acuzatorul principal – nu citise cartea (altfel ar fi observat că nu exista vreun mort trezit de palma Ceaușească) –, dar a cerut respingerea manuscrisului (un eufemism, desigur); Gafița – a citit (cum să nu citească, el?), însă a consimțit la “variante Ivasiuc”; Marin Preda – a citit și el manuscrisul – mi-a comunicat:

«N-o fi adevărat (sic), dar din moment ce s-a lansat un asemenea zvon, nu ai cum să-l combați – deci îți retragi cartea de la noi...»

Reamintesc: toți redactorii erau în cunoștință de cauză (citiseră textul, în urma dispoziției lui Marin Preda, speriat de scandalul provocat de Ivasiuc, pe coridoarele editurii – atunci în localul de pe Ana Ipătescu); dintre aceștia doar Al. Paleologu a contestat “ivasiuca variantă”.

În curând se vor împlini 30 de ani de-atunci. Am dreptul să aflu care a fost adevărul – cu ce alte “motivații” fusesem interzis de a mai publica și cine dintre colegi (și prieteni) a dat o pustiie de mână de ajutor în această acțiune de purificare a breslei...;

3. Am dreptul de a afla motivele pentru care, în aprilie-mai 1972, fără a fi făcut cerere (decât pentru călătorie în URSS – respinsă categoric de Hobană), mi s-a cvasi-impus pașaport pentru Occident, cu tot cu nevastă și cu sfatul prietenesc de a mă face uitat pe-acolo.

Cer să fie făcute publice documentele referitoare la acest episod straniu;

4. Să se dea publicității documentele referitoare la campania de presă organizată împotriva noastră, a scriitorilor implicați în mișcarea pentru drepturile omului din februarie-mai 1977. Se știe că “adunătorii de înfierări” erau Ivascu și Virgil Teodorescu – și mai cine? Și cine dintre scriitorii solicitați să condamne a refuzat să o facă (Mircea Iorgulescu a fost unul dintre ei – cine a mai declinat “invitația”?);

5. Cer să se dea publicității toate documentele referitoare la *excluderea mea din Uniunea Scriitorilor – în luna aprilie 1977, pe când mă aflam în închisoare*. Atunci am fost dat afară nominal – nominal am așteptat să fiu reprimat după decembrie 1989;

6. În sfârșit trebuie să aflu – să afle și cititorii scriitorilor în chestiune: după decembrie 1989, *cine* din conducerea Uniunii Scriitorilor și *cu ce argumente* s-a opus re-primirii nominale a scriitorilor exilați – ce fuseseră excluși pe timpul lui Ceaușescu. Cer să se comunice dacă numai Uniunea Scriitorilor a fost implicată în acest refuz, numai anume persoane din conducerea ei – și care anume – ori și Ministerul Culturii, și alte ministere și comiții.

Eu, ca victimă, am dreptul inalienabil să aflu adevărul.

Uniunea Scriitorilor are obligația să-l facă public – doar n-o să aștepte să mor, ca să mi-l comunice... postum.

Paul Goma

Paris, 2 iulie 1998

CALENDAR

10.VII.1873 - s-a născut *Ion Simionescu* (m.1944)

10.VII.1917 - s-a născut *Viorica Vizanti* (m.1977)

10.VII.1927 - s-a născut *Emilian Georgescu*

10.VII.1943 - s-a născut *Toma Michinici*

10.VII.1949 - s-a născut *Liliana Ursu*

10.VII.1973 - a murit *Radu Brateș* (n.1913)

11.VII.1797 - a murit *Ienăchiță Văcărescu* (n.1740)

11.VII.1848 - a murit *Ioan Barac* (n.1776)

11.VII.1909 - s-a născut *Constantin Noica* (m.1988)

11.VII.1925 - s-a născut *Radu Enescu* (m. 1994)

11.VII.1933 - s-a născut *Alexandru Ivasiuc* (m.1977)

11.VII.1943 - s-a născut *Radu F.Alexandru*

11.VII.1977 - a murit *Richard Hillard* (n.1905)

12.VII.1870 - s-a născut *Const.Z.Buzdugan* (m.1930)

12.VII.1905 - s-a născut *George Acșinteanu*

12.VII.1991 - a murit *Sanda Radian*

13.VII.1916 - s-a născut *Bucur Stănescu*

13.VII.1921 - s-a născut *L. M. Arcade (Leonid Mămăligă)*

13.VII.1933 - s-a născut *Pavel Botu* (m.1987)

13.VII.1941 - s-a născut *George Anania*

13.VII.1983 - a murit *Const. I. Balmuș* (n. 1898)

13.VII.1983 - a murit *Liviu Bratoloveanu* (n. 1912)

14.VII.1859 - s-a născut *D.Th.Neculuța* (m.1904)

14.VII.1919 - s-a născut *Aurel Iordache* (m.1975)

14.VII.1922 - s-a născut *Mihai Cosma* (m. 1978)

14.VII.1927 - s-a născut *Szász János*

14.VII.1936 - s-a născut *Ileana Hoge-Veliscu*

14.VII.1948 - s-a născut *Nicolae Dabija*

14.VII.1967 - a murit *Tudor Arghezi* (n.1880)

14.VII.1968 - a murit *Oscar Lemnar* (n.1907)

14.VII.1976 - a murit *Octavian Neamțu* (n.1910)

14.VII.1998 - murit *Vasile Andronache* (n. 1936)

15.VII.1875 - s-a născut *Ion Ionescu-Quintus* (m.1933)

15.VII.1892 - s-a născut *Ilie Cristea* (m.1958)

15.VII.1928 - s-a născut *Alexandru Calais*

15.VII.1928 - s-a născut *Mariana Ceaușu* (m.1985)

15.VII.1932 - s-a născut *Gheorghe Buzoianu*

15.VII.1934 - s-a născut *Victor Crăciun*

15.VII.1958 - apare la București, în continuarea revistei *Tinărul scriitor* (1951-1957), revista *Luceafărul*

16.VII.1872 - s-a născut *Dimitrie Anghel* (m. 1914)

16.VII.1940 - s-a născut *Horia Vasilescu*

16.VII.1943 - a murit *E.Lovinescu* (n.1881)

17.VII.1810 - s-a născut *A.T.Laurian* (m.1881)

17.VII.1882 - a murit *Pantazi Ghica* (n.1831)

17.VII.1890 - s-a născut *Tabéry Géza* (m.1958)

17.VII.1936 - s-a născut *George Almosnino* (m.1995)

17.VII.1945 - s-a născut *Daniel Dimitriu*

17.VII.1945 - s-a născut *George Sâmpetrescu*

17.VII.1987 - a murit *Sandra Cotovu* (n. 1898)

17.VII.1993 - a murit *Traian Coșovei* (n.1921)

RIVALITATE

Istorie și frivolități ◆ Tiranul ◆ Negruzzi șterge colbul

O ALERGARE de cai și Alexandru Lăpușneanu au apărut în același an, 1840, considerat pe bună dreptate an de întemeiere a prozei românești. În istoria literaturii române și a receptării ei, cele două nuvele ilustrează o confuzie „exemplară”: aceea între valoare literară și temă. Referentul înșală și pervertește judecata de valoare. Temele majore, (istoria, crimele, setea de putere, sacrificiul etc.) conferă automat valoare literară, cele minore (amouri, viață mondenă, preocupări frivole) sînt socotite ca aparținînd literaturii minore. Alexandru Lăpușneanu și *O alergare de cai* sînt în situația gemenilor pe care soarta îi aruncă în medii diferite: unul crește în răsfaț, fără să-i lipsească nimic, e cunoscut și adulat, celălalt duce o viață anonimă, searbădă, care îl devitalizează și-i dă o paloare nefirească. Alexandru Lăpușneanu a fost în permanență, încă din epoca pașoptistă, copilul răsfațat al criticii, în timp ce *O alergare de cai*, (proză al cărei titlu a fost dat de autor și în rusă, sub cel românesc, *Ckacka*), a fost constant nedreptățită.

Este enormă seria comentatorilor care au impus Alexandru Lăpușneanu în defavoarea nuvelei de valoare egală, dacă nu superioară, *O alergare de cai*. Practic toți cei care au scris despre Negruzzi s-au simțit obligați să sublinieze valoarea exemplară a nuvelei istorice. Să urmărim deocamdată numai vocile de autoritate, de la contemporanii autorului, pînă la al doilea război mondial: Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Nicolae Iorga, G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, G. Călinescu, Tudor Vianu.

Este firesc ca generația de la 1848 să exhibe valoarea creației cu tematică istorică a lui Negruzzi: *Aprodul Purice*, *Sobieski și românii*, *Regele Poloniei și domnul Moldaviei* și Alexandru Lăpușneanu. corespunde atît momentului istoric, cît și celui literar. Momentul istoric e de armonizare cu spiritul european prin retrezirea conștiinței naționale. Naționalismul autohton se supra-pune așadar cu tendința dominantă a Europei secolului XIX, în care micile națiuni se fac auzite. Momentul literar (cu celebrul program al *Daciei literare*, datat „30 ghenarie 1840”) se dovedește în câteva din dominantele lui o simplă cîrjă a momentului istoric: literatură națională și naționalistă. „Istoria noastră are destule fapte eroice”, afirmă Kogălniceanu și Negruzzi oferă replica, nu lipsită de nuanțe: „istoria noastră” eroică în *Aprodul Purice* și *Sobieski și românii*, „istoria noastră” în toată cruzimea ei în Alexandru Lăpușneanu. Mai adevărat e acest al doilea răspuns, iar critica n-a făcut decît să-l valideze. Vasile Alecsandri este primul dintre cei care remarcă valoarea excepțională a scriitorului, mai ales într-o literatură aflată încă în faza ezitantă a începuturilor: „Avea, sărmanul, o comoară, și nu se putea bucura a o împărți cu nime, căci împrejurul său nime nu-era în stare să o prețuiască la adevărata ei valoare”

, scrie el la puțini ani după moartea prietenului, adăugînd tranșant: „...mai bucuroși să fim de a poseda în bibliotecă un singur volum de *păcatele* lui Negruzzi, decît o sută de tomuri a unor literați păcătoși”. Judecata de valoare este corectă. Dar Alecsandri insistă numai asupra poemului istoric *Aprodul Purice* și a nuvelei istorice, trecînd-o sub tăcere pe cealaltă, mondenă. În contextul epocii, opțiunea este perfect justificată și de altfel Alecsandri nici n-o trece sub tăcere: „Pe cînd palatul domnesc era considerat ca un soi de templu, iară domnul ca un soi de Buda nefailibil, C. Negruzzi avea curagiul a scoate la lumină imagina cruntă a lui Alexandru Lăpușneanu...”. Un text cu subtext, așadar, care are expresivitate sporită în preajma unei revoluții, deși ca „revoluționar” Negruzzi trece drept foarte rezervat.

Generația următoare, a junimiștilor, consfințește prin Eminescu valoarea de „cronicar” a lui Costache Negruzzi. Nu e greu de văzut că autorul celeilalte nuvele, *O alergare de cai*, ar fi contrazis opțiunea eminesciană pentru trecutul „mare” și, tematic, s-ar fi potrivit mai degrabă în termenul „corupt” și „frivol” al antitezei. Ca și în cazul lui Alecsandri, care a rămas pînă azi cu chipul de poet „vecinic tînar și fericit”, imagine pe cît de discutabilă pe atît de rar discutată, Negruzzi e și el prizonier în clișeul la fel de discutabil, la fel de rar discutat, din *Epigonii*: „Iar Negruzzi șterge colbul de pe cronică bătrîne/ Căci pe mucede pagini stau domniile române...” Defectul acestei imagini este că îl umple de colb și de mucegai tocmai pe cel numit. După *Epigonii* (15 august 1870) dispare latura mondenă, plăcută, cuceritoare a *causeurului* și scriitorului deopotrivă, care există în portretele celor care l-au cunoscut (Alecsandri, George Sion, fiul său, Iacob), autorul fiind pedepsit să repete etern același gest, ștergerea prafului și a mucegaiului, pedeapsă nu mai puțin aspră decît cea a lui Sisif. În imediata lui vecinătate Alecsandri zîmbește neconștient la urmașii care-l judecă fără simpatie pentru viața lui „fericită”. Acestea sînt „păcatele tinereților” lui Eminescu și ele se transmit de la o generație de cititori la alta.

Viața netemeinică ◆ Hamlet dacă ◆ Fără admiratori ◆ Reabilitarea

IN ISTORIA literaturii românești în veacul al XIX-lea, (1908), Nicolae Iorga vibrează mai mult ca istoric decît ca literat, așa că e de la sine înțeles că e orbit și el de Lăpușneanu: „o mare narațiune istorică dramatizată, un mare tablou al istoriei românești în veacul al XVI-lea...”. Pe autorul nuvelei *Zoe*, Iorga îl numește: „glumeț ușor, culegător fără recunoștință și fără muștrări de cuget al plăcerii de iubire ce poate da tinerețea scurtă și *viața netemeinică*” (s.m.), iar pe „cetitorul cronicelor Moldovei” îl acceptă fără rezervă, ca și cum ar fi vorba de altă persoană. În aceeași perioadă (1909), Garabet Ibrăileanu, sub aparenta „înnobilare” a pașoptistu-

DE LA DOAMNA B. LA DOAMNA T.

de
Ioana
Pârvulescu

lui Negruzzi la rangul de „primul junimist”, se arată puțin clement cu defectele acestuia, opunîndu-i-l mereu pe Russo și preaplinul sufletească al revoluționarilor de la care Negruzzi se știe că nu s-a molipsit: „Peste tot o uscăciune morală și răceală - care trec drept finețe... fineța cunoscută a junimiștilor, - peste tot lipsă de iluzionare și /de n.m./ avînt... Această răceală a dat naștere «zeflemismului», și nu spiritul critic, cum voiesc să ne asigure unia: dovadă A. Russo, din care nu putea lua naștere zeflemismul...”. Dacă problema junimismului *avant la lettre* a lui Negruzzi nu implica neapărat discutarea nuvelor, în schimb cea a așa-zisului zeflemism ar fi avut un reper limpezitor în *O alergare de cai*. Ibrăileanu se rezumă însă la a comenta cîteva *Scrisori* și *Muza de la Burdujeni*.

Interbelicii nu se ocupă prea mult de Negruzzi (monografia lui Lovinescu e publicată în 1913, chiar dacă se reeditează în 1933 și 1940, fiind de altfel, în epocă, singura carte integral pe temă). Pașoptistul avea, desigur, prea mult umor și prea mult detașare ca să fie pe gustul trăirștilor. Lovinescu nu neglijază *O alergare de cai*, dar îi preferă *Au mai pățit-o și alții* și „marea nuvelă” *Lăpușneanu*. 1941 reafirmă, după un veac, prin Călinescu și Vianu, victoria lui Lăpușneanu. Atît *Istoria literaturii...* cît și *Arta prozatorilor...* optează net pentru nuvela istorică. Tudor Vianu nici nu pomeneste *O alergare de cai*, deși contrapunctul folosit constant și fără greș de prozator oferea suficientă materie primă pentru un studiu stilistic. Totuși alegerea criticului e explicabilă și ține de o consecvență de gust: încă din primul capitol, cel dedicat lui Heliade-Rădulescu, Vianu se arată de partea „înălțimii” și împotriva „trivialului”, a scriitorului care scrie „în scufie și halat”. *Mutatis mutandis*, între o temă mare, din cronicile istorice și o alergare de cai, la Chișinău, din cronica mondenă, o va prefera pe prima. Mult mai puțin explicabilă este puțina înțelegere pe care o arată Călinescu nuvelei mondene. În schimb pune Alexandru Lăpușneanu pe aceeași balanță cu *Hamlet*, într-o formulă reluată adesea, rareori cu amendamente, de criticii ulteriori: „nuvela istorică Alexandru Lăpușneanu ar fi devenit o scriere celebră, ca și *Hamlet*, dacă literatura română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale”. Cealaltă nuvelă beneficiază doar de o repovestire trunchiată în *Istoria...* lui Călinescu. Oprită brusc într-un punct în care deja se spusese prea mult ca să nu se spună tot, pierzînd însă partea cea mai importantă, *O alergare de cai* apare ca o încercare prozastică oarecare unde criticul găsește cu cale să remarce doar o „memorabilă ilustrație de epocă”, adică un element de decor din debutul nuvelei. Ca să ne menținem la reperul lui Călinescu, e ca și cum în *Hamlet* ar fi de semnalat numai terasa castelului din Elsinore.

CRITICII care au scris despre Negruzzi după 1948, și ei numeroși, merg pe direcția Eminescu - G. Călinescu: „Negruzzi șterge colbul” și „*Hamlet* dacă...”. Cu cît ne apropiem de 1989, justificarea lui Alecsandri se întinde și asupra recep-

tării din perioada comunistă, se umple din nou de sens căci, din nou, „palatul domnesc” devine „un soi de templu” - alt soi de templu - iar domnitorul „un soi de Buda nefailibil”. Critica avea așadar toate motivele să se întoarcă la Lăpușneanu și să sublinieze concordanța dintre faptele sale și sfîrșitul său de tiran. Pe de altă parte subiectul nuvelei poate fi abil mînuit spre propaganda ideilor puterii comuniste: domnitorii (a se citi: regii) sînt răi, boierii (a se citi bogații, privilegiații, aristocrații) sînt ticăloși, numai mulții oameni săraci (fie ei și proști) înving în istorie. Dublu sprijinită, de critică și de cenzură, care o citește fiecare în alt mod, nuvela intră în manual, e subiect de examen și beneficiază de toate avantajele și dezavantajele ce decurg de aici. E bine cunoscută, dar e redusă la comentarii-tip și se goleşte cu încetul de sens și de expresivitate. Posibila ei rivală, nuvela mondenă săracă în admiratori, e încă evitată de toată lumea, beneficiind, la rîndul ei, de toate avantajele și dezavantajele inerente: deocamdată necunoscută, își păstrează intactă prospețimea și puterea de a uimi. Subiectul ei are un subtext politic (se petrece în Basarabia), dar nu poate folosi în lupta dintre critica literară și putere. Din 1840 și pînă în 1990, așadar timp de un secol și jumătate, dintre cele două nuvele comparabile estetic și atît de diferite tematic una singură trăiește: cea cu o temă „mare”.

Era timpul ca povestea doamnei B. să fie reabilitată. O va face temeinic Nicolae Manolescu în *Istoria critică a literaturii române* (1990): „*O alergare de cai* este una din prozele cele mai izbutite ale lui Negruzzi, o bijuterie de precizie tehnică”, precizie pe care criticul o demontează, descoperind o artă a contrapunctului și a intertextualității demnă de un scriitor de astăzi. Au fost necesari 150 de ani pentru ca pe balanța nuvelistului Negruzzi nuvela istorică și cea mondenă să aibă aceeași greutate. Nu va mai fi cu siguranță nevoie de alți 150 pentru ca Alexandru Lăpușneanu să treacă pe locul al doilea. Postmodernismul a desființat ierarhiile. Nuvela istorică își pierde atuurile: naționalismul e o inerție a cîtorva inși care ignoră Europa, aluzia politică la tiranie e fără obiect, luptele sînt, cum spune Eminescu „mucede pagini”. Ce rămîne? O poveste „care lasă o pată de sînge în istoria Moldaviei”, construită cam didactic, cu cîteva personaje solide, fără surprize stilistice, cu final previzibil, moralizator. Aceasta este vechea poveste a lui Alexandru Lăpușneanu citită cu ochi proaspăt.

În timp ce în istoria mare domnitorii tăiau capete, poporul cerea tapi ispășitori și lupta pentru putere continua, în istoria mică oamenii se îndrăgosteau, se duceau la teatru și la cursele de cai, citeau și stăteau la taifas. Doamna B. și naratorul cu care lui Negruzzi îi place să se confunde se consideră la 48 de ani foarte bătrîni. El a pleșuit și i-au căzut dinții, ea e o băbuță care prizează tabac și crește cîini și pisici. În episodul următor al foiletonului - extrema cealaltă a vîrstei feminine: gingașa fată cu zburători.

am caută găina de ouă

îmi place să sar șotronul
îmi place să traversez pe stop
am un tigru tatuat pe piept
și o oaie pe umărul stîng
uneori îmi uit femeia în dulap
uneori ling farfuriile de cernelă
mă iubesc cîteva minute pe mine
ce vreți sînt sam
drăgălașul de sam
virilul de sam
lăsați copiii să vină la mine
de la răsărit vin mongolii
de la apus vine îngerul
mă mușcă de mînă
mă pune să caut găina de ouă
dau peste o gaură
mică și roșie o coacăză spartă
mi se lipește de degete
ca o gumă de mestecat

am cu cățelușă dracula pe bulevardul ferdinand

am ieșit la plimbar
cu cățelușă dracula
pe bulevardul ferdinand
era o larmă mare și roșie
dracula se făcea tot mai mică
se topea pasămite
ca o bucată de unt la soare
și-am trecut înot
dardanelele și bosforul și gibraltarul
cum lingi trei acadele de culori diferite
eu sînt sam
mie nu mi-e frică de țipari
sînt un pinguin oarecare
unde ești iubitul meu
se auzea de sub pat
și-au început să iasă pe rînd
fostele mele femei
treizeci și șapte la număr
toate cu botnițe
toate duse la tăiere
și eu mă bucuram ca un copil
îmi lăsa gura apă
cînd vedeam deasupra capului
penisul lui dumnezeu
și roindu-mi pe frunte

Nora IUGA

sînt am nefericitul prinț al danemarcei

nu-mi mai găsesc gura
îmi trebuie alt orificiu să fumez
sînt o ciupercă doldora de spori
un saxofon plin de sunete
eu sînt am
nefericitul prinț al danemarcei
mîinăstirea dragei mele
e un bordel
îmi pun felinarele roșii pe frunte
cînd fac echilibristică
și tocmai atunci
îmi vine să-mi suflu nasul
pe vremuri mi-a născut un dovlecel
mi-l pune în brațe
și eu plîngeam
eram un am înduioșat
pe fereastră văd copaci
cu coifuri și trompete
în mâtele mele aleargă un șoarece
mă mușcă pe dinăuntru
dar sînt dovlecei și-n landouri
își țin semintele închise ermetic
stai să vezi cîți poeți tineri
răsar din ele
și-ți intră în urechi
ca o mie de vești proaste
și deodată devii serios
ai nevoie de un bastonaș
cu mînuță de păpușă
să te scarpini cu ea sub perucă

am îl caută pe elohim

am ieșit pe dig
să-mi scutur hainele de viață
sînt disperat
sînt un cimpanzeu părăsit
n-am vești de la tine
nu-l găsesc pe elohim
nu știu unde l-am pus
în cutia cu scule n-a rămas
decît un cui ruginit
ce am sînt și eu
mi-am lăsat personalitatea în autobuz
pe scaunul de lîngă fereastră
ea nu se vede dar se simte
e caldă și moale
ca o plăcintă cu brînză

CERSETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Chitanță fără speranță

La torcofon, etern, Peștilă

Covoarele-și tulbură-n vagi dup-amieze
Grădinile calde cu plante obeze
Și vechi animale cu suflet de lînă
Vor iar lîngă scaune-n veci să rămînă.

Oh, cînilor-și dau una alteia gura,
Pe mese sînt fructe ce-și sfarmă armura
Și-i poate și-un cîntec uitat de-un seraf
Ce lasă să-i cadă moi bile în praf.

Afară copii rup măduva grea
A apei ce blînd a țîșnit din cișmea
Și fug de burlanul cel lung să nu-l soarbă
În pod, unde este o bufniță oarbă.

Apoi nu se-ntîmplă o vreme nimic...

Insecte cu frica închisă în plic
Așteaptă. Privesc melancolici pe geam
Cu ochii albaștri, motani de Siam
Ce nu pot pricepe cu mintea, pufoșii,
Pe Domnii ce-și taie salate de roșii
Cînd ei doresc carne și carne și carne
Ce-acum și de-a pururi în somn să-i
răstoarne...

voiam să ți-o dau
să guști din ea
să-ți bucuri cu mine
dinții și limba
trei nopți am tot numărat
nesfîrșite sînt oile domnului
aș vrea să vii înapoi
cu roțile tale
cu carnavalul tău
cu moartea pre moarte călcînd
ce practic e prazul ăsta
durează mai mult
decît trandafirul

am e gata să plîngă

în fundul autobuzului
din spatele ațîtor cocoase
am vede sahara
cu dunele ei fremătătoare
trece un tuareg
are trei picioare
și-o cămilă pe frunte
am vrea să-ajungă la keops
vrea să-i facă faraonului un urmaș
moare să-i dezlege sandalele
și să-i lingă zmeura
de pe unghii
fiecare cu gusturile lui
mă tem că nu-mi ajung banii
gîndește am și e gata să plîngă
ce faceți cu mine și copiii mei
din cer vine o boare răcoroasă
mereu te consolează dumnezeu
și te lasă pe mal
să privești împăcat
cum se scufundă titanicul

Din volumul în pregătire
Autobuzul cu cocoșaji

CRONICA
EDIȚIILOR

de
Z. Ornea

CUM A FOST ASASINATĂ MAMA MONICĂI LOVINESCU

ARHIVELE fostei Securități pot fi, azi, cercetate. Greu, cu multe opreliști birocratice, trebuind nervi tari și iscusință tenace pentru a ajunge la ele, pot fi, totuși, consultate pentru dezvăluirea adevărului despre atâtea dintre marile crime și asasinate făptuite de totalitarismul comunist. Dl Stelian Tănase a izbutit performanța de a elucida procesul Noica-Pillat, studiind dosarele anchetei și ale procesului, completându-și acele sinistre documente cu mărturiile edificatoare ale unor supraviețuitori și ale unor membri ai familiilor. A rezultat o carte de formulă puzzle coplesitoare ca interes, chiar dacă mie mi se pare că mai potrivită ar fi fost o narațiune bine nutrită documentar. D-na Doina Jela s-a ocupat de cazul asasinării Ecaterinei Bălăcioiu, fosta soție a lui E. Lovinescu, izbutind să ajungă (dar cu cite dificultăți!) la dosarele Securității. Cartea ei – s-o spun din capul locului – e efectiv zguduitoare. Să observ că cei doi autori amintiți pentru cărțile lor coplesitoare, sint amândoi prozatori și nu istoriografi. Talentul lor narativ a știut să smulgă din materia sinistră a documentelor stralul ei emoțional, reconstituind, cu har, segmente ale unei tragedii care a fost imensă, cinică și de o ticăloșie fără seamăn.

ECATERINA BĂLĂCIOIU, provenită dintr-o cuprinsă familie olteneană din apropierea Craiovei, a fost profesoară de limba franceză, studii temeinice în țară și la Paris. L-a cunoscut pe E. Lovinescu – care era, de pe atunci, un mare critic literar – în sala de lectură a Bibliotecii Academiei. S-au înamorat și, în 1919, s-au căsătorit, locuind, cu chirie, în strada Ion Cimpineanu din București. În 1923 li s-a născut o fiică, Monica. A crescut în ambianța cercului “Sburătorul”, unde marii scriitori ai timpului (Camil Petrescu, Ion Barbu, Hortensia Papadat-Bengescu, Rebreanu, Pompiliu Constantinescu, Cioculescu, Vl. Streinu, Aderca, Camil Baltazar) erau prezenți săptăminal, la cina, poezii dedicându-i, când a împlinit trei ani, poezii care s-au păstrat. Iar soția lui Lovinescu – femeie de lume, frumos cultivată – era o gazdă afabilă, acomodându-se bine lumii literare. Căsnicia soților Lovinescu n-a fost menită să dureze. În martie 1934 – după 15 ani de conviețuire – au divorțat. Fosta soție și fiica lor s-au mutat într-un apartament din strada Wilson, tatăl continuând să o ocrotească pe Monica. În 1938 marele critic își cumpără un apartament într-un bloc din Bd. Elisabeta (trei camere și o sufragerie), peste drum de Facultatea de Drept. În 1943, marele Lovinescu e răpus de un cancer, lăsând-o – prin testament – legată pe fiica sa. (“Întrucât am o moștenitoare legală, pe Monica, se înțelege de la sine că puținul ce rămâne de la mine îi rămâne de drept. Cred că biblioteca mea – avea 7000 de volume n.m. – va cădea în mâini destoinice; departe de a o destrăma, o va spori”). În noiembrie 1943, fosta soție a lui Lovinescu și Monica se mută în apartamentul de pe Bd. Elisabeta, legalizarea succesiunii făcându-se abia în 1945. D-na Bălăcioiu fostă Lovinescu era o distinsă profesoară de limba franceză la liceul “Regina Maria” și, o vreme, inspectoare șefă pentru această disciplină pe lângă Ministerul Instrucțiunii. Vremurile erau aspre, actul de la 23 august 1944 găsimu-le pe cele două femei cu speranța izbăvirii de tot ceea ce suferise țara. Un timp lucrurile au mers bine, cenaclul “Sburătorul” s-a redeschis

(la inaugurare au participat vreo 130 de scitiori), patronat, acum, de discipolii lui Lovinescu, iar d-na Ecaterina Bălăcioiu, prudentă, s-a înscris în partidul social-democrat, vărsat – prin fuziune, în P.M.R., de unde în 1948 a fost exclusă. Monica Lovinescu a absolvit Facultatea de Litere din București și, în septembrie 1947, cu o bursă a guvernului francez, pleacă la studii la Paris, unde ajunge după învingerea unor grele avataruri și primejdii. Nu se gindea la desțărare. Decizia asta a luat-o peste un an. Oricum, cele două femei, care se adorau efectiv, s-au trezit despărțite de destinul master. Își scriau, zilnic, cărți poștale cu grafie mărunț îndesată și, lunar, o lungă scrisoare. Spre 1958, d-na Bălăcioiu, clasându-se mereu corespondența primită, o aranjase în douăsprezece dosare corpolente, pe care le ținea, la vedere, în bibliotecă. Sigur, dorința ei era să ajungă la Paris, alături de fiica ei. Tot făcea, în anii cincizeci, cereri pentru obținerea unui pașaport turistic și, în aprilie 1958, căpătase viza franceză, așteptând “doar” pașaportul din partea autorităților românești, fiica ei depunând, la Paris, străuindu-se pe lângă factori de audiență pentru venirea mamei. Între timp, lucrurile s-au complicat mult. Monica Lovinescu s-a angajat ca spicheriță la Radio Paris, se căsătorise cu Virgil Ierunca, și activitatea celor doi soți, cu deosebire militantă împotriva situației din țară, o transformase pe distinsa d-na Bălăcioiu într-un “obiectiv” mereu în atenția Securității. Bătrina doamnă era, acum, pensionară, dădea lecții de franceză, citea și era cu gândul mereu spre capitala Franței. În casă avea o chirie, care voia să obțină viza oficială de repatriere, și primea sau se ducea în vizite la prietene, iar, mai rar, la un spectacol de teatru sau cinematograf. Viața și-o umplea cu preocuparea pentru fiica ei, gândul întreg era îndreptat acolo. De cele mai multe ori, ieșirile ei în oraș erau determinate de vizita la Poșta Centrală de pe Calea Victoriei, unde depunea corespondența, trecea pe la biserica Stavropoleos pentru a aprinde o luminare, se aprovizionă cu alimente și se reîntorcea acasă, cu tramvaiul. Iar seara audia posturile de radio străine, mai ales Radio Paris, pentru a-i asculta vocea fiicei sale, mijloc de comunicare într-un singur sens. Nu știa, desigur, că e urmărită de Securitate în tot ceea ce făcea. Echipe, cu schimb, se țineau de ea continuu toată ziua, făcându-se rapoarte despre itinerariile ei, mereu aceleași. I s-au instalat microfoane în casă, telefonul era ascultat, corespondența – primită și emisă – era interceptată și tradusă (exclusiv scrisă în limba franceză), se făceau însemnări marginale, care, toate, țineau să descopere coduri secrete. D-na Doina Jela a găsit, în fondul fostei Securități, toate aceste “documente” (rapoarte de filaj, traducerile corespondenței, rapoartele convorbirilor din casă cu vreo prietenă). Lectura, azi, e înfricoșătoare, dezvăluind teribilul mecanism declanșat împotriva unei persoane puse sub urmărire. Întimplarea a făcut ca eroina acestei cărți să afle că, în București, trăiește cel mai bun prieten al ginerelui ei, poetul Ion Caraion. L-a căutat la cantina Fondului Literar și l-a găsit (poetul era, acum, liber între două arestări și condamnări la pușcărie). Voia să știe ce fel de om era ginerele ei, cerând mereu detalii. Caraion a vizitat-o acasă (unde i-a văzut dosarele în care adunase imensa corespondență), iar d-na Bălăcioiu l-a vizitat pe poet la spital, unde se trata de tuberculoză contractată în închisoare. Firește că

toate aceste vizite au fost consemnate și unele convorbiri, interceptate, au trecut în dosarul de la Securitate al Ecaterinei Bălăcioiu, cunoscută acolo sub apelativul codat “obiectiv Balagja”.

CUM CARAION trimisese poezii d-lui Virgil Ierunca pentru a fi publicate în exil, iar cu un prieten (tot din cercul “Albatros”) inițiasse unele acțiuni, Securitatea i-a arestat, înscenându-le un proces de spionaj și atentat împotriva siguranței statului. În acest lot, din care Ecaterina Bălăcioiu nu cunoștea decât o singură persoană, a fost inclusă și fosta soție a lui Lovinescu, care habar n-avea de ceea ce i se imputa. A fost arestată în mai 1958 și, după o repede percheziție, a fost înmănișată la închisoarea Malmaison. În ultima scrisoare către fiica ei aflăm această mărturisire: “De fiecare dată scriu o scrisoare-scrisoare, scrisoarea lunii, mi se pare că iau mereu «ton testamentar» și vă conștur să cîntăriți bine totul cînd luați hotărîrea fără să fiți opriți de situația în care mă aflu eu, de obsesia absenței mele. Vă jur că mă simt aici în largul meu (dacă n-ar fi absența voastră)... voi mai întîi, voi în primul rînd, asta e tot ce vreau. A trebuit să mă ridic, să merg la fereastră, altfel simțeam că mă aprind de la propriul meu rug apris”. A început ancheta. Ecaterina Bălăcioiu s-a purtat ireproșabil la anchetă (dovadă concludentă o oferă procesele verbale ale acestor “convorbiri”), negînd toate acuzațiile ce i se aduceau. I-a impresionat, prin dirzenie și seninătate, pe anchetatori. Se pare că n-a fost brutalizată și nici bătută, din cite a povestit colegelor din închisoare, care, apoi, i-au relatat Monicăi Lovinescu. Aceasta, constatînd sistematic corespondenței de la București, a intrat în alertă. Telefonul mamei era mut. Apelînd la alții, a aflat că e arestată. A început o stăruitoare campanie la persoane franceze cu influență, inclusiv demnitari de la Ministerul de Externe, pentru a obține eliberarea mamei. Zadarnic, deși șefii Securității (inclusiv anchetatorii) aflaseră de aceste demersuri. (Oare, de asta, nu a fost bătută la anchete?). A urmat un proces farsă, cu un public format din securiști și apărători fantoșe numiți din oficiu. Sentința i-a fost comunicată – în februarie 1959 – în celula închisorii. A primit-o senină, deși era de 18 ani muncă silnică. Mai spera în eliberarea ei prin grație? E mai mult decât probabil. Temnicerii i-au întins o mină, care era, de fapt, o cursă. I s-a cerut să redacteze o scrisoare către fiica ei, prin care să-i solicite reînțoarcerea în țară în schimbul eliberării mamei și, apoi, un pașaport pentru Paris. A înțeles stratagema, refuzînd hotărît. Înțelegea că e un șantaj murdar și pentru nimic în lume n-ar fi pus în pericol viața copilului ei. S-a menținut, decisă, în refuz. S-a comportat excepțional în închisoare, fiind un exemplu de comportare și ținută morală pentru codeținute. Apoi, eliberîndu-se, ele i-au relatat Monicăi întreg calvarul acelor luni de pușcărie, în timpul cărora le tot vorbea de fiica ei. Ecaterina Bălăcioiu, femeie bătrînă, era bolnavă de cord și sub tratament. Temnicerii i-au imputat medicamentele, apoi le-au suspendat cu totul. Din spitalul închisorii Văcărești, a fost readusă la Jilava. Era, totuși, grav bolnavă, maladia de cord complicîndu-se cu una de plămîni, inundați de apă. Și medicamente, aici, în celulă, i se refuzau, deși un medic o vizita zilnic. A început să aiureze, tot spunînd că o așteaptă pașaportul pentru Franța. Tușea neconștient și miinile, ca și picioarele, i se infla-

maseră. Ridicată de codeținute la o fereastră spre a putea respira, la 6 iunie 1960 moare cu privirea spre lumina de afară. A fost scoasă, cu greu, din celulă într-o pătură și aruncată în groapa comună. Nu se știe locul unde a fost îngropată. Avea 72 de ani. Fusesse un asasinat deliberat, săvîrșit cu cinism.

ASASINII nu se mulțumeau numai cu victima. Urmăreau să pună mina și pe casa ei. Imediat după proces, procurorul din comitetul de judecată, un anume Ion Nistor, a obținut repatriția pe locuință și s-a mutat aici. Biblioteca a fost împrăștiată, iar arhiva lui Lovinescu (jurnalul său – agendele – fusese pus la adăpost de d-na Bălăcioiu, depus fiind, înfruntînd mari primejdii, la ambasada Franței, de unde a ajuns la Paris la d-na Monica Lovinescu) a fost arsă în curtea din spatele casei, împreună cu un rest de cărți. Acel procuror dezumanizat (sau, dacă exceptăm ipoteza neclarificată a cărții pe care o comentez, un anume Panaitescu) a folosit rafturile bibliotecii lui Lovinescu pentru depozitarea murăturilor, a sticlelor cu oțet și untdelemn. Iar pe biroul marelui critic a fost tranșat un porc în ajun de Crăciun. Silnicia și batjocura, odată dezlănțuite, nu au mai cunoscut margini. Cum raptul casei a fost ilegal, naționalizarea e chiar în afara legilor din acea vreme, iar sentința de confiscare a averii a fost înlăturată de un tribunal în iunie în 1997, d-na Monica Lovinescu, ajunsă în țară, a întreprins demersurile necesare pentru recuperarea casei cu scopul de a fi transformată în lăcaș memorial. Izbutise, dar procuratura a depus recurs în anulare și casa lui Lovinescu a rămas, mai departe, în posesia fostului procuror, care – se pare – a îndeplinit același oficiu și în procesul lui Ceaușescu. Memoria marelui Lovinescu rămîne, și azi, întinată, casa muzeu, care i se cuvine, fiind încă doar un deziderat. Cînd, oare, se va curma nedreptatea și buna cuviință va reintra în drepturi?

D-na Doina Jela a scris o carte care se citește dintr-o răsufare. A găsit, ca prozatoare ce este, mijloacele utile pentru reconstituirea unei samavolnicii care s-a transformat în asasinat săvîrșit de Securitate. Povestește – schimbînd, după caz, uneltele – încurcarea istorie a locatarului (locatarilor?) apartamentului de pe Bd. Kogălniceanu, dezvăluie cît de greu a ajuns în arhive pentru a descoperi dosarele din 1958-1959, citează din ele, dă excerpte din rapoartele echipelor de filaj și din înregistrările convorbirilor între viitoarea victimă și prietenii ei, dă fragmente tulburătoare din scrisorile Ecaterinei Bălăcioiu către fiica ei, reproduce, cît e necesar, din jurnalul d-nei Monica Lovinescu și, tot aici, citate din mărturiile fostelor colege de detenție ale victimei. Această alternanță a mijloacelor și a planurilor de la un capitol la altul conferă cărții o tensiune tragică. Cartea d-nei Doina Jela, o adevărată reconstituire dedectivistică, e una care acuză. Avem nevoie irepresibilă de astfel de cărți.

Mimul nostru și Scaunele Congresului SUA

ÎN NOIEMBRIE 1996, când o anumită parte a presei susținea că victoria Opoziției și a lui Emil Constantinescu ar reprezenta *adevărata revoluție*, m-am trezit întrebându-mă cu glas tare în public: oare cine va înlocui acum *Vocea României*? Cum cine, mi-a răspuns prompt cineva care de obicei o nimerește, tot *Vocea României*. Ce-ar fi să aibă și de data aceasta dreptate, mi-am spus atunci, încercând să-mi imaginez acea foaie imundă a PDSR-ului lăudându-l în mod umil pe Emil și făcându-ne mai departe în fel și chip pentru că noi nu-l înțelegeam pe călugărul Vasile care ne vorbește prin El.

Dar, din păcate, n-a fost să fie așa. Cuvântările magistrale ale noului nostru președinte au stîrnit, acolo unde n-ai fi gîndit, omagii pe care nu le-a văzut cel dinainte, ci doar înaintașul acestuia. Adică *Împușcatul*, cum îi spun acum cei care îi spuneau cîndva *mult stimatul...*, făcîndu-le astfel cu ochiul celor ce l-au împușcat spre a evita procesul comunismului. Ori celor ce au profitat mai tirziu de pactul încheiat pe capul lui cu *organele* care funcționează încă, iar după 8 ani de tergiversare a mult așteptatei *Legi a lui Ticu* devin proprietare pe dosare.

Privatizarea acestui sector important, care tinde să treacă neobservată nu numai la noi, ci și în lumea civilizată, unde tot serviciile secrete trag sforile unor marionete scoase pe scenă, reprezintă neîndoielnic marea realizare a regimului Constantinescu.

În pofida protestelor ei, de această realizare nu beneficiază numai primele trei puteri ale așa-zisului nostru stat de drept, ci și cea de-a patra, în măsura în care mult discutatele noastre dosare devin o marfă ca oricare alta și pot să fie cumpărate și vîndute după legile cererii și ale ofertei. Nu știu cît (sau ce) a costat *Angajamentul* pastorului Tokes, pe care ni l-a vîndut recent ziarul *Adevărul*, dar, fără îndoială, el făcea infinit mai mult decît al omologului român al acestuia.

(Cu care s-a păcălit, ori s-a făcut că se păcălește încercînd să ne păcălească pe noi o foaie de scandal suficient de dubioasă și fără această încercare de manipulare.)

Spre deosebire de omologul român al lui Tokes, *omologul român al lui Bill* nu se poate plînge nici măcar așa, de ochii lumii, că ar fi fost hărțuit în mod inutil. Dimpotrivă, el a fost atît de lăudat, încît, de lemn dacă era, tot ajungea să creadă că este un mare bărbat de stat, *omologat* ca atare. Și că, prin urmare, vizita sa oficială în SUA n-ar putea însemna pentru americani mai puțin decît a-nsemnat pentru români *escala partenerului său strategic* Bill Clinton la București.

Din păcate, dacă entuziasmul americanilor n-a atins cotele așteptate, taxele și impozitele care se vor mări pentru a putea acoperi costurile acestei deplasări peste ocean le vor depăși. Dar, ca și după *marele succes de la Madrid*, ziaristii aflați în această cursă pe *Drumul Mătășii* au considerat că ei trebuie să vadă partea bună a lucrurilor. Și cum aceasta nu prea se vedea, au ajuns să laude fie cumînțenia discursului președintelui nostru în fața Congresului Statelor Unite (care, din păcate nu va avea eficiența scontată), fie limba engleză a acestuia. În privința ei, marii poligloți și lingviști aflați în suită au socotit pe dește și au ajuns la concluzia că ar fi destul de bună pentru cineva care nu știe englezește, dar s-a străduit să-și învețe discursul pe dinafară. Deși s-au aflat la fața locului, ei nu și-au dat seama că președintele nostru mima. Nu la figurat, ca de obicei, ci la propriu. Adică își citea textul, dar - pentru a ne face pe noi să credem că ar vorbi liber - își mișca buzele și miinile ca mimul din *Scaunele* lui Eugen Ionescu, de parcă ar fi avut în față doar scaunele din sala Congresului SUA, nu ar fi stat pe ele cei 10-12 deputați care au putut fi convocați să-l asculte, plus o mulțime de funcționari, studenți și militari.

În ce mă privește, nu voi face apre-

cieri cu privire la limba engleză pe care a fost suprapusă această mimare, ci voi lauda discursul pentru poezia sa, care nu este nici ea de neglijat, avînd în vedere că nu avem de-a face chiar cu un *rege-al poeziei, veșnic tînăr și ferice* (*Ce din frunze îți doinește, ce cu fluierul îți zice*).

Întoarcerea pe dos a vechilor slogane despre expansionismul american pentru a vorbi despre expansiunea libertății și a drepturilor omului pînă în Urali și chiar pînă dincolo de Urali constituie o performanță bazată pe un *curaj artistic* care nu este de toate zilele. Iar ideea că rădăcinile Pomuț-ului nostru, ajuns general în armata SUA, ar constitui rădăcinile comune ale românilor și ale americanilor este de-a dreptul înduioșătoare. După ea, nu putea urma altceva decît gestul de călugăr-Vasile care binecuvîntează mai întîi America, spre a cînsti gazdele, și apoi România. Mimat și el ca întreg discursul, pentru a încununa astfel tragi-comedia și a ne face să uităm că roadele acestei noi călătorii de plăcere se vor vedea doar atunci *Cînd va face Pomuț-ul pere*.

Și dacă măcar acum s-ar înțelege, în sfîrșit, ceea ce este de înțeles. Dar tare mă tem că, după lungile călătorii pe *Drumul Mătășii* vor începe altele, pe *Drumul Ambrei*. Care, după cum am aflat din așa-zisul discurs liber atît de bine mimat, ar face cruce cu acesta chiar pe teritoriul nostru. Ceea ce îl determină pe președintele Emil Constantinescu să le spună americanilor că România este o cheie. Poate însăși cheia care l-a dus pe el la victorie.

Dacă Puterea nu înțelege nici acum, în ceasul al XII-lea, că răsrucea la care ne aflăm nu este cea dintre *Drumul Mătășii* și *Drumul Ambrei*, presa acesteia dă semne că începe să se desmeticească, măcar pentru a nu-și pierde toți cititorii. Oricum, ea a depășit acea fază de pietate pe care o avea pînă nu demult în fața noului locatar de la Cotroceni, deși el mima rolul unui iluminat, într-un palat

regal păzit după metodele vechiului aparat.

Întrucît poemul în proză al *Luceafărului Puterii* nu poate să mai vîndă un ziar, alături de el au fost paginate elucubrațiile *Luceafărului huilei* și chiar fotografia unui miliardar de carton împușcat în stradă.

Deși de obicei nu citesc știrile de senzație, cea cu privire la lichidarea în stil mafiot a unui oarecare Ionescu, plasată în pagină întîi, la loc de cinste, chiar de ziarele respectabile, mi-a atras atenția în mod deosebit. Nu datorită figurii celui lichidat, care numai atrăgătoare nu era, nici datorită milioanei lui de dolari, despre care poliția constata abia acum, la spartul tirgului, că erau dobîndite necinstit. Faptul că ar fi fost înrudit cu clanul *Împușcatului* și că s-ar fi transmis condoleanțe de la vreo șapte ambasade nu-mi spunea nici el mare lucru. Ceea ce m-a obsadat cu adevărat era gîndul că cele trei gloanțe au fost trase în el tocmai pe *Strada Mielor*. Așa cum execuția publică a celor doi criminali organizată acum un an la Groznii a avut loc tocmai în *Piața Prieteniei*. Chiar dacă noi trăim cu sentimentul că ne aflăm în plin Caragiale și - cu umorul care ne caracterizează - continuăm să spunem *Pupat toți piața endependenți*.

Sub imperiul acestor obsesii, care pot să pună stăpînire pe mine mai ușor decît orice altceva, nici n-am terminat bine discursul liber mimat de președintele nostru că l-am și uitat. Dea Domnul să nu se fi dus aiurea toți banii investiți cîlărgheți în el și să-l țină minte americanii. Ceea ce n-ar fi cu desăvîrșire exclus. Dacă nu pentru altceva, măcar pentru strădania demnă de *Scaunele* lui Ionescu și de ale Congresului SUA, în fața cărora Mimul - fie că recunoaștem, fie că nu recunoaștem noi acest lucru - n-a atins numai culmea ridicolului, ci și sublimul.

INEDIT

"Perenitatea unui text este asigurată de simplitatea lui adîncă"

(interviu cu poetul, prozatorul și editorul Mircea Ciobanu)

Ați spus să nu fie constrînse de regulile unui interviu cele pe care ni le încredințați, genul fiindu-vă incomod... Totuși despre și înspre... scris va merge vorba...

M. C.: N-am orgolii, lumea știe cine sînt; nu-mi înșir aici... "opera", volumele de poezie și romanele scrise; vorbesc, iată pentru dumneata, dacă chiar vrei, despre "tehnologia" editărilor. Și nici despre asta... Dau "bun de tipar" pentru un număr considerabil de cărți anual, chiar și pentru 50 de titluri... Știi, a tăcea nu-i ușor, a vorbi este greu, a scrie este cumplit!...

Cu ce sfaturi vă întîmpinați, în calitate de scriitor și de lector de carte... aspiranții la titlu(r) de autor?

M. C.: Cam așa le... poruncesc: teme-te cînd scrii, e primul secret după ce ai descoperit că poți spune ceva dacă... ai descoperit că ai talent. Apoi: sărăcește-ți cămara minții, fi selectiv, adică năruie fără milă tot ce pris-

Mircea Ciobanu cu fiica lui C. Hrehor, Crina Rusalina, la Grănicești

osește, lămurește-ți, ca aurul prin foc, discursul... (avem în vedere pe toți "...-iștii" compartimentați pe generații, cînacluri, clanuri, bisericiuțe, înțelegi că la lă-lă-iștii ostentativi de ultimă oră mă refer...) poemul se alcătuieste din plinuri și goluri, ca o tapiserie; cei mai mulți autori suferă de concettism, fac depozite lingvistice... Și iarăși zic: poemul e ca o femeie bogată care dacă-i și înțeleaptă și frumoasă, nu-și pune pe degete toate inelele și la gît toate salbele; i-ajunge ici-colo cite o licărire... Cuvîntul se despică tot atît de greu ca și piatra; marile depozite de cuvinte cu care mă confrunt, care îmi solicită intervențiile... chirurgicale, presupun un mare volum, de atenție și răbdare.

Din suma colaboratorilor cu care vă confrunțați, cred, ar putea ieși o masivă carte de evocări...

M. C.: Da. Mai ales despre colaboratorul și pri-

Mircea Ciobanu, soția sa Rodica, și C. Hrehor

etenul Marin Preda și despre mulți alții... Dar altădată... Mă întrebi de Bucovina, de locul ei în trăirile mele: mă leagă multe de acest spațiu; Bucovina e-o lume de peste lume, o catapeteasmă...

Ce lucrează pînă scriitorului Mircea Ciobanu acum, după proaspăt ivită din tipar cartea de poeme *Viața lumii*?

M. C.: La volumul VI "*Istori*" - o addenda, care cu toată dorința de comprimare bate la 800 de pagini... Apoi, să mai trăim și vom mai vedea. Oricum, lucruri simple - textele perene sînt simple...

A consemnat
Constantin Hrehor

Grănicești '89

Moscova și monitorizarlîcul

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

CÎND în urmă cu numai câteva luni, am vorbit despre urgența înființării unui Muzeu Memorial al Victimelor Comunismului și consideram că în fruntea lui ar putea să se afle Vladimir Bukovski nu o făceam, cum au considerat sensibilizați în permanentă stare de monitorizarlîc, pentru a contrapune în un fel o asemenea instituție muzeului memorial al Holocaustului din Washington. Pur și simplu, consider că dintre toți disidenții majori ai comunismului Vladimir Bukovski este cel care-și continuă într-o cheie exemplară eforturile de disecare a fenomenului criminal comunist. Spre deosebire de alții, Bukovski a evitat să se eternizeze în condiția de victimă a comunismului și a devenit un cercetător de primă mână a mecanismelor "ciumei roșii". Este și motivul pentru care echipe de gherilă de tipul Mink-Szurek vor continua să-l aibă permanent în colimator.

Îl cunosc bine pe Bukovski ca editor de reviste. I-am publicat câteva texte extraordinare și sînt onorat de prietenia pe care mi-o arată de mai bine de un deceniu. Nu am nici o îndoială că demersurile sale viitoare vor avea aceeași incandescență penetrantă pe care au acuzat-o cei cărora nu-mai bine nu le-a căzut Judecata la Moscova (*Jugement à Moscou*, Robert Laffont, 1995). Cum nu mă îndoiesc de reacțiile pe care le va stîmni în mediile stîngii stahanovist-fundamentaliste. Asta fiindcă îmi amintesc prea bine reacția unor segmente ale high life-ului politic și ale intelighenției occidentale de stînga atunci cînd, în urmă cu cîțiva ani, Bukovski își lua libertatea să afirme că osanalele ce i se aduc lui Eduard Shevardnadze n-ar trebui să oculte faptul că personajul cu pricina nu este chiar ușa de biserică, ci fost general KGB. Pentru talibanii stîngii europene cererea Bukovski de a se institui un nou tribunal de felul celui de la Nürnberg pentru a

se ocupa de data aceasta de altcineva a constituit un pas inacceptabil. Totuși, cu sau fără băncile unui tribunal, cu sau fără un verdict rostit într-o asemenea sală, sentința împotriva crimelor unui sistem genocidar va fi rostită. Și asta nu convine încă, nu va încanta nici miine. Dar ne îndepărăm de acel 1975 cînd, cum bine face Stéphane Courtois că ne reamintește, în *Le Monde*, Bernard Chapuis îl toca mărunt pe Soljenițin, comparîndu-l cu Pierre Laval, Doriot și Déat, "cei care-i primiseră pe naziști ca pe eliberatori". Distorsiunea, minciuna și ocultarea sînt și ele supuse uzurii. Cartea neagră a comunismului e un semn că fortificațiile himerizaților și himerizatorilor (spre a dezvolta un vechi termen al lui Bukovski) de serviciu încep să înregistreze fisuri.

"Ce loc deține crima în sistemul comunist?" Acestei întrebări recurente Stéphane Courtois (și prin vocea sa și ceilalți autori ai cărții) îi răspunde printr-o profesiune de credință. "*Demersul nostru răspunde în primul rînd unei datorii față de istorie. Nici o temă nu-i este interzisă istoricului, iar interesele și presiunile de orice ordin – politic, ideologic, personal – nu trebuie să-l împiedice să urmeze drumul cunoașterii, al exhumării și al interpretării faptelor, mai ales cînd acestea au fost mult timp și intenționat îngropate în taina arhivelor și a conștiințelor. Or, această istorie a terorii comuniste constituie una din laturile majore ale unei istorii europene capabile să țină ferm laolaltă cele două extreme ale marii probleme istoriografice a totalitarismului. Aceasta a cunoscut o versiune hitleristă, dar și una leninistă și stalinistă, și nu este acceptabil să elaborăm o istorie hemiplegică, ignorînd versantul comunist. Tot așa cum nu poate dura poziția de repliere conștind în reducerea istoriei comunismului numai la dimensiunea națională, socială sau culturală. Cu atît*

mai mult cu cît această participare la fenomenul totalitar nu s-a limitat la Europa și la episodul sovietic. Ea implică, de asemenea, China maoistă, Coreea de Nord, Cambodgia lui Pol Pot. Fiecare comunism național a fost legat printr-un cordon ombilical de matricea rusă și sovietică, contribuind la dezvoltarea acestei mișcări mondiale. Istoria cu care ne confruntăm este cea a unui fenomen care s-a dezvoltat în toată lumea și care a implicat întreaga umanitate."

EXISTĂ după cum mărturisește Courtois, și o a doua datorie căreia îi răspunde Cartea neagră a comunismului – "*Este o obligație morală să onorăm memoria celor morți, mai ales cînd ei sînt victimele inocente și anonime ale unui Moloh cu puteri absolute care a încercat să le ștergă pînă și amintirea*". Ștergerea urmelor a constituit și continuă să fie o preocupare majoră a făptașilor și susținătorilor acestora. Cum se vede limpede, în România lui 1998 este practic imposibil să se ajungă la unele documente fundamentale, la un cadru legal care să permită expunerea faptelor și a făptașilor. Complicitățile sînt prea multe și prea adînci pentru ca drumul spre adevăr să fie legiferat cum se cuvine. Dar iată ce spune Stéphane Courtois despre absența unei categorii de probe: "*Stilul nostru conține multe vorbe și puține imagini. Se atinge aici unul din punctele sensibile ale ocultării crimelor comunismului, într-o societate mondială supramediatizată, în care imaginea – fotografiată sau televizată – este aproape singura credibilă pentru opinia publică, nu dispunem decît de puține fotografii de arhivă despre Gulag sau Laogai, nici o fotografie despre deculașizarea sau despre foametea provocată de Marele Salt. Învingătorii de la Nürnberg au putut să fotografieze și să filmeze în*

voie miile de cadavre ale lagărului de la Bergen-Belsen, și s-au găsit fotografii făcute chiar de călăi, cum este aceea a unui german împușcînd de aproape o femeie cu un copil în brațe. Nimic asemănător pentru lumea comunistă, în care teroarea era organizată în cel mai strict secret." De aici și negaționismul practicat de stînga stahanovist-fundamentalistă – nu sînt fotografii, nu s-a întîmplat chiar așa. Ceea ce a fost și continuă să fie acceptat în cazul crimelor naziste, pe baza declarațiilor unor martori, este inacceptabil în cazul crimelor comunismului. Este și una din explicațiile monitorizarlîcului practicat de cei care doresc monopolul durerii, cel asupra statutului de victime, prelungirea tabuizărilor de tot felul.

Este destul de limpede de ce. Cu toate acestea, Courtois ține să-și ducă ideea pînă la capăt și asta are darul de a-i neliniști pe cei nu foarte puțini care urmăresc acest status quo: "*După căderea Zidului Berlinului și prăbușirea centrului puterii comuniste de la Moscova, Europa, continent matricial al experiențelor tragice ale secolului XX, este pe cale să-și recompună o memorie comună*". Pericol mortal pentru cei ce doresc două memorii europene și o istorie hemiplegică. Vastitatea spațiului în care sistemul a ucis cu premeditare și amploarea complicităților internaționaliste se constituie într-un obstacol tenace împotriva demersurilor de tipul Cărții negre a comunismului. Stéphane Courtois scrie: "*Această dublă datorie, de memorie și istorie, se înscrie în cadre foarte diverse. Uneori ea atinge țări în care comunismul n-a avut niciodată influență, nici asupra societății, nici asupra puterii – Marea Britanie, Australia, Belgia etc. Alteori, se manifestă în țări în care comunismul a fost o putere de temut – Statele Unite după 1946 – sau redutabilă, chiar dacă nu a ajuns niciodată la putere – Franța, Italia, Spania, Grecia, Portugalia. În altă parte, ea se impune cu forță în țările unde comunismul a pierdut puterea pe care a deținut-o zeci de ani – Europa de Est, Rusia. În sfîrșit, mica ei flacără sovăie în mijlocul pericolelor în țările în care comuniștii mai sînt încă la putere – China, Coreea de Nord, Cuba, Laos, Vietnam*".

Cu nuanță este adusă în scenă și problema amneziei ce domnește peste locurile pîrjolite de "visul de aur al omenirii". "*În funcție de aceste situații diverse, atitudinea contemporanilor față de istorie și memorie diferă. În primele două cazuri, ea se leagă de un demers relativ simplu de cunoaștere și reflecție. În al treilea caz, ea se confruntă cu necesitățile reconcilierii naționale, cu sau fără pedepsirea călăilor; în această privință Germania reunificată oferă, fără îndoială, un exemplu surprinzător și "miraculos" – e de ajuns să ne gîndim la dezastrul iugoslav. Dar ex-Cehoslovacia – devenită Republica Cehă și Slovacia – Polonia, Cambodgia se mai lovesc încă de suferințele memoriei și de istoria comunismului. Un anume grad de amnezie, spontană sau oficială, poate părea indispensabilă pentru pansarea rănilor morale, psihice, afective, personale, colective, provocate de o jumătate de secol de comunism. Acolo unde comunismul este încă la putere, călăii sau moștenitorii lor fie se angajează într-o negare sistematică, așa cum se întîmplă în Cuba sau China, fie continuă să revendice teroarea ca mod de guvernare – ca în Coreea de Nord*".

Unde și de ce anume se află România pe această hartă a amneziei oficiale, știm cu toții, dar pentru mulți dintre noi a devenit cel puțin plicticos să discutăm asemenea lucruri. Care ar putea fi efectele ne-o indică fie și numai torpilarea demersului încercat de dl senator Constantin Tîcu Dumitrescu de către chiar partidul căruia, în mod doar decorativ, îi mai aparține.

STRATEGII RETORICE ALE SUCCESULUI ÎN VREMURI DE CENZURĂ

PĂCATELE LIMBII

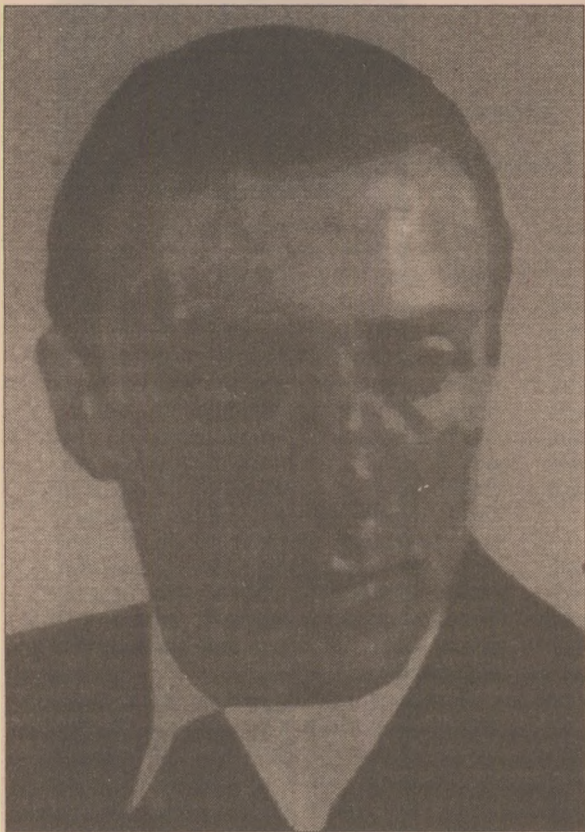
de Rodica
Zafiu

LITERATURA de consum în genere și mai ales cărțile de mare succes la public au fost prea puțin studiate la noi; atît cercetările de sociologie a lecturii, cît și cele stilistice și retorice ar avea de cîștigat dacă s-ar analiza, dincolo de universalitățile unor strategii populare, cazurile mai spectaculoase ori, pentru deceniile trecute, tensiunile, compromisurile și complicitățile cu cenzura totalitară. Unul dintre fenomenele autohtone absolut remarcabile e ciclul *Ciresarii*, al prozatorului Constantin Chiriță: un *bestseller* al anilor '60-'70, din categoria "literatură pentru tineret", căruia ar fi foarte interesant să i se reconstituie istoria receptării și proporțiile tirajelor. Succesul incontestabil al seriei de romane s-a bazat în mare parte pe construirea unei utopii: ea propunea un tip de proză de actualitate, din care lipsea orice aluzie la realitatea politică a vremii, cadrul vieții cotidiene fiind de fapt într-o continuitate directă, naturală și discretă cu perioada interbelică. Primul volum al ciclului (în ediția din 1968) începe cu fraza "De aproape cincizeci de ani, orologiul cel mare din turnul școlii supraveghea cu cadranele sale cele patru puncte cardinale", pentru a continua cu inventarierea unor elemente simbolice, mostre pentru farmecul discret al lucrurilor vechi (orologiu, muzeu), al bătrînilor (paznicul școlii), al tradiției (liceale).

Abstragerea progresivă din real e ușor de urmărit în compararea variantelor de text impuse de cenzură sau de autocenzură. Strategiile absenței – anularea referirilor la realitate, la contextul politic – și dezvoltarea unei mitologii a tradiției pot fi identificate chiar la nivelul strict lingvistic, deși limbajul nu este, desigur, decît un indiciu retoric al unor procese mai complexe. Am ales cîteva observații pe care le permite compararea a două ediții din volumul al doilea al ciclului (*Castelul fetei în alb*): din 1961 și din 1968. Perioada e dintre cele mai interesante și modificările în text spun ceva despre "închidere" și "deschidere" în politică și în cultură. Unul dintre personaje principale e numit de altfel *Tică* în 1961 și *Tic* în 1968 – ceea ce, dincolo de subiectivitate și eufonie, poate simboliza trecerea de la un mediu popular autohton, cu hipocoristice tradiționale, la unul mai neutru și "cosmopolit". O scenă a romanului îl prezintă pe erou în pericolul de a primi o pedeapsă școlară pentru indisciplina. În 1968, strategia la care

recurge tînrul e de a se prezenta la cancelarie în "hainele de sîrbătoare"; puțin credibilă în raport cu regulile reale ale vremii, scena se lămurește prin confruntarea cu ediția anterioară, în care e vorba de "uniforma de pionier" (îmbrăcată de personaj "întodeauna cînd comitea vreo șotie de răsunset și trebuia să apară în fața vreunui personaj însemnat"). Descrierea nu lasă nici un dubiu asupra substituției și asupra modelului "burghez" pe care textul îl plasează fără efort într-o lume aparent contemporană: "bluza albă, cravata roșie, pantalonii scurți" (1961) devin: "cămașa albă ca zăpada, cravata maron cu dungi negre, hainele călcate cu migală, pantofii lustruiți ca oglinda, un vîrf timid și alb de batistă în buzunarul de deasupra inimii" (1968). În fond, varianta uniformei era fundamental ambiguă: simbolurile politice ale realului apăreau, dar folosirea lor strategică nu era cea ideologic acceptabilă, permițînd să se vadă funcția lor de mijloc de presiune, de șantaj reciproc și chiar de negociere (acceptare, respingere, manipulare). Riscul e evitat, în 1961, de o paranteză în care intervine limba de lemn iar vocea naratorială adoptă o atitudine "justă": "(E adevărat că atunci cînd îmbrăca uniforma de pionier și purtarea lui Tică era la nivelul cerut)" (sublinierea îmi aparține). Și mai semnificativ e nivelul limbajului în reprezentarea dialogului, în selecția formulelor de desemnare și de adresare oficiale sau a celor "normale". În 1961, în dialogul unei scene între directorul școlii, un suplinitor și un elev apar formele "un pionier" și "tovarăș profesor": la observația "știi... nu e frumos... un pionier...", elevul răspunde cu "Tovarăș profesor". În 1968, dialogul e ușor diferit: "– Știi că nu e frumos ca un elev care... care nu e un elev rău..."; răspunsul conține, în locul formulei de adresare oficială, o simplă formulă de politețe: "Nu vă supărați". De fapt, pe parcursul întregului ciclu, în varianta din 1968, cuvinte-semnal precum *pionier* sau *tovarăș* sînt sistematic evitate. Succesul real al cărții la cel puțin o generație de cititori e legat și de această performanță a omisiunii, strategie retorică alternativă aluziei și care ar merita să fie studiată prin confruntarea mai multor variante de text – și în relație cu realul și imaginarul vremii.

Un roman inedit de GRIGORE CUGLER

AFARĂ-DE-

ÎN (PEN)ULTIMA *România literară* (nr. 28/1998), la rubrica "Istorie literară", sub titlul "*Un urmuzian disident: GRIGORE CUGLER*", dl Mircea Anghelescu publică un cald articol despre preautatul autor al lui Apunake, deplângând totodată destinul nedrept al operei sale, aproape necunoscută publicului de astăzi, deși o ediție din scrierile cugleriene a apărut 1996 la Oradea, sub îngrijirea lui Mircea Popa. În text sunt citate și amintirile lui Paul Goma, care "povestește că în anii cincizeci, aflat în Bărăgan cu domiciliul obligatoriu, a întâlnit un alt deportat, fost ofițer de marină, care era îndrăgostit de literatura lui Apunake și care umbla întotdeauna la el cu un volum ferfenițat dintr-o apariție policopiată din 1946, purtând titlul semnificativ *Afară-de-unu-singur*, volum – adaugă dl Anghelescu – pe care îl pomeneste și Mircea Popa în prefața lui, dar pe care nu l-a găsit nicăieri și deci nu l-a putut folosi în ediția citată, *cum nu l-a găsit până acum nimeni ca să ne poată revela conținutul acestuia*" (sublinierea noastră, A.C.). Cum articolul se

încheie cu o invitație la colaborare ("Dar pentru a putea discuta toate acestea, vor trebui într-adevăr găsite toate textele sale republicate, odată cu corespondența lui Gr. Cugler, din care nu se poate să nu fi rămas unele semne. Cine le are, ar trebui să le semnaleze.") mă grăbesc a semna la colegului nostru ca *Afară-de-unu-singur* stă să iasă de sub tipar chiar în aceste zile, el fiind cuprins integral în revista *Manuscriptum* nr. 1-2/1998, dedicată "*scriitorilor diplomați*", ai cărei redactori au reușit să găsească versiunea pregătită pentru tipărire de către Cugler în 1946. Nu face plăcere să oferim cititorilor *României literare* în avanpremieră primul capitol al insolitului roman nu înainte de a semnal celor doi cercetători că un alt capitol a mai apărut în *Manuscriptum* nr. 1-4/1994, revista fiind prima care a înfrânt acea "embargou al uitării" instituit la noi după 1948 asupra părintelui lui Apunake, Grigore Cugler.

Alexandru Condeescu

CONSULTAȚIE GRATUITĂ

TRECU un ceas, trecută două. Pusei jos, la picioarele portarului, un drob de sare, ca să nu compromit, în ultimul moment, succesul tratamentului.

Trecu o zi, trecută două. Pusei jos, la picioarele portarului, un alt drob, și mai simplu, de abia dacă mai putea fi numit astfel. Din când în când, portarul îmi arunca câte o privire încărcată de rugămintă, în speranța că voi ataca eu delicatul subiect.

Trecută săptămâni, trecută luni. Nici unul din noi nu a deschis vorba.

Și iată-ne ajunși, în fine, la data de azi. Este ziua mea de naștere. Împlinesc patruzeci de ani. Portarul stă, prăfuit, pe același loc. Eu stau la masa mea și scriu aceste rânduri. Și cu toate că nu am schimbat un cuvânt unul cu altul, sunt încredințat că, dacă aș fi avut îndrăzneala să-i cer, în locul onorariului pe care aștepta să-l fixez, autorizația de a povesti și altora cum a fost vindecat de rifangită Portarul de la Carlton, inima lui bună nu l-ar fi lăsat să zică nu.

***

SUNT născut dintr-un neam de oameni săraci și modești, atât de modești și de neînsemnați încât familia mea nu și-a putut permite nici măcar luxul elementar de a avea ceea ce de obicei se arată sub denumirea de *membră*. Familia mea nu are nici un membru.

De altfel, care este, la drept vorbind, înțelesul cuvântului *familie*?

Cred că nimic nu poate exprima mai limpede cât de relativă și de inconsistentă este această noțiune, decât următoarea reflecție făcută într-o zi de un prieten al meu, biciclist celebru, în timp ce contempla cu înduioșare portretul mamei sale:

Mă gândesc adesea - îmi spusese el - că întâmplarea ar fi putut face ca părinții mei să nu se cunoască niciodată, în care caz, această femeie, pe care o iubesc și o verez din tot sufletul, ar fi fost astăzi, pentru mine, o străină oarecare.

Și totuși există împrejurări în care se poate observa, la membrii unui grup determinat de indivizi, simptome de așa-zisă solidaritate familială.

Așa de exemplu, există în trecutul familiei mele o împrejurare despre care noi, cei de azi, vorbim adesea cu vădită plăcere, aș putea spune chiar cu mândrie. Este povestea unei rude îndepărtate, o fată al cărei nume era Annilina, cu doi ani, și care, în timpul examenului de bacalaureat, încurcându-se cu niște întrebări la geografie, se emoționează atât de tare, încât fu apucată, fără nici o pregătire anterioară, de dureri și începu să nască. Timp de trei ore născu în serie, umplând clasa de nenumărați gemeni mici.

Dar partea cea mai frumoasă a acestei faceri este că gemenii erau de rase și naționalități diferite, chiar de rase demult dispărute, despre care nu se vorbește decât în manualele de curs superior.

Se pare că, la început, asistența fu foarte scandalizată și nehotărâtă asupra atitudinii ce trebuia să ia; când băgă însă de seamă nesfârșita varietate de rase a gemenilor, înțelese că nu putea fi vorba de altceva decât de un simplu surmenaj geografic și consternarea făcu loc unei bune dispoziții generale. Fiecare persoană plecă acasă cu câte un geamăn în buzunar, Annilinei nerămânându-i până la urmă decât doi. Aceștia primiră, respectiv, numele de Marin și Submarin, în cinstea profesorului de geografie care se numea Ultramarin.

Veți zice, desigur: în cazul acesta, unde va e modestia?

După câte mi-a povestit mama, se pare că Submarin ajunsese, încă tânăr fiind, să ocupe demnitatea de Factor Principal, mulțumită căreia se putea materializa și dematerializa după voie, ceea ce îl duse, cum era și natural, la o serie de reîncarnări din ce în ce mai reușite. Din nenorocire, succedarea lor fu întreruptă definitiv, în clipa când Factorul Principal făcu imprudenta să se reîncarneze în propria lui soție. Aceasta, simțind ceva ciudat și neputându-și da seama ce era, îl părăsi pe neașteptate în mijlocul unei străzi pe care trebuiau să o traverseze.

În timp ce Submarin se uita prudent, în dreapta și-n stânga, femeia dispăru și dusă a fost...

El, neștiind ce să facă, se întoarse pe trotuarul de unde plecase, ridică marginea caldă a asfaltului și, făcând un fel de boltă, ca acoperișul cuștilor de sufleur, se puse la pândă dedesubt, șoptind *Eva*, ori de câte ori trecea câte un picior bine încălțat, de femeie, prin dreptul deschizăturii. Cum soția lui se numea cu totul altfel decât *Eva*, Factorul Principal a trăit liniștit, sub asfaltul său, până i s-au sfârșit zilele, fără teama de a o vedea apărând vreodată la chemarea lui.

Țin minte că, în curiozitatea mea copilărească, am întrebat odată pe mama de ce striga Submarin *Eva*, când pe soția lui o chema altfel, dar întrebarea mea a rămas fără răspuns.

Despre Marin, al doilea geamăn, care - în treacăt fie spus - era harap, nu știm decât ceea ce ne spune o veche română bască cu infiltrațiuni nestoriene. Din nenorocire, romanța este atât de uzată, de mult ce-a fost cântată, încât de abia se mai înțelege, pe ici pe colo, câte un vers. Aflăm astfel că tot avutul lui Marin consta dintr-o damigeană și o șopârlă. Cum însă între ele domnea o veșnică neînțelegere, Marin nu se putea folosi niciodată de amândouă în același

timp. De aceea, făcuse în perete o găurică prin care puteau să intre clipele.

Când se adunau prea multe clipe în odaie, Marin ieșea afară cu clipele roind în jurul lui și tot așa, până se făcea întuneric. Atunci, presăra ceva coji de pușcă pe un tulpă curat, întins în pragul vârstei, și aștepta hotărârile destinului. Ele soseau pe nesimțite, apărându-i mai întâi în vis, apoi ca niște pete de lumină pe umbra trupului și, în cele din urmă, în palmă, sub formă de carate și dioptrii.

***

ȚINERETEA mea a fost scurtă și modestă. Anii trecută repede și ajunsei pe nesimțite la o vârstă la care, pot afirma fără să mă laud, ajungeam pentru prima oară în viața mea. Era, fără îndoială, o experiență nouă și foarte folositoare, mai ales pentru mai târziu. Singurul neajuns era că totodată sosise și timpul să-mi aleg o meserie. Știu că oamenii cu adevărat superiori nu se preocupă de asemenea chestiuni și că numai nepricopsiții, care nu se pot descurca prin propriile lor mijloace, aleargă după o meserie. Dar chiar ei, în fundul sufletului, își dau bine seama cât de josnic este acest lucru, dovadă că încearcă să-i ascundă vulgaritatea, înlocuind cuvântul *meserie* prin *profesie* sau *carieră*.

Cum eu nu mă deosebesc de cei mulți și mediocri, nici prin talente și nici prin cinstie ce calități personale, am urmat exemplul general și mi-am făcut rost de o meserie, care, din întâmplare, s-a nimerit să fie cea de medic.

Cel mai însemnat moment din acea epocă a începuturilor a fost când am agățat, la ușa modestului meu cabinet de consultații, situat în Strada Lapidării Preventive, emblema mea de medic. Potrivit tradiției, m-am descălțat și, acoperindu-mi cu palma urechea dreaptă, care este oficiul sacru, în ea fiind ascunse o perie de haine, o ceapă, niște hărți și un buchet de flori, am intonat, cu glas păgân, Valsul Pubertății.

Îmi veți ierta, sper, această explozie de lirism, când veți afla că modestia mea naturală m-a împiedicat să mă ocup cu tratarea mai multor boli deodată și că, chair din primii ani de practică, m-am specializat în mod exclusiv în tratamentul rifangitei.

Mulțumită faptului că rifangita este o boală foarte răspândită, câștigam destul ca să pot duce o viață ușoară, presărată cu răgazuri binecuvântate.

Toate aceste răgazuri le foloseam spre a mă duce în hall-ul Hotelului Carlton unde primeam, smerit și plin de admirație, la ceremonie oficiată neîntrerupt de portar.

Siguranța plină de superioritate cu care portarii de hotel mănuiesc cheia, numele, starea civilă, bagajele și alte amănunte constituind sfera cea mai intimă a vieții noastre, a avut totdeauna asupra mea un efect

fascinant și totodată înfricoșător, ca revelația unor arcanse transcendente.

Obiceiul acestor pelerinagii, plăcute instructive totodată, este foarte vechi în familia noastră. La fel au făcut părinții, bunicii și strămoșii mei, generații de-a rând de când există hoteluri și portari pe pământ. Parcă mă văd, mic copil, însoțit de părinți care pentru asemenea ocazii mă găteau cu un soutien-gorge de forță; mai târziu, liceu cu nelinești ascunse sau student inteligent, apoi om în toată firea, pătrunzând în hall hotelului și privind câte patru-cinci, alte chiar opt ceasuri în șir - dar aceasta mai - la portar.

Iată că, fără să vreau, am făcut niște versuri: ...*mai rar, la portar*. A fost, vă rog credeți, o simplă întâmplare. Sufletul meu prea modest ca să caut dinadins niște victorie. Nu pot ascunde că, în anumite împrejurări ale vieții, am compus și eu poezii, însă numai de câte un vers. Cu voia dumneavoastră, reproduc aci câteva din aceste modeste producții, singurele pe care mi le mai amintesc:

Mai întâi, două sonete dedicate unei frumoase necunoscute:

Geometria voluptății este geometrică plană.

și:

Totul depinde de mâna ta!

Urmează apoi un poem, care a fost publicat și în muzică:

Chiar din ziua sosirii lor.

Într-o noapte, pe când eram de gardă, capătăiul unui birjar lovit de trăsnet și cărui temperatură atinsese aproape punct de topire al molybdenului, am scris:

O linie mai mult... și gata!

Au urmat apoi două satire cu caracter social:

Erau trei frați, toți trei minori

și:

M-am adresat unui expert

și, în fine, această ultimă baladă, pe care o recitam ori de câte ori mă duceam la portar:

Al cui o fi acest picior?

***

DAR văd că m-am abătut de la modestul meu subiect. Cât ușor te fură condeiul! Pui hârtie un singur cuvânt; el cere pe a doua după el și acela pe altul. Fără să știi când, te trezești că ai scris o carte! Trebuie să mai grea vine pe urmă când trebuie să găsești un titlu. La fel se întâmplă, de altfel, și cu oamenii: întâi se nasc, cresc și numai după ce sunt gata li se pune titlul. Nici clădirii de hotel nu știu, când sunt copii, mai târziu vor purta acest titlu.

De altfel, s-ar părea chiar curios să auzi pe cineva spunând: *azi, soția mea a născut un Portar*, sau să citești în ziare: *femeia Y. a dat naștere unui Colonel de Intendență*.

UNU-SINGUR

Să revin însă la cele despre care vor-
m mai înainte.

Acum câțva timp, într-o noapte, avui un
ciudat. Se făcea că mă găseam, împre-
cu portarul de la Carlton, într-o cameră
tăioasă, în care nu era altă mobilă decât o
piană veche. La un moment dat, portarul
făcu semn să mă apropii de pianină și
să în repetate rânduri clapa notei Re din
ava a doua. De câte ori făcea acest lucru,
mijlocul clavierului țâșnea un firisor de
cristalină, formând tot felul de arabes-
ci neregulate pe podele. Arătând în jos cu
etul întins, portarul îmi spuse: *Citește,
sta este testamentul meu.* Uitându-mă
atenție, băgai de seamă că, în adevăr, dă-
de apă formau litere și cuvinte și citii
rătoarele:

*Am izbutit să lămuresc misterul morții.
arta este un palmier nevăzut, care creș-
n tot locul. Câteodată bate un vânt care
e să se aplece ramurile înalte ale palmie-
i și oamenii loviți de săbiile ușoare ale
izelor lui cad morți. N-am izbutit încă
aflu ce este și de unde vine vântul care
eacă ramurile palmierului, dar, de îndată
și aceasta, mă voi destăinui ție.*

Când ridicai din nou ochii, portarul dis-
se. Mă apropiai repede de pianină și
sai pe Re, însă nu ieși din instrument
ât un sunet hodorogit. M-am trezit spe-
păstrând în urechi prelungirea acelu
et și mi-a fost cu neputință să mai închid
ii până dimineată.

Toată ziua următoare m-am simțit apă-
de un fel de presimțire neînțeleasă.
nd înă că portarii de hotel sunt nemuri-
nu am să fac nici o legătură cu vi-
mai ales că-mi inchipuiam că sunt și
ți de bolile cărora le cad pradă ceilalți
neni. Mare-mi fu deci mirarea când,
ia zile mai târziu, deschizând ușa sălii
le de așteptare, dădui cu ochii de por-
l de la Carlton. Nu ne cunoscusem nici-
tă personal, așa că, de bună seamă, nu
ea pentru a-mi face o vizită de prietenie,
entru a-mi cere un sfat medical. Și, cum
știe în tot orașul că eram specializat în
xclusiv în tratamentul rifangitei, era
doios că bietul om fusese atins de acea
la.

Așadar, visul din noaptea trecută ascun-
în sine o prevestire!

* * *

SIMPTOMELE rifangitei sunt
bine cunoscute: bolnavul vine la
doctor și-l asigură, cu declarațiile
urămintele cele mai solemne, că este
fect sănătos. Unii vin chiar cu martori,
fotografii sau cu scrisori de recomanda-

ție de la vreun bun prieten al familiei. În
mijlocul celei mai călduroase pledoarii, cel
atins duce cu repeziciune mâna la gură și,
cât ai clipi, își retează cu dinții vârful unui
deget.

Unii scot bucățica din gură și, calmați, o
predau medicului. Acestea sunt cazurile de
așa-zisă *rifangită statică*.

Alții mestecă vârful mușcat și-l înghit
apoi cu ochii pe jumătate închiși de plăcere.
Aceasta este *rifangita dinamică* sau C.F.R.

Medicul trebuie să intervină cât mai
neîntârziat.

Cu ajutorul unui porc, care, în cabinetul
de consultații al oricărui specialist, așteaptă
ascuns după o perdea și se repede, la un
semn, între picioarele bolnavului, acesta
este trântit la pământ și legat cobză.

Mulți medici tineri s-au ridicat împotri-
va metodei cu porcul, pe care o consideră
lipsită de demnitate pentru omul de știință
și jignitoare pentru bolnavi, și au încercat
să-i stăpânească pe aceștia prin alte mijloa-
ce. S-a recurs – de pildă – la ajutorul infir-
mierilor voinici, însă rifangita fiind conta-
gioasă fulgerător și luându-se pur și simplu
la vedere, infirmierii erau apucați de multe
ori și ei de accese în același timp cu bol-
navul.

Un doctor american inventase un fel de
glugă pneumatică ce trebuia să cadă din
tavan în capul pacientului, aspirându-l și
ținându-l suspendat la câțiva centimetri de
podea. Însă, chiar de la prima încercare,
gluga căzu în capul americanului și, cum
nu era nimeni de față, îl supse până ce-l
întoarse pe dos, ca pe o mânășă. De aceea,
sistemul cu porcul se întrebuințează pre-
tutindeni încă și-n ziua de astăzi.

Bolnavul, odată imobilizat, este spălat,
lustruit frumos cu ceară de parchete și pus
apoi cu picioarele într-o găleată plină cu
ochi proaspeți de vitel, care îl privesc fix,
ceea ce îl face să se calmeze complet. În
acest timp, medicul face o incizie cât mai
semnificativă la genunchi și scoate de sub
rotulă rifanii ascunși acolo și care sunt
cauza boalei.

* * *

DUPĂ cum începusem să spun,
mă pomenii într-o zi cu portarul
de la Carlton în sala mea de
așteptare. Când deschisei ușa, se repezi la
mine, cu tremur în glas, și lacrimi în pers-
pectivă, și începu să jure că nu e bolnav.
Iată dovada, strigă el, punându-mi sub ochi
factura croitorului care-i lucrase prima
livrea de portar și țac!... Țac!... fără să-l pot
împiedica, își scurtă două degete de la
mâna dreaptă.

Sunt mult prea modest pentru ca să mă
laud cu succesele mele medicale, însă, în
interesul științei, trebuie să spun că, exact o
lună după aceea, Portarul îmi ceru păpușa,
simptom sigur că intrase în convalescență.

(Făcând uz de licență poetică, îmi voi
îngădui să întrebuințez, în rândurile ce ur-
mează, cuvântul *pepuze* în loc de păpușa,
cum se face de obicei.)

Ultima manifestare a boalei de care
ne-am ocupat mai sus constă, după cum
scria în manualele de studii, în aceea că
bolnavul cere să i se confere o *pepuze*. Cu
ajutorul ei se familiarizează din nou cu făp-
turile omenestii, recăpătând încetul cu înce-
tul deprinderile pe care le avea înainte de
boală. Este recomandabil ca persoana in-
trată în convalescență să fie ferită, timp de
cel puțin trei faze ale lunii, de orice contact
cu lumea înconjurătoare, spre a se evita
dezvoltarea unui așa-zis *complex de supe-
rioritate*. Se citează, ca exemple clinice în
această materie, cazul lui Babel, al lui Eifel
și al Pisei, ale căror complexe de superio-

ritate s-au concretizat într-o formă absolut
majoră și cât se poate de nepotrivită pentru
întreținerea oricăror raporturi normale cu
ceilalți indivizi.

La auzul cererii îmbucurătoare pe care
mi-o făcea portarul și care era cea mai bună
dovadă a succesului obținut de tratament,
inima mea se puse să bată cu putere. *Îți
mulțumesc, Portar bătrân!* strigai plin de
gratitudine, sărutându-i mâinile, care miro-
seau a călători de diferite naționalități.
Apoi îi oferii cea mai frumoasă *pepuze*, pe
care o găsii în dulapul unde păstrez, în per-
manență, un bogat sortiment pentru clienții
mei.

Portarul luă *pepuze*, o petrecu cu
evlavie peste cicatricile de la ghenunchi,
apoi rămase nemișcat. Vedeam că vroia să
mă întrebe ceva, dar nu se putea hotări.

Sta în picioare în mijlocul odăii, cu pri-
virile pironite în pământ, și-și răsucea con-
valescența între degete. Eram și eu jenat,
cu atât mai jenat cu cât ghiceam cauza în-
curcăturii lui. Dar sunt un om mult prea
mdoest ca să arăt, așa, fără sfială, ce se pe-
trece în sufletul meu. De aceea mă așezai
liniștit la masa mea de lucru, făcându-mă
că nu bag de seamă nimic.

* * *

TRECU un ceas, trecură două.
Pusei jos, la picioarele portaru-
lui, un drob de sare, ca să nu
compromit, în utlimul moment, succesul
tratamentului.

Trecu o zi, trecură două. Pusei jos, la

ÎNTÂLNIRE ÎN LARG

1. În locul unde șoseaua Bataviei face o
curbă cuviincioasă spre a nu turbura pe mica
Printesă letonă, care pândeste, neobosită și
plină de încredere, încolțirea Asului de Pică
îngropat cu doi ani în urmă în pământul
gras, se opri ră față-n față doi drumeți.

Unul din ei spuse:

*Primiți, vă rog, domnule președinte, asi-
gurarea prea înaltei mele considerațiuni.*
Apoi, la ureche, cu glasul cu care dai sfaturi
unui prieten: *ascultă-mă pe mine, cumpără
un calendar pe anul trecut; este singurul lu-
cru de care poți fi absolut sigur.*

Celălalt spuse:

*Regret, dar uitându-mă la dumneata, nu
văd pe nimeni. Ar fi poate mai bine să ne
înțelegem prin scris.* Și, fără să aștepte vreun
răspuns, scoase din buzunar scrisoarea
primită, o făcu sul și privi.

2. Pe lângă ei treceau multe fete tinere,
obișnuite.

Primul drumeț întindea spre ele mâna lui
albă, care în vârful fiecărui deget avea câte o
paletă minusculă cu toate culorile pe ea.
Cum atingea obrații străvezii ai fetelor,
pieleța lor căpăta lumini de aripi de fluturi.

Al doilea drumeț spuse:

Lasă-mă să ating și eu câte una.

Unde punea însă el degetul rămănea o
urmă neagră, înconjurată de un cerc roșu-
vânat, ca și cum ar fi strivit în acel loc un
muc de țigară.

3. Cum nu era un ambițios, al doilea
drumeț renunță, fără greutate, la efectele po-
licrome obținute de tovarășul său și se hotărî
să încerce o experiență de paralelism astral.

Paralelismul astral este unul din puținele
mistere orifice păstrate până în zilele noastre.
El se bazează pe principiul înscrierii cercu-
rilor paralele unele într-altele, alternativ, ori-
zontal și vertical, operație ce duce la o sub-
împărțire tridimensională a Eterului și face
astfel posibilă materializarea amintirilor ce
plutesc prin el.

4. *Unde rătăcesc amintirile după moar-
tea noastră? Ele nu trec dincolo împreună cu
noi, nu însoțesc nici sufletul în pribegia lui
nesfârșită, nici nu putrezesc în groapă, la un*

Desene de G. Cugler

picioarele portarului, un alt drob și mai
simplu, de abia dacă mai putea fi numit ast-
fel. Din când în când portarul îmi arunca o
privire încărcată de rugăminți, în speranța
că voi ataca eu delicatul subiect.

Trecură săptămâni, trecură luni. Nici
unul din noi nu a deschis vorba.

Și iată-ne ajunși, în fine, la data de azi.
Este ziua mea de naștere, împlinesc pa-
truzeci de ani. Portarul stă, prăfuit, pe ace-
lași loc. Eu stau la masa mea și scriu ace-
ste rânduri. Și, cu toate că nu am schimbat
un cuvânt unul cu altul, sunt încredințat că,
dacă aș fi avut îndrăzneala să-i cer, în locul
onorariului pe care aștepta să-l fixez, auto-
rizația de a povesti și altora cum a fost vin-
decat de rifangită Portarul de la Carlton,
inima lui bună nu l-ar fi lăsat să zică nu.

*loc cu trupul. Ele sunt prelungirea trecutului,
legătura care face ca viața nouă, ce înce-
pe azi, să nu fie ceva rece, ceva cu totul
străin de viața ce s-a stins ieri, ci continuarea
firească a unui cântec etern și neschimbat.
Ele sunt eterne, ele alcătuiesc singura bo-
găție a vieții, iar viața este eternă. Unde rătă-
cesc amintirile după moartea noastră?*

5. Pentru ca amintirile să devină percep-
tibile, este nevoie de un agent, cum sunt ec-
toplasma în spiritism și coloranții în bacterio-
logie. Acel agent, răspândit în mod egal
asupra hemisferei respective, face ca amin-
tirile rămase suspendate în aer, în apropierea
locurilor unde s-au petrecut diferitele întâm-
plări, să devie vizibile. Foarte adesea, amin-
tirile sunt atât de șterse încât ochiul omenesc
nu le poate distinge. În asemenea cazuri, se
recurge la *trigonometria eretică*, o perfec-
țiune a trigonometriei clasice prin adăugarea
câte unui ochi de erete în fiecare vârf al tri-
unghiului. Ceea ce scapă ochiului omenesc
nu scapă ochiului de erete. Amintirile cap-
tate sunt lipite pe o foaie de amurg-amurg și
apoi introduse în categoria Sutelor de Mii.

6. Era prin mai. Din batiștea nemărginită
ce plutea în văzduh picurau viaducte,
marchize și *quo vadis*.

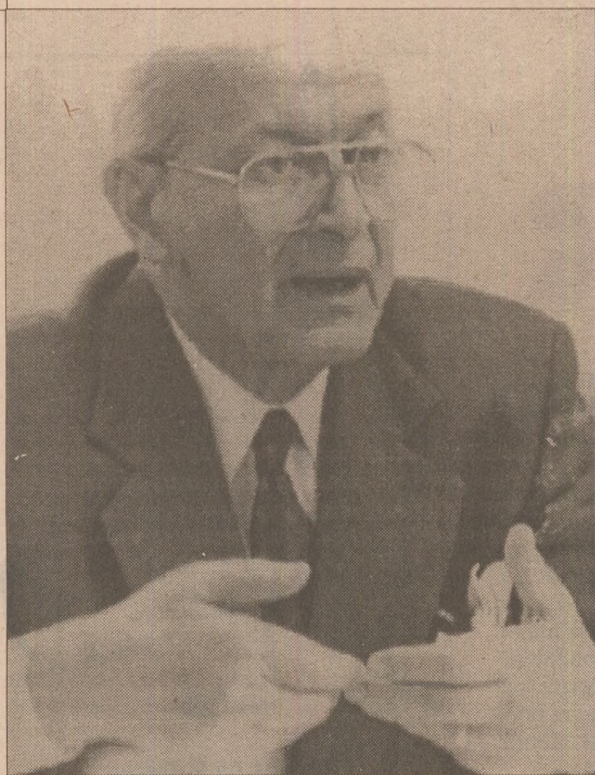
Încotro te duci? întreba primul drumeț
pe al doilea, văzându-l că se pregătea de ple-
care.

Cel întrebat răspundea printr-un gest
evaziv.

Ecoul, care stătuse la pândă și se aștep-
tase la un răspuns vorbit, fu luat prin sur-
prindere și repetă acel gest de mai multe ori.
Curând însă își dădu seama de greșeală.
Atunci luă cei doi Poli – Nord și Sud – pe
fiecare într-o mână și-i lovi cu putere, ca pe
două talgere, dar, cum se întâmplă întot-
deauna când faci ceva în pripă, în loc să
îndrepti un lucru, mai rău îl strici: talgerile
antipode nu scoaseră nici un sunet, căci
ecoul uitase să le desfacă din bumbacul alb
în care erau înfășurate.

7. *Ce dragă-mi ești, Matildo!*

Filozofia lui Alexandru Paleologu

Filozofia d-lui Paleologu, diurnă, solară, pătrunsă de "simțul divinului", recunoaște prezența lui Dumnezeu în lucrurile cotidiene, banale, mărunte, atestă uimirea plină de bucurii în fața existenței. Creștin ortodox practicant, domnia sa acceptă ca termeni echivalenți pentru Dumnezeu (cu anumite rezerve) "energie, materie,

spirit, forță, natura naturans..." Antiteza dintre spirit și materie, spiritualism și materialism, i se pare "răsuflată". Altfel el ar inclina, spune, spre materialism, cu referire însă la propoziția lui Marguerite Yourcenar: "le matérialiste, par un curieux paradoxe, ignore cette chose immense et divine que nous appelons la matière". Materia ca lucru "imens și divin", ideea de Dumnezeu ca *natura naturans*, (ca Logos immanent al naturii), ca puțință (absolut) infinită ce creează lucrurile concrete existente, ar apropia filozofia d-lui Paleologu de panteism, dar, precizează d-sa, "divinitatea e și transcendentă și immanentă și nu are rost să-i punem condiții, să-i prescriem modul de existență".

De aceea pentru d-l Paleologu miracolul (temă de controversă între dești și religia "pozitivă" în sec. XVII-XVIII) nu constă numai, cum crede creștinul obișnuit, din întreruperea ordinii naturale (*ubi Deus vult vincatur naturae ordo*, unde Dumnezeu vrea este încălcată ordinea naturii, cum spunea Cantemir): cel ce are simțul divinului percepe miracolul tocmai în împlinirea ordinii naturii, în diviziunea celei ce duce la nașterea unui copil ("tocmai aceasta este minunea!"), în faptele cotidiene care ne înconjoară.

Din această viziune asupra existenței, din bucuria în fața vieții, decurge estetica d-lui Paleologu. În primul rind, prețuirea picturii impresioniste franceze, reabilitarea ei în fața celor ce socoteau că se adresează numai "retinei", că este o percepție epidermică a lumii: această artă a elementelor tranzitorii, a momentelor aparent mărunte ale cotidianului e "o formă a revelației pe care ne-o dă frumusețea creațiunii", "o epifanie a misterului lumii". "A disprețui suprafața e semn de cumplită superficialitate". Căci conform versurilor celebre ale lui Goethe, una dintre figurile tutelare ale filozofiei domnului Paleologu: "Nichts ist drinnen, nichts ist draussen./ Denn was innen, das ist draussen". Tot din încuviințarea existenței, din imanența Logosului divin în natură, din unitatea dintre suprafața și profunzime decurge concepția d-lui Paleologu – șocantă la prima vedere – după care marea artă este întotdeauna "naturalistă", aceasta nu luat în sensul îngust al școlii naturaliste, ci ca realism. "Dostoievski – spune d-l Paleologu într-un interviu relativ recent acordat "Adevărului literar și artistic"

– este poate printre cei 2-3-4 cei mai mari dintre autorii care se înscriu pe linia *naturalismului*. Părerea mea este că marea artă este totdeauna *naturalistă*... Îmi aduc aminte de un pasaj al lui Camil Petrescu unde spune că arta este rareori o imitație a naturii complete și exhaustivă, dar când este așa, atunci acești autori dau marile capodopere ale omenirii". (S. lui A.I.P.) Realismul nu înseamnă însă simpla reproducere a naturii: artistul distruge motivul și îl reface din nou, fie că creează arta figurativă sau non-figurativă. Deci realismul implică o intervenție radicală a subiectivității, care impune lucrurilor "o coerență și o plauzibilitate ce le lipsește în primă instanță" (*Bunul simț ca paradox*): arta este cosmogonie.

Arta este "tare legată" de terestritate, de corporalitate, de trupul uman, de voluptatea existenței: "Nu cred că poate exista un artist care nu juisează enorm de existența terestră". Pe de altă parte o veritabilă valoare de artă are totdeauna o profundă implicație etică "indiferent dacă e vorba de un vas, de o statuie, de o mobilă, de o simfonie". Această idee, care nu e lipsită de un element paradoxal, ne aduce aminte de evocarea de către G. Lukács a unor versuri ale lui Rilke în care un tors de Apollo antic se adresează privitorului cu imperativul "schimbă-ți viața!".

D-l Paleologu accentuează importanța percepției exacte, a atenției la lume: bunul simț, care nu e tot una cu simțul comun, nu este decât simțul realului, "darul de a simți exact raportul de valori și realități". Departate ca spiritul filozofic să fie antinomul bunului simț, cum credea Noica, bunul simț este, după d-l Paleologu, filozofia însăși, înțelepciunea însăși.

Tot împotriva lui Noica, autorul cărții *Despre lucrurile cu adevărat importante* afirmă că principala finalitate a filozofiei este morala ca disciplină normativă și speculație existențială. Care este morala d-lui Paleologu? În primul rind buna dispoziție a spiritului "un element necesar pentru ca omul să fie om și nu o bucată de cretă". *Keep cheerful*, "fii vesel" "e o filozofie, o atitudine profund umană, generoasă și plină de curaj în fața vieții, a lumii, a evenimentelor și a Creațiunii". După cum se poate înțelege din cele spuse până acum, filonul principal al eticii d-lui Paleologu este epicureic, în sensul autentic al cuvântului. Pentru domnia sa separația și alternativa pe care o fac "pedanții" între plăcerile "spiritului" și plăcerile "trupului" e "o mostră de lenie a minții". Tot astfel autorul *Despărțirii de Noica* nu acceptă opoziția dintre cultura "gravă" și cea numai "delectabilă": în satisfacțiile pe care ni le oferă cultura "gravă" "intră ca semn sigur al culturii plăcerea". Ceea ce îi repugnă d-lui Paleologu e *acedia*, umoarea sumbră "un păcat".

Evocând în *Interlocuțiuni* evenimentele dureroase care au survenit în viața d-sale, anii de detenție în închisorile comuniste, d-l Paleologu spu-

ne: "Nu am avut opțiune, am avut destin". Dar el consideră, paradoxal, că experiența carcerală a fost moral benefică, i-a permis să testeze rezistența sa în fața suferinței, "a avut rost". Astfel în spiritul stoicismului antic, d-l Paleologu a izbutit să facă din răul exterior, un bine moral, interior. În chipul acesta, cred eu, d-sa și-a transfigurat viața în destin, a configurat-o (gestaltet), ca Goethe.

Când am citit cartea d-lui Paleologu despre Sadoveanu am crezut că viziunea inițiatică, esoterică, "alchimică" asupra existenței, care, cum ne destăinuiește acum, în prefața la ediția a III-a a cărții (1997) este legată de masonerie, e propria viziune a autorului, știut fiind că d-l Paleologu este mason (la p. 49 însă a *Interlocuțiunilor* există o declarație care m-a lăsat perplex: *am fost francmason*, la trecut – o declarație din 1995). Acum, în succulenta autobiografie *in nuce*, cu care se deschid *Interlocuțiunile* (anume în partea II-a, publicată inițial în "Revista de istorie și teorie literară", iulie-decembrie 1989), d-l Paleologu declară că el nu a făcut decât să studieze acele concepții esoterice, "inițiatice" pentru că și-a dat seama că nici Sadoveanu și nici Goethe nu pot fi înțeleși adecvat decât prin grila acestor concepții, dar că el însuși este "un spirit profan, o natură laică".

TEMA cuplului, a iubirii l-a urmărit pe d-l Alexandru Paleologu în toată opera, d-sa configurând o adevărată fenomenologie a iubirii. Marea iubire nu e un fenomen natural, ci unul de cultură. Nu există mare pasiune fără amor fizic, dar imaginația și inteligența invadează senzualitatea, dând naștere la erotism, iar senzualitatea infinit spornică invadează la rindul ei conștiința. Marea iubire e de lungă durată, duce la *fuziune* în sensul literal al cuvântului și la o mutuală formare a partenerilor, deci e o *operă*, creație poetică. Dragostea care duce la fuziune și transcende dorința, egoismul, prin virtualitatea sacrificiului pe care îl implică, capătă - fără a pierde legătura cu concretul fizic – un sens metafizic, se revărsă de la obiectul ei asupra întregii creațiuni.

Ajungând la sfârșitul însemnărilor mele am o oarecare remușcare de a fi schematizat, descarnat opera policromă a d-lui Alexandru Paleologu, mișcarea vie a gândului d-sale de artist. De asemenea nu m-am oprit asupra articolelor și interviurilor politice, de filozofie politică și culturală care formează cea mai mare parte a *Interlocuțiunilor* și care se opun, așa cum se întâmplă de atâtea ori la autorul acestora "ideilor primite de-a gata" (de exemplu autorul se opune rusofobiei, relevă europenitatea Rusiei și marile ei resurse intelectuale și spirituale, fertilitatea "balcanismului" pentru cultura românească, ș.a.m.d.). Nu am vrut decât să selectez din întreaga operă a eseistului câteva teme.

Petru Vaida

DOMNUL Alexandru Paleologu a spus odată că o relativ solidă formație filozofică este condiție eliminatorie a eseului. Dar eseistul Al. Paleologu nu are numai o adincă și întinsă cultură filozofică, ci și o "filozofie" proprie, desigur nu în accepția unei filozofii de catedră sau a unui "sistem", pe care autorul *Ipotezelor de lucru* îl consideră anacronic, dar în accepția populară a filozofiei "a-ți face o filozofie", "a avea o filozofie", "a iubi înțelepciunea". Autorul se apără până și de presupunerea de a avea "idei": "Eu am avut niște obsesii, niște teme care m-au urmărit"; dar aceste teme, zic eu, prezintă o coerență, "coerență gândurilor derivate dintr-un punct de vedere" (G. Liiceanu).

Stendhal spunea că cel mai greu dintre cuvintele pe care le poate pronunța un scriitor este cuvântul "eu". D-l Paleologu folosește cu firească dezinvoltură persoana I-a a singularului, și aceasta nu numai în interviuri (unde acesta se impune desigur), ci și în eseuri, începând de la *Despărțirea de Noica* și în atâtea altele. Modestia, ne spune d-sa, înseamnă "a ști exact sau a încerca să știi exact care ți-e locul". "De dire moins de soy qu'il n'y en a, c'est sottise, non modestie" (Montaigne, citat în *Bunul simț ca paradox*). Forma gramaticală în care ni se adresează d-l Paleologu este deci *singularul modestiei*. Dar e vorba și de atitudinea afabilă, familiară față de cititor, care este luat ca interlocutor. "Scuzele autorului" care deschid recenta sa carte" (scuze pentru că apare "într-un volum așa de gros" cu "mărunțișuri", "articolașe", "interviuri") pot fi justificate numai ca formulă de politețe, căci altminteri nici o formă nu se potrivește mai bine spiritului colocvial și prompt al autorului, ca interviul.

Atitudinea funciară (nu îndrăznesc să spun "vorba mare": "existențială", ca să nu stîrnesc ironia autorului) din care izvorăște filozofia d-lui Paleologu este aceea de "aprobare" sau "încuviințare" a universului (Bejahung, cum ar fi spus nemții), aceeași pe care d-sa o descoperă la Goethe, Balzac sau Sadoveanu, și care ar fi putut fi definită cel mai bine prin antiteză cu Noica: "Pentru el (Noica n. ns.) natura, lumea, lucrurile, ființele așa cum sunt, nu au sens. Existența unei flori i se pare «năîngă»" (*Despărțirea de Noica*).

1) Alexandru Paleologu, *Interlocuțiuni*, Biblioteca „Viața Românească”, București, 1997

Et in Arcadia ego

NU ȘTIAM. Am aflat de moartea lui cu totul întâmplător. Neajunsurile materiale m-au îndepărtat, de o bună vreme, de lumea reală, căutându-mi refugiul în amintiri. Plictisit și de ele, daunăzi am deschis în virtutea obișnuinței televizorul. Mi s-a părut ca recunosc pe ecran o figură cunoscută. Fruntea pleșuvă a vorbitorului, pletele agățate de creștetul capului, ochii negri vioi ușor înfundați în orbite, figura prelungă accentuată de gura suptă prin edentație, vorba domoală a acestuia, de-altminteri povestitor înăscut din Câmpia Bărăganului mi-au atras atenția. Traia aievea pe ecran și nu știam în acel moment, că omul, Ștefan (Fănică) Bănulescu, cu sufletul lui bântuit de fantasmă se retrăsese cu discreție în brațele lui Hades.

I-a fost dat să vină în orașul Calărași într-o zi de toamnă, când diminețile erau scaldate în lumina gălbuie a soarelui. Micuț, cu încălțările pe care noroiul uscat al Bărăganului încă-i adăstă pe tocuri, cu o valiză de lemn legată cu o curea într-o mână, în cea-laltă cu o coșniță, cu părul vâlvoi marginindu-i fruntea lată și ochi iscoditori, deschidea poarta căsuței de pe str. Griviței de 89. Primit a fost dintâi de cei trei tei din fața casei, ce tremurau în adierea vântului iscat din balta Calărașului, cu miros de pește și mătasea broaștei. Cu câți ani în urmă?! Bănuiesc că are mai puțină valoare acest amănunt. Fănică plecat din Făcăienii Ialomiței, venea în gazdă la unchiul meu și al lui, învățătorul Emanoil Dinulescu, să urmeze cursurile Liceului "Știrbei Vodă" în orașul situat pe dâmbul spălat de apele Borcei, mai de mult, știe Dumnezeu de ce, cu numele de Lichirești, în vremea noastră Calărași. Se pare că noul nume al orașului se trage de la calărașii cu schimbul, un soi de angajați cu soldă dintre localnici, aducând cu ei și calul și harnașamentul în serviciul de pază al graniței.

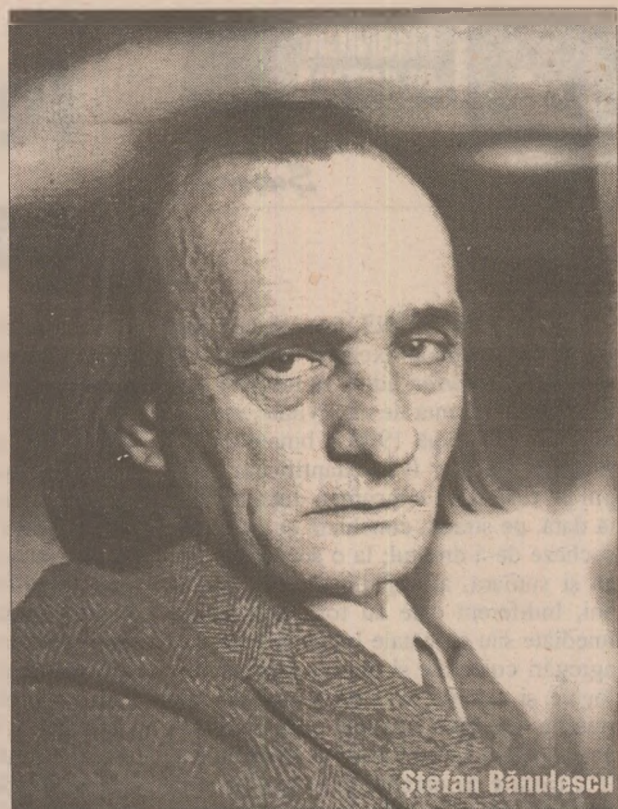
Oraș ascuns între salcâmi și castani, plin de licee, regimente de tot soiul, cavalerie, infanterie și obuziere și, foarte mulți căutători de aur, bancherii, pentru că era atunci acest oraș poartă de încărcare cu cereale pe vasele turcului Aziz care, fie că se lăsau în voia curgerii Dunării spre mare, fie că urcau spre porțile belgradene, budapestane, vieneze și de acolo, luau drumul Germaniei și al Țărilor de Jos. Așa intra Fănică în curtea noastră, și spun a noastră pentru că alături de casa bătrânească în care locuia familia învățătorului, ridicase tatăl meu o casă nouă. Purtau străzile acestui oraș și le poartă și azi, denumiri legate de trecutul istoric, str. Grivița, Plevna, Raho-va, Războieni etc. etc. După obiceiul tuturor orașelor de pe Dunăre, strada care le străbătea de la un capăt la altul, cea principală, era strada Bucureștilor.

Pentru că toate drumurile duceau în acea vreme spre inima Bucureștilor. Era strada pe care se înșirau băncile, magazinele cu manufactură, cu binale, lumânări, frizerii, cizmării și nenumărate brutării pe tarabele cărora se lăfăiau pâinele albe împletite, cornurile și covrigii cu susan, lipiile pufoase și calde, toate cu miros proaspăt de grâu. Alături, bragagii și multă vreme încă, sălepgii. L-o fi impresionat această lume pe Fănică venit din bătaura Bărăganului?, ca și barocul târziu al prefecturii, stilul "clasic" - împletitură ad-hoc al atâtor gusturi și minți ale localnicilor - al Liceului "Știrbei Vodă"? Traia atunci lumea orașelor o viață mai liberă, cu oameni dotați cu mai multă toleranță în contrast cu obiceiurile încă medievale ale satului. Fănică receptează această lume într-un mod cu totul personal, este impresionat de forfota localnicilor, de străzile acoperite cu macadam sau piatră de râu, privește îndelung vitrinele magazinelor elegante de încălțări, pălării, stoffe, cărți, se strecoară pe lângă cafenelele cu mese de biliard învelite în pluș verde, intră în cofetariile din "centru" unde, la mesele acoperite cu marmură neagră, lucitoare, se retrăgeau la caderea soarelui localnicii la o baclava, sarailie sau cataif că, vobra aceea, era oraș cu turci sadea, liniștiți și harnici ca furnicile. Într-adevăr, orașul ialomițenilor, evreilor, grecilor, macedonenilor și turcilor trăia retras de lume, cu viață tihnită, fără sporovăieli sonore. Din când în când străzile orașului erau scoase din această liniște de birjele și cupeele, pe capra cărora, îmbrăcați cu pelerine plușate, struneau caii, lipovenii scopiți. Anii petrecuți în acest oraș l-au fermecat pe copilul Făcăienilor. I-a fost sădita aici, fervoarea pentru studiul literaturii de către profesorul Dinulescu - elev al lui Garabet Ibrăileanu - a cunoscut tainele naturii și biologiei cu profesorul evreu Hopfmayer, a învățat franceza cu Rigobert Pauly - mare mutilat de război în 1918 la Mărășești și a rămas în acest colț de țară - deoarece oamenii Calărașului nu-i vedeau ochiul lipsă, piciorul pierdut, mâna anchilozată cu degetele răschirate, toți, croindu-i copilului un sistem de valori bine încopiate în scara axiologică. Rigoarea scrierii a învățat-o de la profesorul german Schiwitz care predă fizica. De câte ori n-a răs și a visat Fănică alături de profesorul Liță, macedonean, venit din părțile Epirului și ajuns după multe peregrinări, printre altele fost deputat în primul parlament turc, care scormonea imaginația copilului cu drumurile parcurse pe solul calcaros al Greciei și podișul ars al Anatoliei. Copilul sorbea cu aviditate flămândă, odată scăpat din bariera de salcâmi și câmpurile, când întunecate de ploile toamnei și zăpezile răpezite pe melea-

gurile Făcăienilor, când scăpat de ordinea patriarhală, încorsetată a satului. Cufundat în cărțile bibliotecii liceului, a aflat cu surprindere că melea-gurile Calărașului au călcat, se poate să nu calce?, și Potemkin, și Bagration și fără să fi citit, dar simțit și văzut și hoardele roșii, lăcuste oprite în grânarul nostru.

PROBABIL că încă de atunci Fănică se juca cu creionul pe colile albe, cu scrisul lui când agitat, când domolit de aburul dulce-amar al celor văzute și amintite. Ce scria, cum scria, nimeni atunci n-a aflat. Retras, contemplativ, alteori prezent și vehement, agitat, cu mersul aplecat în fața precipitat, alteori nedumerit balansându-se când pe un picior când pe altul, admira și scormonea toată această lume. Nu odată se oprea în fața clopotniței Bisericii Volna unde, căuta să ghicească gândurile lui Ahmed care, turcește stând, pregătea cu talent și dichis cafeaua în tava cu nisip. Vindea el atunci cafeaua fierbinte în filigeană cu unul sau cinci bani. Când copiii pofcioși care îl înconjurau îi furau candelul îndulcitor, Ahmed îi îndepărta cu un gest plin de blândețe "Aman bre, fugi și lasă să gândesc?". Acest "gândesc" îl făcea pe Fănică să încerce să vadă dincolo de reacția primară a acestuia, imaginile Istanbulului în ochii lui. Așa se face că Fănică nu va renunța la Costică-pierdutul. Venise acest Costică-pierdutul de unde nu știa nimeni, iar na-va-va îmbrăcat cu o cămașă groasă de in, trasă pe deasupra unor pantaloni cârpiți, târșându-și picioarele cu greutate în bocancii cazoni, primiți pare-se de la regimentele din oraș. În diminețile de școală înconjura sulitele grilajului liceului, ne aduna pe lângă el și spre hazul și nedumerirea noastră infantilă, făcea calcule matematice cu o ușurință care ar fi pus pe gânduri pe creatorii de calculatoare din zilele noastre. N-ar fi exclus ca acum, cunosându-i curiozitatea descifrării atâtor enigme, Fănică și Costică-pierdutul, stând cu picioarele spânzurate pe marginea unui nor să tăifăsuiască amical despre performanțele acestuia din urmă. Nu-i putea scăpa lui Fănică nici chipul primarului Belcin, cu sânge turcesc în vine, om chipeș cu obraz bucălat și roz ca popoul unui nou născut, veșnic parfumat, elegant, renumit pentru cravatele și lavaliererele spumoase care-i întregeau trupul masiv cu călcătura apăsată și atent să răspundă afabil la binețile tuturor.

I-a scăpat lui Fănică pictorul-nobun, fost profesor de desen, venit și el de unde nu se știa prea bine, care tăia fâșii de lumină și culoare pe șevaletul

Ștefan Bănulescu

imaginar și senin al zilelor de vară. Mintea tulburată a profesorului, nu-l împiedeca să realizeze în câteva ore decorurile pieselor montate și jucate de către elevi în fastuoasa sală a Liceului.

În tot, lumea mirifică, fabulosului Fănică sunt înscrise într-un cifru propriu, nu lipsit de simpatii și antipatii, evident percepute într-o notă personală, atât pentru personajele sale cât și pentru lumea care-l înconjura. Imaginarul rămâne doar un pretext în literatura lui chiar dacă Cetatea de Floci - pudicul Bănulescu prefera Cetatea de Lână - și balta cuprinsă de brațul Borcea și Dunăre, pare a fi pentru el sălașul eroilor cu iz mitic.

ȘTEFAN BĂNULESCU nu a fost un Panait Istrati, nu putea ca acesta să-și sfășie plastronul sternal afișându-și simțămintele sale "iubesc și urasc cu aceeași pasiune". Nuanțele literaturii sale permit, la o atentă citire, îngrijorarea lui Bănulescu de a nu i se descifra codul, permițându-i în vremurile tulburi pe care le-a trăit evitarea cenzorilor-casapi. Registrul lui este nuanțat, nu face concesii și nu-și dezice puritatea sufletului. Poate că ar trebui să mergi în Bărăgan, să asculti pocnetul înfundat al dropiilor greoaie în zborul lor legănat de corăbii, dacă mai sunt și astăzi?, să descifrezi semnul fântânilor singuratică, să înțelegi izolarea isihastică a salcâmlor, să calci cu tălpile goale arșița prafului și înțepătura miștii, să încerci să citești în sufletul bancherului și țăranului de altădată, ambii dornici să strângă și să clădească o lume mai bună și mai împăcată. De câte ori poate, nu a înopțat Fănică cu mâinile sub cap pe clăia proaspătă a paielor de grâu după seceriș, citind și silabisind semnele stelelor.

Îmi dau seama cât de greu este să suplinești prin fantezie imaginea unor oameni pe care i-ai cunoscut, în împrejurări în care singura grijă era să-și ascundă fața.

Ștefan Bănulescu, tășnit și plămădit din pământul Bărăganului de ploi și zăpezi, întocmai ca unul din eroii lui Faulkner s-a reîntors să se culce liniștit în straietele curate ale acestei câmpii.

Dr. Bogdan Alexandrescu

**CRONICA
PLASTICĂ**

de Pavel
Șuşară

Ieșirea în stradă ca experiență artistică

CONSTRÎNS, decenii la rând, să ducă exclusiv o viață *de interior*, adică să trăiască într-o stare continuă de captivitate, românul și-a luat după 1990 o binemerită revanșă. Dacă ar fi să cuantificăm timpul pe care el l-a consumat, după această dată, pe stradă, concluzia ar putea să socheze de-a dreptul; la o socoteală, fie ea și sumară, ar ieși lîștit vreo patru ani. Indiferent care au fost motivațiile imediate sau cu bătaie lungă ale acestor agregări colective și ce resorturi psihologice și morale au determinat solidarizările mai mult sau mai puțin spontane, un lucru este în afara oricărei îndoieli: masele de oameni puse în mișcare, gesturile devenite halucinante prin repetiție, recuzita de o inventivitate surprinzătoare și toate acele detalii care întrețin caracterul viu al unor asemenea momente au creat, dincolo de orice finalitate practică, efecte spectaculare greu de imaginat. Din acțiuni practice, cu un scop bine determinat și cu un orizont de așteptare pe măsură, aceste manifestări au devenit forme neconvenționale de artă, *happeninguri* colective, *performanțe*, (performance) susținute nemijlocit prin actele crude ale vieții. De la spectacolul tragic, însingurat și patetic al revoluției, la explozia de barbarie a invaziilor de mineri, de la ceremonialul halucinant și grotesc al mitingurilor electorale și pînă la marșurile alegorice, desfășurate într-o

atmosferă de reculegere, cvasiliturgică, sau cu accente incriminatorii și ironice, aceste acțiuni au acoperit aproape tot spectrul de atitudini, de reflexe și de sentimente umane. De la an la an formele de expriamre s-au diversificat, insurgențele s-au pierdut încetul cu încetul, sălbăticia și gregarismul au dispărut și ele, iar locul lor a fost luat firesc de către manifestări cu un mai mare coeficient de gratuitate. Ceea ce inițial fusese mișcare dezordonată, gesticulație paroxistică, animație optică aleatorie și avalanșă a unor mulțimi aproape imposibil de stăpinit, a sfîrșit prin a deveni construcție riguroasă, act deliberat, sumă de efecte scontate și o formă benignă de a denunța disfuncții, de a discredita atitudini ori de a revendica drepturi sau avantaje. De la spectacolul degradant din 1990, în care românii și ungurii au jucat la Tîrgu-Mureș rolul tragic al unor exilați din civilizație, și pînă la înmormîntarea alegorică pe care Gheorghe Funar i-a rezervat-o la Cluj Tratatului româno-maghiar este o enormă distanță de atitudine, de exprimare și de acțiune. Chiar dacă fondul rămîne același, iar ideea de conflict își păstrează și ea întreaga energie, deplasarea accentului de pe confruntarea directă pe un scenariu comic în sine dar și deliberat ironic dă aberației o înfățișare suportabilă, iar gestului care o însoțește îi oferă șansa unei mîntuiri estetice: Nici aici, pe ma-

lurile Dimboviței, lucrurile nu stau cu mult diferit. Dacă în '90 și în '91 sindicatele subpămîntene ale lui Miron Cozma, înarmate cu topoare, bîte, lămpașe, epolet și planuri de acțiune, au devastat Universitatea și Institutul de Arhitectură, au alimentat spitalele cu zeci de pacienți suspecți, după numărul dioptriilor, lungimea părului și prezența bărbii, că ar fi intelectuali, pentru ca, mai apoi, zguduți de un frison liric să răsădească petunii pe tăpșanul din fața Naționalului, în '95-'96 totul arăta altfel. Marele marș al sindicatelor, organizat în ultimul an al guvernării Văcăroiu, care a străbătut bulevardul într-o ordine desăvîrșită și într-o liniște totală, a avut realmente înfățișarea și măreția unui act ceremonial. De la pancarte la recuzită și de la costume la reprezentările alegorice, el s-a înscris fără ambiguități într-o perfectă acțiune artistică. Însă din această imensă plajă a prezenței colective în spațiul public lipsea, pînă acum cîteva zile, spectacolul cu adevărat grotesc, acel amestec fastuos de vitalitate și kitsch, de strălucire cromatică și de jubilație histrionică pură. Misiunea de a umple acest gol și de a împlini o expresie serios marcată de aspirații totalizatoare i-a revenit comunității romilor din București. Amintindu-și de anul revoluționar 1848 și socotind rapid că au trecut de atunci taman 150 de ani, romii de acum s-au gîndit să sărbătorească ideea abolirii robiei

țiganilor de atunci. Și pentru că emanciparea înseamnă implicit și suspendarea teoretică a oricăror discriminări, ei au dat acțiunii pe care au organizat-o și acest sens mai larg al luptei împotriva intoleranței, a persecuției, a discriminării. Așezat, așadar, la confluența istoriei cu viitorul, adică exact în prezent, marșul țișanilor a fost un amestec baroc de mișcare scenică studiată și de expresie corporală spontană, de gesticulație rituală și de explozie cromatică și vestimentară, de tînguire surdă și de bucurie înconștientă. Încercarea de a reanima atmosfera de la '48 prin costume specifice, pe jumătate serioasă, pe jumătate cu un aer ghiduș de operetă, asociată cu acțiunea publică a vrăjitoarelor de a curăți locul de spiritele intoleranței, agrementată și cu vreo cîteva atelaje, a creat involuntar o senzație de parodie tristă și de joc superficial de-a istoria. Întreaga ceremonie, exotica, strălucitoare și vie, în care dansul temperamental și tristețea incurabilă a marginalității se amestecau cu un exhibiționism sumar, a îmbrăcat, finalmente, un fastuos veșmînt de kitsch. Dar nu de acel kitsch suficient și arogant, ci de unul născut din drama inadecvării și din incapacitatea așezării pe un teren sigur. În rest, spectacol, caniculă, culoare, proiecte optimiste și lideri excentrici cu o retorică umanitară limpede și seducătoare.

La festivalul de muzică de cameră din Brașov. (Editia XXIX)

Atitudini, accente, replici

DRUMURILE mele la Festivalul muzicii de cameră de la Brașov numără multe popasuri. Dacă m-ar fi preocupat vreodată redactarea unui jurnal personal m-aș fi aflat astăzi mai bogată: impresiuni exacte, imagini cărora încrustarea într-un timp determinat le-ar fi deslușit înțelesuri în conexiunile fenomenului muzical cu mediul ambiant care le-a ocrotit de-a lungul timpului. Mă gîndesc - firește - la oameni. Munții, cetățile din jur, exploatarea turistică sunt numai condiții prielnice. Fără asemenea pavază cum a fost foarte vechea cultură a brașovenilor care știu ce este un clavecin, o orgă și ce fac patru cordari când se așează unul lîngă celălalt în fața unor pupitre fragile - eventual la ei acasă - săptămânile acelea (un alt fel de a cînta în România, altul decât "Cîntarea"...) nu ar fi rezistat vreme de trei decenii. Ar fi fost mutilate, amănate, judecate strîmb sau transformate în altceva: mai decorativ.

Începînd din vara anului 1990 aripa internațională a festivalului a adus, din zborul pe continent și peste ocean, muzicieni care s-au născut pe aici și s-au făcut pe dincolo. Așa a fost acum și Sergiu Schwartz, violinist desăvîrșit de o școală americană modernă, care cultivă, la gradația primă, calitatea sunetului "charmeur": apoi, luxul unor repertorii mai puțin frecventate, mult agreabile. În adîncime, o tehnică redutabilă. Între *Allegro agitato*, *Allegretto moderato* și *Allegro molto* (Saint Saens) se petrec zeci de turbulențe (dacă tot vorbeam de zboruri!) din care ieșim cu amețea dar cu pămîntul sub picioare. Horia Mihail, cu ani în urmă "copil minune" al Brașovului a devenit, tot în S.U.A., un pianist puternic care a avut de unde să investească, în aceeași sonată, miza enormă cerută de compozitor. Astfel de muzici se pot cînta cu efect, inteligent - cum s-a și întîmplat. De la Bedrich Smetana, J. Suk la E. Bloch și P. Ben Haim ("Trei cîntece" fără cuvînte" pentru vioară și orchestră) rotirile între idiomuri slave și

israelite se conceptualizează simfonic într-o muzică "pură": la A. Honegger ea nu a fost niciodată "epurată" de meditații asupra condiției umane. Prin 1939 omenirea avea de ce să fie neliniștită: un mesaj - în cel mai precis înțeles al termenului - este în această "Simfonie a II-a" căreia Ilarion Ionescu Galați (Director al Festivalului de la înființare) și Orchestra de cameră a Filarmonei din Brașov i-au decodat accentele grave așa cum sunt ele semnificate în rigoarea scriiturii și a arhitecturii. Compozitorul și-a găsit resurse de optimism: chemare de trompete, în ultimele minute ale finalului. Efect strălucit, stereofonic realizat acum în Sala Cercului Militar, unde se cîntă la Brașov și muzica cu M mare. E mai curînd o sală de bal, cu balcoane laterale, la acest unic model folosite pentru un rezultat strălucitor

O emblemă a festivalului este Ansamblul "Cantus serenus", formație locală de muzică veche care există de jumătate de veac în jurul clavecinistului Horia Cristian și a unei "viole da gamba" practice cu credință de Ilse Herbert Laszló. Formația și-a schimbat de mule ori fața umană, dar structura a păstrat tipurile de instrumente care reconstituie sunetul pierdut al repertoriului baroc. Interpretarea muzicilor istorice se judecă astăzi în două poziții estetice. Una adoptă atitudinea arheologului: reconstituirea așa cum aceste tonuri de sonete și suite franceze, italiene, germane... vor fi fost ele cîntate în timpurile originare. Cealaltă le citește cu o privire (tehnică!) atașată prezentului. "Cantus serenus", sunt în postura primă. Ansamblul baroc "Transilvania" din Cluj, cu o alcătuire diferită în jurul clavecinului o propune pe a doua. Gâlceava specialiștilor, maniheismul lor, are unde să-și dispute prioritățile: în teoria interpretării. Dar la un festival se cîntă în fiecare seară. Culoarele, intensitățile sonore palide ale vechilor instrumente, liniștita lor evoluție în ritmuri și contraste domoale, induc iluzia unor timpuri mai senine. Să fi fost ele chiar așa? Sau numai

tehnica lor (instrumentală și de toate felurile) era precară? Clujenii, care cultivă tot barocul, au un fagotist senzațional, un clavicinist capabil de brio-uri (amîndoi tineri) un prim flaut amuzant, temperamental și un al doilea, mai "drept", chiar elegant în discurs. Mare succes. Ca să demonstreze că vorbele sunt de prisos a mai apărut și interesantul "Studio de muzică veche" din București, din nou altă configurație instrumentală care se coagulează în jurul unei voci: Georgeta Stoleriu. Maestra de cântă practică și două tipuri de percuție. Dacă anonimii sunt englezi din sec. 16-17 mă întreb de ce Suita cîntată era de muzică scoțiană, deși... nu e imposibil. Dar nici probabil. Ce stă scris pe un afiș de repertoriu nu mai contează când ceea ce se aude e atât de seducător. "In a Garden so Green", o fată cînta cîndva, ieri... și așa o să cînte, melancolic și mîine.

Liberalismul festivalului clasic de sub muntele Postăvarul permite toate opțiunile. Așa că puteați asculta acolo, după zumzetul firav al instrumentelor de epocă, un Schubert foarte romantic: Cvintetul "păstrăvilor", introdus de vioara lider, Florin Ionescu Galați, cel mai inventiv și locuit de ardore violonist din generația de azi a tinerilor de foc de la care te poți aștepta la toate minunile. Florin este animatorul grupului, se înțelege din priviri cu pianistul Rainer Hoffmann, un profesor erudit din München care - iată - deși are o percepție mai tipic germană, acordă expunerea sa (sunet clar, performanță sigură de sine) cu grațiozitățile schubertiene care se antrenează în jocul partenerilor săi.

Din păcate "Vara putredă" prin care trecem, cu atâtea necazuri pe lîngă apele revărsate, nu a permis brașovenilor să ducă muzica la "Bastionul țesătorilor", una din incintele tradiționale ale fastului muzical în aer liber. Programați sîmbătă și duminică acolo (la Cercul Militar sunt petreceri nupțiale), Cvartetul "Elegia" din Tîrgu Mureș și ansamblul de clarinete "6+1" au trecut în incinta mică, dar foarte agre-

abilă a Muzeului de Artă. Este locul să spunem că la Brașov au fost, în fiecare seară, mai mulți ascultători, mai mult public decît reușesc să adune astfel de concerte la București. Asta ar fi o temă pentru alt discurs asupra metodei... Îi cunosc pe trei din cei patru instrumentiști din "Elegia". I-am descoperit într-un concurs Mozart, la Cluj, nemulțumiți de rangul premiului obținut și... vulnerabili la buna purtare. Nu i-am citit inițial cu această rezervă (ar fi fost o eroare de comportament a mea, deși psihologia nu dă greș nici la muzică, nici la fotbal, nicăieri pe unde cineva are de creat ceva în concurs sau spectacol!). Audiția mi-a lămurit treptat însemnele unor figuri și factura unor atitudini. Talente incontestabile (cu precădere vioara I și violoncelul), capabili de evoluții solistice remarcabile, (Șostakovici) meseriași îndrăzneți, pasionali, buni tehnicieni în principiu ei compun un ansamblu des-cumpănitor: violențe, dezechilibre sonore, rafinament zero, cultură modestă.

Cu A.O. Popa și doi dintre clarinetii aleși din Brașov un Divertisment în transcripție descoperă o mulțime de finețuri mozartiene. Nu e loc aici pentru o schiță de portret al unui autor român care nu are decît 31 de ani, peste 70 de opusuri și vreo 5 meritate premii de compoziție: Dan Dedi. Explicația pe care acest compozitor, motivat de o viziune cuprinzătoare asupra resurselor vitalizatoare ale culturii generale, o propune pentru piesa "De cello" (o familie de 6 clarinete și dirijorul lor clarinetist, tot A.O. Popa) este mai complicată decît muzica însăși. Sonorizare a "nostalgiei" după un cer "care nu este, dar există". Impulsul creativ vine din Constantin Noica. De la "Tranquillo" la "Fantomatico" muzica este o operă artistică autonomă. Ca și teatrul muzical "Abjilduri" de Felicia Donceanu, care a reținut din "Manifestul DADA" primatul absolut al spontaneității. Evident, text de Tristan Tzara, folosit cu o imaginație și tehnică a compoziției asumate cu fantezie de interpreți (Georgeta Stoleriu, și grupul ei). Ș. cu entuziasm de public. În România și la Paris, la centenarul Tzara. Dacă răspundeam afirmativ la întrebarea retorică "Mangez du chocolat?" nu mă urcam a doua zi în Rapidul 347... Au mai urmat încă 4 seri de muzică "dolce" la Brașov.

Ada Brumar

O mistică a cărții

ACĂ patria romanului modern este Franța, se pare că astăzi țara lui Voltaire își recunoaște tot mai anevoie rezultatele mutațiilor culturale, cel puțin în spațiul artei a șaptea. Epoca marilor mariaje cu literatura a trecut: nu se mai face film à ...la *Marienbad*, stilul *Hiroshima* – *mon amour* și-a epuizat de mult potențialul. Renunțând la drumul propriu schițat în epoca noilor valuri, cineastii francezi și-au propus de vreo două decenii să reasimileze lecția americană. Rezultatul: generațiile Tavernier și Besson și o schimbare totală a dioptriilor criticii.

În ciuda celor nouă Oscar-uri decernate, *PACIENTUL ENGLEZ* este primit cu răceală în Franța, tocmai datorită acestei ne-acordări a lecturii. Or, lectura calificată reprezintă însăși esența actului critic. La opusul ei se află prejudecata.

Melodramă. Iată stigmatul care apasă, implacabil, după cronicarii de la *Cahiers de Cinema* și *Positif*, asupra filmului. Căzând în capcanele întinse de peliculă, B.B., respectiv M.C. (după cum se ostenește să semneze) operează o analiză de tip clasificator, superficială, rezumându-se la sesizarea plictisită a tramei *larmoyante* și a ambianței exotice, *deja vue* în *Lawrence al Arabiei* al lui David Lean și în seriile de televiziune britanice despre Anglia colonială. Dar ..., nu se mai poartă.

În primul rând, *Pacientul englez* face parte din familia filmelor în care important nu este ce se întâmplă, ci cum se întâmplă. În al doilea rând; mirajul nisipurilor mișcătoare ale Africii de nord ascunde, aici, un altul mai profund: mirajul istoriei. Iar spațiul Saharei, ales de romancier (Michael Ondaatje) și întrerupat de regizor (Anthony Minghella) se justifică nu atât prin exotism, cât prin valoarea sa simbolică: aceea a deșertului, care absoarbe și iziază destinele omenesci; aceea a pasiunii devastatoare; și, în sfârșit, aceea a nisipului, în veșnică mișcare și lipsit de reper, metaforă a memoriei circulare a omenirii.

În fond, subiectul este un pretext pentru un discurs despre timp și istorie, despre dragoste și confuzie, despre trădare și dăruire, despre raportarea individului la destinul său și al altora. Miza pare savantă și livrescă, însă echipa realizatoare știe să se folosească de sugestiile plastice și de structura narativă oferite de roman, pentru a câștiga pariul. Montajul inventează paralelisme neașteptate între timpuri și lucruri, încât osmoza vremurilor și a destinelor de-

vine posibilă. Livrescul se convertește în spectacol, meditația, în gest, iar narațiunea pendulează între prezent, trecut și trecutul îndepărtat (lectura din Herodot), între povestea unui cuplu și a celui alt, intersectate în jurul aceleiași cărți emblematice.

Căci, pentru Ondaatje, Herodot este „părintele tuturor istoriilor”, iar personajele care, iată, îi citeșc filele arse ale cărții, își revendică destinele din aceeași matrice, aproape mitică. În fața focului de tabără din noaptea sahariană, Katharine (Kristin Scott Thomas) evocă, premonitoriu, legenda frumoasei regine antice care își trădase căminul...

În subtext, personaj esențial – toate intrigile se desfășoară în jurul cărții „Istoriilor”. Hanna (Juliette Binoche) trage jos de pe raftul bibliotecii un roman și începe să scrie pe pagina albă de la sfârșit propria sa poveste. Apoi pitește cartea la loc. Gest emblematic, intimitatea cu cărțile invită la una dintre ideile favorite ale postmodernismului: devenită obiect, trup și ființă, cartea își are viața ei proprie și mistică ei și, ca orice formă de viață, interferează cu cele din jurul său. Ciclul karmic al protagoniștilor pare a-și avea originea în Carte și a se încheia, de asemenea, între filele Cărții.

În deșert, pasionat de antichitate și de geografii apocrife, Almasy (Ralph Fiennes) îi dezvăluie Katharinei contururile unui ținut misterios – o mână neștiută l-a desenat printre pagini –, semnalat încă din antichitate și aflat, pare-se, chiar în proximitatea lor (vezi teoriile lui Freud despre straneitate, ca ceva apropiat și în același timp necunoscut – dublul). În același deșert (geografic, respectiv acela al amneziei), actanții pasiunii erotice își vor găsi sfârșitul, ca prizonieri ai dublului propriului lor destin, cu atâtă aviditate căutat și, fatalmente, găsit. Căci Hanna îi citește lui Almasy, transfigurat de vâpăi, din aceeași carte cu care murise, în brațe, Katharine; aceeași carte în jurul căreia începuse, în război, odiseea lor amoroasă, aceeași carte...

Început al dezastrului, intensitatea pasiunii duce la transmutarea sinelui:

„El (Almasy): – *Ce urăști cel mai mult?*

Ea (Katharine): – *Minciuna. Dar tu?*

El: – *Posesiunea.*”

În maratonul iubirii, trăită asemenea unei catastrofe, protagoniștii ajung să își uite și să își nege ființa. Motivul este romantic prin excelență. Dar înainte de a

arunca romantismul din bibliotecă este cazul, poate, să-l recităm – ne spun, laolaltă, Ondaatje și Minghella. Căci, redată cu minime mijloace narative și stilistice, saga pasiunii evită atât patetismul, cât și atât de uzata tratare psihologică (vezi jocul reținut al lui Binoche și ușoara distanțare formală a lui Scott Thomas).

Alături de prima evoluează, însă, cea de a doua poveste. Construite în contrapunct, cele două iubiri își află centrul de greutate în valori opozite: voluntarismului posesiv al protagoniștilor i se opune ritmul aparent neimplicat, jertfelnic și neproblematic al vieților cuplului Hanna-Kip.

Hanna se folosește de cărți doar pentru a repara scara demolată de bombardamente a locuinței provizorii. Lectura din Herodot ține, pentru ea, de ritualul îngrijirii pacientului: cartea are aceeași valoare ca și pruna decojită pe care i-o pune pe buzele arse. Păstrându-se mereu în exterioritatea lecturii, Hanna rămâne în interioritatea propriei sale vieți. Purtând crucea pierderii ființelor celor mai dragi, acceptând iminența morții și eșecul vieții personale, Hanna continuă, în ritm de cărbuș, să își slujească, jertfelnic, aproapele. Este, cel puțin, un scop imediat, o ultimă cauză rămasă la orizontul de cenușă al războiului. (Nu se produce oare, în părăsita camera toscană, întâlnirea dintre ales și proscris? Purtătorii iubirii agapice și a celei damnate se întâlnesc la mijlocul clepsidrei, într-o dorință comună de mântuire.)

Lucrurile blânde sunt cele mai periculoase, „cei blânzi vor moșteni pământul” – ne șoptește scenaristul-regizor, prin personajul spălăcit al Juliettei Binoche, atât de depărtat de strălucirea glacială pe care i-o conferise Kieslowski în *Albastru*. Neglijentă cu propria viață, Hanna descoperă în sine, paradoxal, întreg miracolul feminității: puterea de a iubi orice ființă, fără a o cunoaște și fără a-i cere nimic în schimb. Actrița nu se explică, ea trăiește cel mai adesea cu spatele la ecran sau într-un plan secund. Este, de altfel, singura cheie dramatică ce poate conferi validitate unui asemenea personaj. Prim planul îndepărtează îngerii, iar dacă trupul Hannei conține, în memoria sa, amprenta unei aripi obosite, atunci prezența ei în cadru trebuie să fie cât mai fugitivă.

Cuplul actanților masculini se prezintă, și el, antitetic, coordonând cele două povești de iubire în care se implică. Partitura lui Ralph Fiennes în postura „pa-

cientului” este, poate, cea mai dificilă. Țintuit la pat pe o durată de peste jumătate din lungimea filmului, învelit în cearșafuri, incapabil de mimică și de gesturi, „pacientul” trebuie să aștepte concursul imaginii și al regiei pentru a ieși în evidență. Ceea ce nu se întâmplă. Dacă până în acest moment, echipa regizor-operator reușise să evite capcana staticității, confruntarea cu „personajul-mumie” este cvasiesușită. Poemul vizual al suferinței este ratat: rămâne o prezență convențională, un fel de „om invizibil” în jurul căruia se desfășoară plonjările temporale ale filmului. (Să ne amintim numai de poemul trupului muribund, realizat de Wajda în *Pădurea de mesteceni* și preluat apoi, aproape identic, de Milos Forman în secvența morții protagonistei din *Procesul Larry Flynt*.)

Tot din antinomii este construit și personajul pereche al Hannei, Kip (Naveen Andrews). Iradiind de senzualitate (vezi scena ungerii părului), indianul pare inconștient de importanța activității sale. Ca genist într-o regiune minată. Salvarea vieților celorlalți a devenit pentru el meserie, iar punerea propriei vieți în joc ține de firesc. Întâlnindu-se într-o ecuație similară a destinelor, cei doi își împletesc iubirea într-o spontaneitate în care fiecare oferă și nimeni nu cere. Simplitatea dezarmantă și feminitatea indianului *sich* o pun la încercare pe Hanna, devenind, pentru un timp, propria ei eliberare de sub apăsarea suferinței și a prezentului.

Antologica rămâne secvența „zborului” prin cupola bisericii medievale: pentru o clipă, privirile scorogite ale sfinților din frescă și ale Hannei se întâlnesc, luminate de aceeași faclă. Pe post de clopot, mica infirmieră spânzura uimită, în înaltul turlei, înconjurată de patriarhi, luminată și luminând, purtată și înălțată, de jos, de dragostea celui ce-i îmbrățișează viața. Memorabilă metaforă a dragostei, a extazului, secvența poartă pecetea artistică a maestrului de imagine, John Seale. De la paturile suspendate ale lui Tarkovski, în cinematograful nu s-a mai vorbit, poate, atât de direct în întruparea simbolului, despre înălțarea prin eros.

Dar este suficient să atingem Cartea „Istoriilor” și clepsidra se răstoarnă, măsurând din nou trecutul. Ținând viața, dezvăluită cu zgârcenie, a contelui Almasy, descoperim antonimia cu Kip și similitudinea ocultă cu Katharine. Cerebral, egoist, Almasy este însetat de senzualitate (găsită nu numai în erotism, ci și în arheologie antică – urmărea obsesivă a Peșterii Înotătorilor). Obținând ilicit dragostea, o va pierde și se va pierde pe sine.

Peștera – miracol al civilizațiilor dispărute, evocând, prin înotătorii rupeștri, existența imemorială a vieții, devine, paradoxal, mormântul iubitei. Metaforă densă, peștera are atributele iluzorii, fecunde și malefice totodată, ale obiectului căutărilor alchimistilor. Piatra filozofală, odată găsită, va cauza moartea celui care a dorit-o din egoism. De o parte și de alta a peșterii, eroii pasiunii vor muri în brațe cu toată înțelepciunea *Istoriilor*, dar singuri...

Fără urmă de moralism, poveștile se țin parcă de la sine, reflectându-se una într-alta și dialogând: trecutul scrie prezentul, după cum prezentul însemnează și redescoperă trecutul, într-un proces ce nu are sfârșit. Metaforă borgesiană a timpului și a istoriei, a *SCRIERII*, filmul lui Anthony Minghella reușește ceea ce foarte rareori cinematograful chiar îndrăznește să își propună.

Elena Dulgheru

DANS

Frumoasa din pădurea adormită

Stagiunea Operei Naționale Române s-a încheiat la mijlocul lunii iunie, cu o premieră de balet – una dintre lucrările de referință ale repertoriului clasic de la sfârșitul secolului XIX, compusă de Piotr Ilici Ceaikovski – *Frumoasa din pădurea adormită*.

Lucrarea, semnată cândva de Vasile Marcu, fusese scoasă de mai mult timp din repertoriul Operei bucureștene, deoarece se prăfuise și nu mai avea audiență la public. Ea a fost remontată de astă dată de Alexa Mezincescu, care a păstrat adagio și variațiile primilor soliști, prințesa Aurora și prințul Désiré, cât și cele ale Păsării Albastre, în versiunea originală creată de Marius Petipa la Sankt Petersburg, în 1890, și a creat noi partituri coregrafice, tot în dulcele stil clasic, pentru toți ceilalți soliști și pentru ansamblu.

Miezul ascuns al basmului lui Charles Perault, după care a fost conceput libretul baletului, fantasticul și feeria care pot încanta atât sufletul unui copil cât și al unui adult dacă i se revelează înțelesurile de dincolo de poveste, a rămas neinvestigat. Montarea corectă, în spiritul tradiției, pune însă în evidență foarte mulți soliști cât și pe primii balerini și menține întreaga companie la un nivel tehnic de apreciat.

Interpretele zânelor – ursitoare, Liliana Nică, Gabriela Popovici, Oana Bădănoiu, Alexandra Mezincescu, Magdalena Rădulescu și Florica Stănescu, au evoluat cu eleganță, precizie tehnică și chiar cu strălucire, în variațiile create pentru ele de Alexa Mezincescu. O notă în plus pentru delicatețea

interpretării variațiilor sale îi revine tinerei soliste Gabriela Popovici, după cum trebuie subliniat și modul cum puternica personalitate scenică a Alexandrei Petrică și-a pus amprenta pe partitura coregrafică a zânei Carabosse, evidențiind-o, deși acest important rol negativ al basmului nu a avut o țesătură consistentă.

Vârful calitativ al spectacolului, ca interpretare, îl constituie aportul primei balerine Corina Dumitrescu, care a dansat cu o deosebit de elegantă prestanță, stăpânind fără ezitări dificultățile tehnice ale rolului. Mihai Babușca, în prințul Désiré, a fost, ca totdeauna, un foarte bun partener. Mișcarea sa clasică, foarte limpede ca linie este odihnitoare pentru ochi, dar structura variațiilor acestui rol reclama o săritură mai înaltă.

Scenografic, spectacolul de balet nu a fost susținut cu suficientă fantezie de decorurile Adrianei Urmuzescu, decoruri care nu au reușit să creeze o atmosferă de basm.

Dacă spectacolul *Frumoasa din pădurea adormită* nu poartă amprenta originalității altor creații ale Alexei Mezincescu, pentru că de data aceasta a îndrăznit prea puțin să se atingă de structurile unor montări anterioare, considerate sacrosancte de unii iubitori ai dansului clasic, baletul Operei Naționale Române și-a completat repertoriul cu o piesă care-i pune în evidență nivelul tehnic bun pe care l-a avut la sfârșitul acestei stagiuni.

Liana Tugearu

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Dublarea singurătății

CÎT am încercat să știu poezii, toată a sunat livresc, fals, glacial. Valéry, Ion Barbu și ceilalți. Totul, în poezie, scriind poezie, părea ușor, la îndemina oricui. Faptul declarat de atâtea ori că românul este născut poet se adevăra în aparență... Pe urmă, venea chinul aflării și asocierii cuvintelor, gândul că versurile nu porneau din inimă, nu erau spontane, deși în poezie contează întâi *artifex*, artificul, tehnica, elaborarea, care exclude spontaneitatea, și abea mai târziu, în preajma lui Nichita Stănescu care perora versuri improvizate în timp ce, beat criță, se lipsea de cite una din coloanele masive italiene de cărămidă ale intrării Palatului de la Mogoșoaia, ascultând *divagațiile* lui Nichita, urmărindu-i vrăjit sonoritățile îngropate în magma fierbinte a versurilor, am înțeles că trebuia să fii puțin *iresponsabil* ca să fii un mare poet, în realitate răspunzător fiind de alte legi, complet ascunse și pe care doar geniul le descoperă în aparenta ordine logică a lumii. Pe urmă, mai era și o anume provocare a legilor fizice, ale corpului uman, al posibilităților lui de a primi fără crîncire ce-ți trece prin cap să-i oferi, violentîndu-l cu îndărătnicie și cu o totală nepăsare față de rezistența vieții. Odată, într-un mare local din București, Nichita m-a invitat să bem o sticlă de șampanie. Apoi în ordine votcă, bere, vin, coniac, și iar șampanie. Cedasem. Eram singuri, și-mi zicea, italienește, *tenente*. Sint sigur că nu mă aprecia ca scriitor, *întrucît arătam prea bine*, avea să spună o persoană care observase că *de fapt*, pe vremea aceea, eu semănăm cu Nichita. Tot în perioada aceea mi s-a întâmplat, în provincie să se creadă că eram Nichita sau vreun neam de-al lui, la ochi, fălci și la păr, și la o *anume prefăcută ingenuitate*. De atunci, mă uitam și cu mai multă luare aminte la Nichita, care mă trata ca pe un ofițer italian aviator pripășit printre poezii bucureșteni, tot repetind cu spiritul său aristocrat, *tenente, tenente*... Nu se înșela. Pe figura mea aerul, cum să spun... *mauvais*,... pe care ți-l aplică o carte de succes proaspăt apărută și care te scoate brusc din anonimat, și scoțîndu-te, îți trîntește pe mutră și o ștampilă, invizibilă, însă prezentă în fizionomia feții,... încă nu apăruse; iar Nichita, alintîndu-mă, în acel mod care pe mine mă sîcîia (deoarece, sub epitet, nu se simțea nici o valoare a numelui) sublinia această stare fizionomică și psihică tranzitorie. Eram unul din fanii lui. Deși cu o luciditate și cu o anume frînă în laudări prea despletite. Eram și dintr-o altă generație decît a lui, - mai vechi, mai bătrîn, cu Platon, Descartes, Kant și ceilalți (de mult asimilați în raport cu celelalte generații. Curiozitatea era că mă adaptam la orice generație, oricît de diferită, fără să mă potrivesc cu niciuna, de unde și aerul meu *parașutat*, - de unde mai vine și asta?... Adevărul e că veneam, prin mamă și prin spiritul ei, din nordul Helladei. Asta îmi plăcea la Nichita: respectul lui glacial, deși însoțit de multe focuri de artificii și voioșii, reci însă, la bază... Puțini și-au dat seama că Nichita Stănescu, marele plo-

ieștean cu sînge rusesc dinspre mamă, - de unde și geniul său, - era, în ciuda declarațiilor, un indiferent mult prea în-căpător... Mulți prieteni, poeți, roiau ca niște sateliți în jurul lui, și eu știam că toți se învîrteau, înșelați, în jurul unui astru de gheață sub focul artesian al clamărilor poeticești.

Am mai scris întîmplarea. Ne întorceam vreo cinci-șase inși de la Vaslui, Huși. Ieșisem la fereastra vagonului, pe la Buzău, la întoarcere, perdelele filfiau de curent și prin bătaia nebună a lor apăru pe culuarul vagonului poetul cel mai mare în viață încă de pe atunci cu figura sa nobiliară de rusnac-cadet și ajungînd în spatele meu și în timp ce-i făceam loc să se strecoare, el m-a sărutat repede pe ceafă, zicînd cu una din improvizările lui pe care la nimeni nu le-am mai întîlnit: *Dublez singurătatea printr-un sărut*... Era un vers dedicat mie, atunci venit, pe loc în cinstea unei stări solitare pe care doar geniul său o percepușe, avînd ca fundal cîmpia verde munteană, un verde ce se vede - din cauza apelor infiltrate - numai pe lîngă Buzău.

I-am spus odată lui Nichita că încercasem și eu în adolescență să scriu poezii și că poezia mi se păruse arta cea mai grea și mai complicat de scris, în ciuda ușurinței sale. Nichita susținea că, din contră, cea mai dificilă artă era Proza și făcea un delir din lauda adusă Domnului Honoré de Balzac. Cît ar fi vrut el să scrie povești realiste și romane. Uite, - spunea, - că atît reușise, să facă niște stihuri pentru prieteni.

Poezii sint de regulă orgolioși și suciți. N-am întîlnit asta la Nichita niciodată, pentru că știa că e prea mare. Modestia lui era și ea grandioasă.

Ce-mi vine mie în minte acum? Să-i trimit *dincolo* singurul meu sonet scris în junețe și a cărui scriere mă chinuise săptămîni de zile "ca pe hoții de cai". Deși este intim, îl fac public în amintirea, cutremurată de dragoste și de respect, și de o cumplită vrajă, lui Nichita. Sonetul nici n-are titlu. Îi zic *Sonete*:

*Săpînd adînc primordiale clise
Marea în zori un os pe tîrm zvîrlise
Un os ciudat de monstru vechi
marin,
Neted, rotund și alb, alb-opalin.*

*O, cît prin ape tainic rătăcise
Ritmîc bătut cu dalta verde lin
Cîte talazuri leneș biruise
Saltînd creste de spumele lor plin?*

*Priveam tăcut minunea în soare pe
nisip,
Desăvîrșit prin timpuri tăiat de
valuri chip;
Și ascultînd acele lungi chemări,*

*Cînd veăcuri îndărăt pe gînduri
numeri,
Eu mări vedeam, de mult învinse
mări*

Surpate-n arcul falnicilor tăi umeri.

O jenă ușoară mă cuprinde. E parnasianismul generației. Dar, de la dificultatea de a scrie versuri, învățai rostul unei fraze bine condusă în orice narație...

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea XXXVI

München, vineri...

Eleva Kaulbach, Josefa
Către domnul Enache Secară
Hotel Toldbrodbørsen, Copenhaga

Stimate domn,

DIN însărcinarea părintelui meu, nobilul Wilhelm von Kaulbach, consilier regal, vă trimit în anexă o scrisoare din patria dumneavoastră. Aflați că am deschis-o eu și am reținut plicul din cauza ștampilelor atrăgătoare. Am încercat s-o citesc,

dar n-am înțeles nici un cuvînt. Ce limbă! Confirmați primirea.

Cu deosebită stimă, Kaulbach, Josefa, elevă și secretară.

P.S. Astăzi m-am convins că vine primăvara. Ultimele săptămîni după plecarea ta a fost o vreme mizerabilă. Cineva mi-a spus, că pe muntele Zugspitze a fost zăpadă de 10 metri, dar cred că e o minciună. Cît de mare poate fi un troian la voi în Moldova? Să nu uiți să-mi scrii asta pentru că am pus pariu cu Hannelore, colega mea de clasă.

Despre Mihai Ralea

(Urmare din pag. 5)

NU NE PUTEAM împiedica a vedea aci, în primul rînd, o autocaracterizare a lui Mihai Ralea însuși. Reputata sa inteligență s-a arătat dublată (concurată!) de "deșteptăciunea" adaptării la factorul istoric, de pragmatismul ipostazelor oportuniste ale celui ce-a ținut a face "carieră", inclusiv politică. Tot ceea ce contravenea acestei adaptări programatice era lăsat la o parte. Mobilitatea tendențioasă a eseistului, șerpuirea sa abilă printre persoane și evenimente le pune în paranteză pe cele inconvenabile. "Amatorismul" său de aristocrat al intelectului, semnalat de G. Calinescu, îl favoriza să selecteze doar împrejurările faste, ca și cum ar sări cu dibăcie și cu succes de pe o piatră pe alta pentru a trece peste o apă vijelioasă. A protestat oare Ralea la "suferințele, nedreptățile, erorile comunismului", pe care le incrimina, odinioară, chiar printr-o asemenea expresie? Ori a căutat un "aranjament", fără a se interesa prea mult (sau defel) de "situația generală"? N-a dat dovadă, înainte ca și după război, de "spirit tranzacțional"? N-a avut, în beneficiu propriu, "funcția realului"? Nu divulgă oare "aranjamentele" sale un reflux al spiritului genuin, un deficit de

interiorizare, o eclipsă a privirii în absolut? Nici "imaginația", indice al vieții launtrice, nu e trăsătură prin care ar excela autorul în cauză, tentat mereu a-și așeza ideile sub scutul unor proceduri "pozitive", al unui aparat sociologic și psihologic, mai tirziu ideologic, chiar cînd temele abordate se pretau mai puțin la un astfel de tratament, deschizîndu-se în indeterminabil? Ispita scientizantă pe care a încercat-o curent ar putea fi interpretată drept o contrapondere, în dinamica personalității, la versatilitatea sa amorală, a cărei față civilă o alcătuia oportunismul. N-avem știre sa-l fi marcat "turmentarea de conștiință", "remușcarea îndelungă". De acestea l-a scăpat aptitudinea sa de adaptare, teoretizată impersonal (ca toate că o pledoarie *pro domo*), care face cu puțință toate evoluțiile și involuțiile umanului. Căci, așa cum singur preciza, "adaptabilitatea e o sabie cu două tăișuri. Ea poate însemna evoluție, inteligență, finețe, suplețe, progres, după cum poate însemna lașitate, duplicitate, șiretenie, superficialitate. În ea se găsesc conținute virtual și posibilitățile de progres, și cele de decadență". Românul generic, acel *l'homme moyen* băștinaș, zugrăvit de Mihai Ralea, e, involuntar, mai curînd un autoportret.

POLIROM

NOUTĂȚI
iulie '98

F.M. Dostoievski
Jurnal de scriitor (Vol. 1)

Porphyrios
Viața lui Pitagora.
Viața lui Plotin

Bulat Okudjava
L'amour toujours

Matei Călinescu, Ion Vianu
Amintiri în dialog

În pregătire:

Cristian Bădiliță
E.R. Dodds
Geoffrey Chaucer

Călugărul și moartea
Grecii și iraționalul
Povestirile din Canterbury

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C.Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)6138978
Brașov, str. Toamnei nr.7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● Actualitatea editorială ●

COCKTEIL RUSESC

NU ȘTIU cit de familiară îi este cititorului român proza rusă contemporană. Atât de diferită nu doar față de postmodernismul anglo-saxon sau francez, ci și față de literatura română actuală. Bulat Okudjava este însă, probabil, un nume destul de cunoscut și la noi, mai ales că a tradus poezie românească, dar și pentru că unele dintre romanele sale au pătruns pînă la noi (*Calătoria diletanților*, dacă nu și altele precum *Tobașarul vesel*, *Sărmanul Avrosimov*, *Întîlnire cu Bonaparte*). Dintr-o scurtă însemnare apărută pe coperta ultimă a cărții (între noi fie vorba, o asemenea carte, venită dintr-un domeniu mai puțin cunoscut aici, ar fi meritat, poate chiar necesitat o prefață-studiu critic introductiv, nu doar citeva vorbe de publicitate), aflu că Bulat Okudjava a format un soi de direcție particulară prin proza sa, și anume așa numita „fantezie istorică”. Într-o anumită măsură și *L'amour toujours* ar putea trece drept fantezie istorică, deși prin eclecticismul ei de influențe, prin tendința explicită de a parodia și paștisha romanul e greu de clasificat. Cititorul va descoperi în el o lectură savuroasă, o combinație de tot ce e mai bun în literatura rusă din zona comicalului: ironie, umor, cinism, vag sentimentalism parodiat fără cruțare, intrigă mărunte manevrate cu o abilitate care mărește la infinit, în chip grotesc și de un comic irezistibil, mare detalii, dar pe lângă toate acestea și fantasticul, fabulosul, glisarea din realul rizibil într-un supranatural straniu și nebulos. Cehov plus Ilf și Petrov plus puțin Gogol pe ici pe colo, cam asta ar fi formula magică din care își trage seve viguroase romanul lui Okudjava.

Subiectul din *L'amour toujours* este extrem de simplu și de clasic, ceea ce nu îl împiedică însă să se complice și să devină imprevizibil cînd nu te aștepti. Contelev Nikolaevici Tolstoi (da, chiar *acel* Tolstoi) este suspectat, în urma unor denunțuri penibile, de activități propagandistice dubioase, îndreptate împotriva intereselor statului și ale țarului. Drept urmare, pe urmele lui sînt puși doi amărîți de spioni, un oarecare Mihail Ivanovici Șipov, țaran fugit de pe moșia unui prinț, și italianul-grecul-țiganul Amadeus Ghiros. Cei doi nu sînt însă agenți de poliție obișnuiți, chiar dacă au trăsături ce i-ar recomanda într-o asemenea calitate, lipsă de scrupule, slugărnici față de cine se nimerește să îi domine la un moment dat și le-ar

putea servi anumite interese, o anumită viclenie grosieră, și o totală non-spiritualitate. Nimic din aceste prea puțin laudabile caracteristici nu îi face însă personaje negative. Dimpotrivă, cei doi sînt, pe scurt, niște canalii simpatice. Ca și unii din escrocii lui Ilf și Petrov, ei formează un cuplu remarcabil, plin de umor, mai ales că se antipatizează reciproc și nu ar ezita să se elimine reciproc, cu toate că la ananghie se iubesc brusc ca frații.

La drept vorbind, Șipov și Ghiros nici nu sînt spioni, ci doar niște amărîți care profită la un moment dat de „misiunea” încredințată ca să poată duce o viață mai ușoară. Ca rus neaoș și cu pretenții de aristocrație (căpătate în virtutea faptului că a trăit o vreme pe moșia prințului Dolgorukov, deși ca simplu țaran, nu ca fecior în casă, cum pretinde el), Șipov e cumva „seful” în acest tandem savuros, în vreme ce italianul Amadeus îi revine să facă de fapt adevărata muncă. În măsura în care poate fi vorba de vreun fel de muncă, pentru că tot ce fac cei doi este să mînințe și să doar-mă, cînd nu se îmbată sau nu sînt cuprinși de năbadai după Dasea cea plină de nuri, în casa căreia sînt chiriași pe durata „misiei”. Și Șipov și Ghiros sînt veșnic lihniiți de foame, plescaie de poftă după o ciorbiță fierbinte, o plăcintă de ciupercuțe, o piftioară, o fripturică, un vinișor ceva. Veșnic se vaietă că nu au bani, fiecare superiorului lui direct (Amadeus lui Mihail Ivanovici, iar acesta la rîndul lui altora), mînîncă pe unde apucă, oricînd, cu o poftă insatiabilă. Frumoasa văduvă Dasea îi atrage pe amîndoi întocmai ca o „bucătică” bună, adică exact ca o mîncare de soi, ceea ce îi prilejuiește lui Okudjava scene de un umor nebun în care casa devine, noaptea, un loc al urmărilor, ascunzișurilor, ter-tipurilor, fiecare dintre cei doi escrocii încercînd să pătrundă în dormitorul gazdei, dar fără știrea celui alt. Pînă la urmă nici unul nu reușește, pentru că apare un al treilea îndrăgostit, colonelul Muratov (și el implicat în afacerea cu spionajul lui Tolstoi), care se mută în casa Dariei Alexandrovna, unde se deghizează în slujnică și îi joacă o farsă grotescă lui Șipov.

Spionarea contelui Tolstoi în sine e prea puțin importantă. Celebrul scriitor e un personaj accidental, cea mai consistentă apariție a lui fiind o întîlnire cu Amadeus, care oricum se transformă, inevitabil, tot într-un festin copios. Car-

tea are, de fapt, două nivele narrative: unul populat de inși precum cei doi spioni și alți indivizi mărunți de teapa lor, o întreagă plevușcă de bețivani, șmecherași, și învîrțiți, dar și un al doilea nivel, compus din fragmente de scrisori schimbate mai cu seamă între ofițerii preocupați sau însărcinați să controleze supravegherea contelui, precum și epistole trimise de Tolstoi fie prietenilor apropiați, fie soției sau unor alte rude. Contrastul între cel două nivele e izbitor, nu numai pentru că unul are substanță narativă propriu-zisă (replici, întîmplări istorisite și comentate auctorial, personaje care se mișcă și vorbesc) în vreme ce celălalt e un soi de dosar sumar. Mai există un motiv pentru care acest contrast e important: el reflectă, de fapt, trecerea de la birocrația impersonală a aparatului puterii, la umanitatea lui, formată de otrepe mărunte, acei indivizi în carne și oase (dar fără cap) care încurcă pînă la urmă totul, își viră nasul și în ce e rău și în ce e bine, fără să priceapă oricum nimic, mereu preocupați doar să mai vire ceva în sacul fără fund al lacomiei lor. Evident, Șipov și Ghiros sînt cumva protagoniști simbolici, în măsura în care ei reprezintă funcționarul încurcă-lume, corupt, hoț, cu un trecut dubios, gata să lingusească într-o parte și să facă pe zbirul într-alta. Astfel priviți ei formează substanța satirică a romanului, imposibil de ignorat, dar care nici nu mi se pare că ar cere prea multă atenție. Nu satiricul, ci ironia senină, zeflemeaua relaxată, umorul detașat sînt virtuțile cărții lui Bulat Okudjava. Și scrisorile au comicul lor, pentru că în ele se vede toată zăpăceala existentă în sistemul autorității de stat. Impresia generală e de haos, nimeni nu înțelege ce se întîmplă de fapt,

toată lumea explică, își cere scuze pentru diverse confuzii, erori, practic fiecare misivă vine să o corecteze pe cealaltă, zvonuri și contrazonuri se anulează reciproc la tot pasul. Această impresie e însă sporită de faptul că scrisorile nu sînt citate în întregime, ci doar fragmente din ele, uneori fără nici un cap sau coadă, astfel că ai sentimentul că cineva le-a deschis și citit febril, la întîmplare, abandonîndu-le relativ repede pe fiecare dintre ele. Mai există un contrast semnificativ, acela dintre mesajele ofițerilor, toate stereotipe și repetitive, și epistolele lui Tolstoi, personale, intime chiar, de o naturalețe care le face pe cele din prima categorie să pară și mai ridicole. În toată zarva și nebunia create de afacerea spionării și de incompetența celor doi spioni, reflecțiile melancolice pe care contele Tolstoi le trimite soției lui, sau fie și banalele însemnări legate de sănătatea copiilor ori de starea vremii, au un omenesc insolent la maximum prin efectul de opoziție față de lumea jandarmilor și a mai marilor statului.

Însă de departe cel mai simpatic și mai interesant personaj din întreg romanul este Mihail Ivanovici Șipov, printr-un anumit tic verbal care îl caracterizează: la fiecare două vorbe el măi aruncă o expresie în franțuzește, probabil culeasă la nimereală de pe moșia unde își dusese viața ca țaran înainte să devină agent de poliție. Partea nostimă e că aceste expresii sînt presărate total aiurea în vorbirea lui, că ele nu au nici un fel de sens în context, ci reprezintă simpla bilbiire fără rost a mușicului cu ambiții de parvenit. Transcrise fonetic pentru a sugera pronunția lui Șipov, avalanșa de *antre, anșante, bonjur, me-zalians, vuzave, escuze mua, setrebiem, muaosi, tre joli, mon șer, purcua, mersi, pardon*, dar mai ales *lamur tujur* înseamnă ce vrea personajul. Aceste cuvinte pot fi simple

interjecții, spuse la năduf, după cum pot fi vorbe de amor (dar nu cele care fie și îndepărtat ar putea sugera așa ceva, ci unele complet fără sens), injurii, expresii de nedumerire, de entuziasm, de revoltă. Și trezit din somn, buimac fiind, lui Șipov îi scapă fără voie un *anșante* interroga-

ativ și mirat. Iar cînd e speriat cu atât mai mult turuie vrute și nevrute pe franțuzeasca lui savuroasă.

În cele din urmă, simpaticii escrocii au o soartă ciudată, iar romanul un deznodămînt straniu, cumva asemănător cu acela din *Pulp Fiction*, filmul lui Tarantino. La un moment dat, în plină desfășurare a narațiunii, cei doi sînt prinși, noaptea, pe un cîmp înghețat, de o haită de lupi care îi atacă. Amîndoi scapă teferi, sau cel puțin așa credem pînă în finalul cărții, cînd Șipov, între timp complet decăzut, umilit, concediat ca agent de poliție, ba chiar suspectat de a fi el însuși autorul unor uneltiri împotriva statului, se nimerește în drumul unui convoi mortuar care îl duce spre locul de veci pe companionul său Ghiros, despre care i se spune că a murit devorat de lupi, chiar în accidentul despre care am pomenit adineauri. Ca și cititorul, Șipov e dezorientat, nu pricepe nimic, și cu atât mai puțin înțelege el ceva (ori cititorul) cînd, în ultima-ultima secvență a cărții, arestat fiind, i se pare a descoperi în persoana gardianului său pe același Amadeus cel mîncat de lupi. Dar oricît de bizare, neașteptate sau de neînțeles ar fi întîmplările din acest roman, ele nu fac decît să îi sporească farmecul. Între atitea sofisticate și uneori plictisitoare experimente post, cartea lui Okudjava este pur și simplu o lectură savuroasă, dincolo de orice alt calificativ critic.

Cărți primite la redacție

- ❖ William Faulkner, *Hoțomanii*, în românește de Mircea Ivănescu, prefață de Mircea Mihaies, Editura Univers, București, 1998, 288 p.
- ❖ Julio Cortázar, *Șotron (Rayuela)*, traducere și postfață de Tudora Șandru Mehedinți, Editura Univers, București, 1998, 328 p.
- ❖ Jürgen Habermas, *Sfera publică și transformarea ei culturală*, studiul unei categorii a societății burgheze, cu un cuvînt înainte la ediția din 1990, traducerea și nota bibliografică de Janina Ianoși, Editura Univers, București, 1998, 334 p.
- ❖ Martin Amis, *Banii*, scrisoarea unui sinucigaș, roman, traducere și note de Sorin Moise, Editura Univers, 1998, 384 p.
- ❖ Torgny Lindgren, *Miere de bondari*, roman, traducere de Dan Shafran, Editura Univers, București, 1998, 136 p.
- ❖ Matsuo Bashō, *Note de drumetie*, prefață și traduceri de Aurel Rău, Editura Eminescu, București, 1998, 124 p.

FRÉDÉRIC MITTÉRAND este cineast, realizator de filme de televiziune, autor al mai multor lucrări dintre care cea mai cunoscută este seria *Destins d'Etoiles*.

Les aigles foudroyés. La fin des Romanov, des Habsbourgs et des Hohenzollern (Ed. Robert Laffont, Paris, 1997) prezintă căderea imperiilor rus, austro-ungar și german, ca urmare a cataclismului care dizlocă Europa după primul război mondial. Casele regale minate de rivalități, ambiții, iubiri, drame familiale leagă și dezleagă alianțe, hotărînd astfel soarta întregului continent. Evoluția evenimentelor este analizată cu detașare și obiectivitate. Nu lipsește totuși participarea afectivă, mai cu seamă cu privire la calvarul îndurat de cuplul țarilor Nicolae și Alexandra a căror tragedie nu a fost cunoscută în datele ei reale decît de curînd.

ÎNCA de la începutul domniei sale, Nicolae se crede victimă ispășitoare a tuturor nenorocirilor Rusiei. De aceea e sfîșiat între două stări de spirit pe cît de puternice, pe atît de contradictorii: nevoia de a rezista moral cu orice preț pentru a da exemplu patriei pe care o iubește cu pasiune și convingerea că toate suferințele din jurul lui nu vor putea fi răscumpărate decît prin suferința lui. Or, Nicolae nu e deloc un laș gălăgios ca Wilhelm, el ar fi în stare să-și dea viața pe loc pentru ca victoria să restabilească Rusia în toată gloria și drepturile ei. Acestui om simplu și loial, al cărui refugiu fusese pînă atunci familia, izolarea de pe frontul de la Stavka i-a influențat puternic evoluția morală. În timp ce nu reușește să-și asume sarcina decît respectînd scrupulos tradițiile și propriile sale deprinderi, spectacolul grozăviilor acestui război care încalcă orice regulă și al corupției guvernanților săi îl cufundă tot mai mult în dorința lui de sacrificiu și de mîntuire. Cu siguranță e răspunzător de a-și fi ales miniștri incapabili și de a fi contribuit la declanșarea războiului. Dar, în fond, vinovăția lui este și a întregii sale clase sociale, numai că el este neîndoios unul dintre puținii care ar refuza să se lepede de ea pentru a scăpa de judecata pe care de-aici înainte o ia asupra lui. (...)

La Pskov, Nicolae e dărimat de atitudinea lui Rodzianske. Își consultă șefii militari, dar aceștia se conformează uraganului de la Petrograd. Îi recomandă și ei abdicarea. Atunci, Nicolae cedează în pofida apelurilor înflăcărâte ale Alexandrei de a rezista la presiuni. E atît de convins că țarismul și Rusia sînt unite consubstanțial, încît nu-și poate închipui că el este ultimul țar. Se gîndește doar că persoana lui a devenit principalul obstacol. De altfel, semnează actul de renunțare pe care i-l aduc Miliukov și Gutciiov în două rînduri. Prima dată abdică în favoarea fiului său. Dar cînd își dă seama că Alexei este într-adevăr prea bolnav ca să-i succedă și că așa riscă să se despartă de el, rescrie actul încredințînd tronul fratelui său Mihai într-un manifest de mare înălțime morală care amintește de măreția tardivă a Testamentului lui Ludovic al XVI-lea. Apoi se desparte de soldați și de ofițeri, după care notează în jurnalul său: "Totul nu e decît lășitate, trădare și minciună în jurul meu". (...)

Cîteva ore mai tîrziu, Nicolae este arestat. Consiliul provizoriu al Dumei a luat această hotărîre ca să-l protejeze și să-l ducă la Țarskoie Selo, unde Alexandra, împietrită, tocmai aflase vestea abdicării din gura Marelui duce Paul.

Acum tăcerea a recăzut peste domeniul fermecător de la Țarskoie Selo îngropat sub zăpadă. Copiii sînt bolnavi. Alexandra arde munți de scrisori și se frămîntă pentru Nicolae de la care nu are vesti, tot restul fiind fără însemnătate. Generalul Kornilov, numit comandant militar al Petrogradului, vine să anunțe cu menajamente Alexandrei că ea și copiii sînt arestați și ofițerul Kobilinski sigilează ieșirile palatului Alexandria, cu excepția ușii de la intrare și de la bucătărie. Un nou corp de gardă ia poziție și nu ascultă decît de ordinele ofițerului.

După cîteva zile Nicolae sosește în sfîrșit la Țarskoie Selo. Pe peron, cea mai mare parte a aghiotanților săi îl abandonează, alții o iau chiar la fugă. La grilajul palatului, pentru ca să poată intra, se anunță simplu "Nicolae Romanov". Alexandra e la primul etaj, la căpătîiul fetelor. Cînd își dă seama că soțul ei s-a întors, aleargă pe scări în întîmpinarea lui. Cuplul imperial se regăsește ca îndrăgostiții despărțiți de multă vreme. Și pentru prima dată în viața lui de țar, Nicolae izbucnește în lacrimi. Va plînge furtunos mult timp, ca un copil epuizat. Pe urmă, țarul și țarina se închid în camera lor și ies a doua zi dimineata aproape liniștiți. (...)

VECHII ALIAȚI încep să-și dea seama de pericolul la care sînt expuși țarul și familia lui. În Anglia partidul conservator face presiuni ca ei să fie aduși și să li se asigure un exil decent. Familia imperială este într-adevăr la discreția unui atac al Sovietului din Petrograd care cere să-i fie predați. Notele adresate guvernelor lor de către Buchanan și Pa-

leolog, ambasadorii Angliei și Franței, sînt elocvente în această privință. Dar Buchanan, care o cunoștea pe Alexandra de pe vremea cînd era prințesă de Hesse, joacă totuși cartea revoluționarilor moderați și se dezinteresează de soarta Romanovilor; cît despre Paleolog, el privește căderea lor ca pe un frumos subiect de memorii pentru Academia Franceză... Dar guvernul și Duma ezită. Unora le-ar conveni să se debaraseze de familia imperială și să o imbarce cît mai repede cu putință la Murmansk pe o navă englezească. Alții consideră că sînt probleme mai urgente de rezolvat și poate se pregătesc să-l trimită în judecată pe Nicolae. Toți socotesc însă că scoaterea țarului din Rusia ar fi complicată și periculoasă. Căile ferate sînt în mîinile elementelor ultra-maximaliste, iar Nicolae și familia ar risca să fie masacrați pe drum de mulțimile potrivnice. Kerenski, omul forte al guvernului și al Dumei, social-democrat republican inteligent și ambițios, care și-a petrecut ani de zile să-i apere pe opozanții intermiți, este partizanul reținerii familiei imperiale și al deschiderii procesului țarismului. (...)

Dar, la rîndul său, Kerenski se lasă încetul cu încetul cucerit de prizonierii lui. Chiar dacă la început nu suportă atitudinea trufașă a Alexandrei, acum o tratează cu multă atenție și este cuprins de un adevărat sentiment de prietenie pentru Nicolae care îl impresionează prin modestia și dezinteresarea lui. Nu se mai gîndește să le facă proces, ci dimpotrivă, să-i pună la adăpost, undeva mai în siguranță decît la Țarskoie Selo, loc prea puțin protejat în fața unei ofensive venind de la Petrograd unde Lenin abia sosisese. Și pe urmă Kerenski a prins gustul politicii și popularitatea lui personală este în plin avînt. Face un calcul oportunist: protejarea țarului și țarinei ar putea fi o bună investiție pentru viitor: Kerenski este un republican convins, dar trebuie să reziste presiunii bolșevicilor și să regrepeze toate tendințele care le sînt potrivnice. Or, Lenin încearcă încă din luna iulie o primă lovitură în forță pentru a pune mîna pe Petrograd. Eșuează *in extremis* și fuge provizoriu în Finlanda. Kerenski știe însă că dacă îi lasă pe Romanovi în mîinile bolșevicilor, în ipoteza unei alte

lovituri de stat aceasta înseamnă moarte sigură pentru toată familia.

Primul ministru Lloyd George are o concepție cu totul ostilă regimului țarist, aceeași pe care o împărtășește majoritatea opiniei britanice atît de mîndră de parlamentarismul ei și atît de potrivnică despotismului autocrat. Și, în fond, vor oare cu adevărat englezii să ajute familia imperială? Regele George al V-lea care în trecut părea că îl iubește atît de mult pe vărul său primar Nicolae, și care ar trebui să se folosească de toată greutatea lui ca să obțină primirea țarului și a familiei sale, se înclină în sensul dorit de Lloyd George. Merge mai departe chiar, raliindu-se poziției guvernului, afirmînd că și el se împotrivesc sosirii Romanovilor în Anglia. Act de uscăciune egoistă pe care Coroana britanică va reuși să-l mascheze timp de decenii, fiind astfel primul dintr-un lanț întreg de jigniri aduse de George și soția sa Mary acelora pe care i-ar fi putut salva, chiar împotriva părerii guvernului, știut fiind că acesta n-ar fi îndrăznit să-l refuze pe rege. George al Angliei care-i ura în 1914 lui Nicolae "un an bun", este primul monarh ce-i trîntește în nas poarta regatului său, trimițîndu-l astfel la o moarte sigură.

Cît despre Franța lui Poincaré, uitînd de multele prefăcătorii jucate cu cîteva ani în urmă, este la fel de abjectă în ingratitudea ei față de cel care a ajutat-o atît de mult în momentul primelor ofensive ale războiului. Poincaré spune din vîrfurile buzelor, să-l primească "poate" pe Nicolae și să o intermițeze pe "nemțoaică" într-o reședință pazită. E tot ce face, înainte de a se lepăda de ei, după modelul englezilor. (...)

Între timp, la Petrograd, bolșevicii pun mîna pe putere și Kerenski fuge fără să mai aibă vreme să se ocupe de ei. Astfel, Romanovii, departe de orice contact cu exteriorul, se pomenesc de-aici înainte la discreția lui Lenin. Refugiul a devenit o capcană.

În cursul iernii 1917-1918, războiul civil dezlanțuit și lupta revoluționară preocupă pe noul stăpîn al Rusiei mai mult decît soarta familiei imperiale. Cei cîteva Romanovi care mai trăiau la Petrograd sînt închiși unui după alții; ei vor fi asasinați fără milă în lunile următoare. Față de familia imperială, se pare că bolșevicii reiau calculul schițat de Kerenski. Poate s-ar putea "vinde" familia imperială nu aliaților care nu-i vor, ci mai degrabă nemților cu care Rusia semnează pacea de la Brest-Litovsk. Nemții se bucură de acum înainte de un statut privilegiat la Moscova și-i pot adăpa cu mărci pe bolșevici. La Berlin, Irina de Hesse, sora Alexandrei și cumnata lui Wilhelm pune totul în mișcare pentru ca ambasadorul Germaniei să obțină de la Soviete transferul prizonierilor în marele-ducat familial. Acesta încearcă, ezitînd, să inițieze negocierile pe care ambasadorii Franței și Angliei nici nu s-au ostenit să schițeze.

Din violențe sau din interes, bolșevicii pleacă urechea la propunerile sale. Cît s-ar putea obține pentru fiecare din Romanovi? Un tîrg sordid se desfășoară între cele două părți. Dar Lenin urcă prețul, convins fiind că nemții vor

Afiș mobilizator din timpul războiului civil

ROMANOVILOR

ceda. El are un asemenea dispreț pentru capitaliști, pentru Kaiser, pentru clică militară germană, și o asemenea experiență a banilor ce se obțin de la ei încît socotește că poate să le ceară sume conștiente.

Or, Germania nu dispune de sume nelimitate, încît voința salvatoare a Kaiserului dovedește mai degrabă dorința lui de a-și atribui un rol frumos și

Emblemă imperială

de a-l umili încă o dată pe Nicolae. El mai știe și că acest gen de manevre îl pot costa și eșecuri. Împărăteasa Maria Feodorovna este de o aroganță nemiloasă față de cei pe care-i tratează drept dușmani. Wilhelm ghicește că va fi la fel și cu Nicolae și că n-are nici o șansă să poată folosi în scopuri propagandistice pe cei pe care el se gîndește să-i arunce în Germania. (...)

Iarna ține la nesfîrșit la Tobolsk și bolșevicii par să fi uitat familia imperială în acest colț al Siberiei. Încetul cu încetul, totuși, Nicolae și Alexandra întrevăd funebra îngustare a viitorului lor. Gărzile, sătule de interminabilul exil, surescitate de veștile de la Petrograd, scapă controlului lui Kobilinski. Confiscă jucăriile lui Alexei, le insultă pe marile-ducese, golesc pivnița de vinuri, pun mîna pe colete, se dedau la furturi, adaugă la respectarea cea mai strictă a regulamentului tot soiul de măsuri jignitoare și interzic în unele duminiici slujba religioasă. Toate acestea, în cea mai mare dezordine, după dispoziția și gradul lor de beție. Astfel, într-o zi, pretind că țarul să-și smulgă epoleții de colonel, fiindcă ofițerii armatei bolșevice nu au așa ceva la uniformă. Îl amenință că o s-o facă ei cu forța, dacă nu consimte. Atunci, cu tristețe, Nicolae se execută și cînd e din nou în camera lui își pune la loc epoleții. Aceste umilințe acumulate creează o atmosferă de nerespirat.

Pe urmă, Kobilinski care se făcuse iubit de Romanovi e înlocuit cu doi comisari numiți de bolșevici, doi oameni care au stat ani buni în Siberia. Unul e cît de cît corect, celălalt, o brută sadică ce girează cu bucurie răutăcioasă toate abuzurile soldaților și introduce noi pretenții. Îi fotografiază pe fiecare Romanov ca pentru fișele de poliție, cu portretele din față și din profil, dat fiind că sînt prizonieri, iar el însuși a fost supus acestui procedeu în Siberia. Ordona să nu fie încuiate camerele și intră cînd pofteste la marile-ducese. Lasă gărzile să umple pereții toaletelor cu tot soiul de desene obscene reprezentînd pe țarina și pe Rasputin. Avea lui Nicolae a fost confiscată: personalul nu

mai poate fi plătit și totuși rămîne, spre marea jenă a Alexandrei devenită atît de umilă și de conciliantă... Într-o zi, sosește un ordin aprobat de Lenin care impune Romanovilor rația militară. Se suprimă cafeaua, zahărul. Trăiesc cu zgîrcenie, dar mereu cu grija de a aduce un pic de poezie în lucrurile cele mai mărunte: mesele lor se compun dintr-o gustare și un singur fel de mîncare, dar doamna de onoare continuă să caligrafieze cu grijă meniul și serviciul este impecabil. (...)

Ekaterinburgul este tot un oraș de pe versantul siberian al Uralului dar foarte diferit de Tobolsk. Aici sînt mine unde există o foarte veche tradiție de lupte muncitorești. Orașul a trecut de partea revoluției încă din primele zile. Sovietul din Ekaterinburg, de o extremă virulență, îi cere pe Romanovi proclamînd că stau mult prea bine la Tobolsk și că trebuie băgați într-o temniță de unde să nu mai iasă. Lenin a luat hotărîrea să-i transfere pentru că împărtășește obsesia sovietului din acest oraș: Romanovii să fie păziți cît mai strict cu putință și să fie făcuți să sufere. În timpul iernii, după ce i-a împușcat pe cei mai mulți Romanovi din Petrograd, el o transferă și pe Ella, sora Alexandrei, pe mai mulți mari-duci, pe micul prinț Paley, care nici măcar nu era un Romanov, în apropiere de Ekaterinburg, în condiții la fel de dure. Într-adevăr, Lenin a hotărît deja să-i omoare pe toți Romanovii, dar ezită între două strategii: o execuție secretă, ca să nu ațintească asupra lor opinia publică internațională și alegerea celui mai potrivit moment care să servească propagandei regimului asediat de armatele contra-revoluționare. Și într-un caz și în celălalt, Ekaterinburg pare a fi locul cel mai discret pentru ca asasinatul să fie simplu și eficient. Pentru bunul mers al acestei operațiuni, Lenin este ferm secondat de Sverdlov, un tînăr bolșevic eficient și hotărît care împărtășește fără rezerve atitudinea superiorului său. Lenin va decide deci ziua morții, Sverdlov va face ca ordinul să fie transmis, sovietul din Ekaterinburg va veghea ca sentința să fie executată, avînd grijă să se dilueze responsabilitățile: totul este pus la punct pentru ultimul act al destinului Romanovilor. (...)

La Ekaterinburg, nu mai e nici o speranță. Casa rechiziționată este aceea a lui Ipatiev, un bogat negustor de cereale care, ca un sinistru rinjet al destinului, poartă numele minăstirii unde a fost uns primul țar Romanov. Pentru bolșevici, ea are alt nume, cel de "casă cu destinație specială". Nu li se spune pe nume crimelor, li se dau denumiri bombastice pe care numai cei care trebuie să le îndeplinească le pricep. Destinația specială așa cum înțeleg Lenin și Sverdlov este pentru Romanovi moartea. (...)

Familia este în sfîrșit reunită în "casa cu destinație specială". De data aceasta nu mai poate fi vorba de vreun contact cu exteriorul. Ferestrele sînt bătute în scînduri. Se trăiește în beznă. Gărzile au amenajat un colțisor în aer liber unde prizonierii au dreptul să iasă o jumătate de oră sub cea mai aspră supraveghere.

Țareviciul e convalescent. A putut să-l aducă pe Joy, cățelușul cu care se

joacă în minusculul colțisor amenajat afară. Apoi primăvara revine și, printre crăpăturile scîndurilor bătute la ferestre, familia imperială zărește semnele frumosului anotimp. Noul comisar, Iurovski, îi tratează cu o brutalitate cu care sînt de acum obișnuiți ca și cu o mașină programată să aplice un program infernal. El este cel însărcinat cu îndeplinirea sentinței, dar, cum nu a primit nici ordinul, nici data precisă a execuției, coabitează cu viitoarele victime. Apare la sfîrșitul meselor, se servește din farfuriile marilor-ducese, vorbește cu țarul care nu refuză niciodată să răspundă. Nicolae strîngea totdeauna mîna temnicerilor săi. Într-o zi, unul din gardă a refuzat această mîna întinsă. De atunci, ca să nu mai sufere o astfel de umilire, Nicolae spune doar "bună ziua", fără să mai întindă mîna. E singura margine care-i mai rămîne ca să se revolte împotriva sorții ce i-a fost hărăzită.

La începutul verii situația bolșevicilor e deosebit de critică. Armatele contra-revoluționare s-au organizat. Atacă din toate părțile. Sfîrșitul stării de război între ruși, nemți și austro-ungari a aruncat pe drumuri sute de mii de prizonieri care încearcă să ajungă în țările lor, nu neapărat aceleași cu cele care i-au mobilizat.

În regiunea Ekaterinburg cehii au trecut de partea albilor prin înțelegere tactică. Sînt războinici de temut și amenință orașul. În logica lui Lenin și Sverdlov, dacă Romanovii sînt salvați, ei redevin un simbol pentru forțele contra-revoluționare. Lenin se vede confruntat cu aceeași alegere ca revoluționarii francezi în 1793. Omorîrea lui Nicolae și a familiei lui înseamnă o lovitură fatală dată contra-revoluției și doborîrea definitivă a simbolului care amenința noul regim.

Cine a dat ordinul? Nu se știe exact. Diluarea responsabilităților neformulate a păstrat secretul, chiar dacă e sigur că decizia nu putea fi luată fără girul Moscovei. Totul merge însă foarte repede. Iurovski pune totul la cale cu letoni, baltici, prizonieri austrieci și cîțiva soldați ruși. Îi înarmează precizînd că trebuie să țintească în inimă ca să nu curgă prea mult sînge. Familia imperială este trezită în plină noapte explicîndu-i-se că trebuie transferată în alt loc. Toată lumea se îmbracă și se pregătește de călătorie. Țareviciul încă nu poate umbla și țarul îl poartă cu greutate. Apoi familia imperială e dusă într-un fel de beci, de cealaltă parte a curții, special amenajat de Iurovski în așa fel ca masacrul să poată fi făcut în taină și fără posibilitate de fugă. Intrînd în beci, țarina se plînge că nici măcar nu se pot așeza și se aduc două scaune. În sfîrșit,

Țarul Nicolae II în 1917

Iurovski se prezintă în fața țarului și îl înștiințează că, ținînd seama de uneltirile contra-revoluționarilor și de comploturile împotriva poporului, sovietul din Ekaterinburg a hotărît să-l execute împreună cu familia imperială. Nicolae întreabă "cum, cum?" Țarina se ridică brusc. Nicolae se întoarce spre micul grup și revine spre Iurovski care-și descarcă revolverul asupra țarinei și a lui. Mor pe loc. Masacrul se mai prelungește încă o jumătate de oră. Marile-ducese au ascuns la piept

ultimele bijuterii rămase din averea imperială. Soldații au ținut într-adevăr inima tinerelor, dar gloanțele au ricoșat din cauza bijuteriilor: ei trag atunci în toate direcțiile și marile-ducese continuă să trăiască în timp ce țareviciul geme stins. Trebuie să le lichideze străpungîndu-le cu baioneta. Dar lamele nu intră prin corsaj, încît soldații sînt obligați să calce în picioare victimele ca să le omoare. Una din doamnele de onoare aleargă de la un capăt la altul al beciului urlînd, înainte de a muri, la rîndul ei, înjunghiată. Apoi, soldații scot corpurile, avînd grijă să-și împartă bijuteriile, în timp ce casa este prădată. Corpurile sînt transportate într-un luminiș reperat în prealabil de Iurovski: sînt aruncate într-o groapă nu prea adîncă și se toarnă acid deasupra; apoi trece un camion pentru ca toate urmele să fie șterse. Recent, s-a putut regăsi această groapă și metodele moderne de identificare au permis să se afirme că era vorba cu adevărat de Romanovi, chiar dacă corpurile lui Alexei și al Anastasiei au dispărut.

Romanovii bănuiau sfîrșitul inevitabil care-i amenința. Toți cei care i-au văzut în zilele premergătoare morții și care au putut scăpa au fost izbiți de tristețea lor, deși nu se plîngeau deloc. Gibbs a păstrat ultima pagină din agenda țarinei, scrisă cu cîteva ore înaintea asasinatului, în care se îngrijorează de soarta unui tînăr bucătar pe care bolșevicii l-au luat cu ei. Cînd alții și cehii au cucerit Ekaterinburgul la cîteva zile după masacrul, profesorul Gilliard a putut intra în casa devastată: el a găsit, rătăcind prin curte, flîmînd, pe Joy, cățelul țareviciului, bucuros să recunoască o față familiară...

Prezentare și traducere de
Constanța Ciocărlie

Pascal Bruckner – între roman și eseu

PASCAL BRUCKNER a publicat pînă în prezent eseurile: *Fourier*, 1975, *Noua Dezordine Amoroasă*, 1977, în colaborare cu Alain Finkelkraut, tradusă la Ed. Nemira, *La colț de stradă aventura*, 1979, tot în colaborare cu Finkelkraut, *Plinsetul omului alb*, 1983, *Melancolia democratică*, 1990, tradusă la Ed. Antet, *Ver-tijul Babel*, 1994 și *Tentația inocenței*, 1995, a cărei versiune românească a fost publicată recent la Ed. Nemira.

Romanele sale, care țin adesea de parabolă și interferează uneori problematica eseurilor – omul modern cu neliniștile, maladiile și excesele sale – sînt citite și traduse în douăzeci și șapte de țări. *Luni de fiere*, prima carte a lui Bruckner tradusă în România, la Ed. Babel, și-a dublat succesul prin ecranizarea datorată lui

Polanski. Publicul românesc a mai putut citi *Palatul chelfănelii* – la Ed. Babel, *Copilul Divin* – la Ed. Nemira și se așteaptă publicarea romanului *Hoții de frumusețe*.

Pascal Bruckner, profesor la Institutul de Științe Politice din Paris, colaborează la revistele: “Esprit”, “Le Nouvel Observateur”, “Magazine littéraire”. Cariera sa literară a cunoscut deja recompensa a trei premii: în 1979 *Mergeți de vă jucați în altă parte*, a primit Premiul pentru literatură fantastică, în 1995 *Tentația inocenței* – Premiul Medicis pentru eseu și, de curind, *Hoții de frumusețe*, Premiul Renaudot.

Cu ocazia Tîrgului Internațional de Carte “Bookarest”, al cărui invitat de onoare a fost, ne-a răspuns la câteva întrebări.

Foto: Jean Jacquet

Pascal Bruckner, vă rugăm să ne spuneți, care dintre premiile primite v-a stimulat mai mult, și dacă, în general, un premiu literar vă influențează în munca dumneavoastră de scriitor.

Premiile răsplătesc un lucru deja împlinit. Ele nu pot stimula decît “a posteriori”, ele vin să consacre o carte deja scrisă. Cum se spune în franceză “c’est la cerise sur le gâteau”. Eu cred că un premiu trebuie primit cînd nu ești nici prea tînăr, nici prea bătrîn. Premiile trebuie să însoțească o evoluție literară care se desfășoară în afara lor și care ar putea foarte bine să se lipsească de ele. N-am scris niciodată cu scopul de a obține un premiu.

Ca traducătoare a Tentației am cunoscut dificultatea de a traduce scriitura dumneavoastră, în care finețea și forța, ironia și melancolia, umorul și tandrețea se întîlnesc, în care expresia familiară stă uneori alături de termenul de specialitate, în care esele atinge în intensitate romanul. Cum coabitează în dumneavoastră eseistul și romancierul, filozoful și scriitorul? Care este mai important pentru dumneavoastră?

Îmi plac în egală măsură literatura și folozofia și n-aș vrea să le sacrific pe nici una. Este ca și cum aș avea două creiere, sau, mai exact, două vieți care ar coabita, în mod mai mult sau mai puțin conflictual în mine. Anumite subiecte cer forma romanului – mai ales cele care nu permit să conchizi printr-

un adevăr obiectiv –, altele, forma eseului. Romanul este, poate, în acest sens, revelarea și punerea în scenă a ceva mai greu de mărturisit sau mai ascuns. Am totuși sentimentul că “durăm” – dacă trebuie să durăm – mai mult prin romane decît prin scrierile teoretice, care însă ne permit să ne înscrim în debaterile epocii.

Critica a recunoscut în dumneavoastră, prin ironia foarte nuanțată un urmaș al lui Voltaire; moralistul melancolic care sînteți vă plasează în descendența lui Pascal, La Rochefoucault, la Bruyère sau Nietzsche. Acceptați această familie spirituală care vi se atribuie? Vă revendicați o alta?

Îmi atribuiți o familie spirituală de care nu sînt demn, chiar dacă mi-o revindic. Să lăsăm însă pe clasici la locul ce li se cuvine și anume unul inaccesibil. Am fost foarte influențat în tinerețea mea de către Sartre, Camus, apoi, de către Rolând Barthes care mi-a fost și îndrumător de doctorat, și de către Beckett, Queneau, Ionesco, Michaux, Vian, Lewis Carol și Gide.

În Tentația inocenței faceți o radiografie a două patologii ale omului occidental, infantilismul și victimizarea, conchizînd că nu s-a jucat încă totul, că cele două maladii sînt mai degrabă o tentație și nu o “pantă necruțătoare” pentru individul modern. Pe de o parte, critica v-a gratificat, pentru “acest portret acerb făcut nouă înșine” și, pe

de altă parte, v-a lăsat să vă mulțumiți să descrieți cum se petrec lucrurile și nu le căutați cauzele. Cum comentați aceste lecturi ale Tentației?

Criticile *Tentației* au fost, în general, favorabile, dar n-aș fi putut să aduc eu însumi răspunsuri cu privire la întreaga societate. Infantilismul și victimizarea sînt niște tendințe, așadar oricînd reversibile, dar care însoțesc individualismul ca o umbră. Remediile ar fi de căutat în limitele pe care libertatea Modernilor trebuie chiar ea să și le impună, dacă nu vrea să decadă în excese, capricii și indiferență la soarta lumii.

Dintre romanele dumneavoastră, pe care îl îndrăgiți cel mai mult, pe care îl considerați mai reușit? Dar eseu care vă reprezintă cel mai bine?

Luni de fiere și *Corpul Divin* rămîn romanele mele preferate. Dintre eseuri, *Plinsetul Omului alb* și *Tentația inocenței*.

După mai bine de douăzeci de ani de carieră literară, vă renegați vreo carte? Dacă da, de ce?

Sînt unele dintre cărțile mele pe care le socotesc ratate sau insuficient lucrate. Și fiindcă le reneg, le uit, le omit, precum un copil de care ți-e rușine. Recunosc, e o reacție oarecum puerilă, dar nu pot face altfel.

Publicul românesc așteaptă traducerea romanului dumneavoastră Hoții

de frumusețe, în care tema lui Barba Albastră și cea a unei dictaturi a frumuseții inversate se întrepătrund într-un suspens polifist. Puteți să-i faceți o scurtă prezentare cu titlul de “aperitiv” pentru cititori?

Hoții de frumusețe este un roman la granița dintre thriller și fantastic. Un cuplu de tineri se rătăcește într-o seară de iarnă, pe viscol, în munții Jura. Sînt adăpostiți de un trio straniu a cărui obsesie este să purifice lumea de ravagiile frumuseții.

Va place să călătoriți și ați călătorit foarte mult. Uneori, o țară, o spiritualitate, precum India, de exemplu, devine materie de roman. România ar putea fi o astfel de provocare?

Cred că România ar putea fi fără îndoială un prilej de întîlnire intelectuală, foarte fructuoasă, de vreme ce trăim în același spațiu mental al Europei și al latinității. Și e deja multă vreme de cînd francezi și români dialoghează prin intermediul literaturii și al gîndirii.

Cum reușiți să vă cunoașteți publicul, cititorii? Cum mențineți contactul cu ei?

Țin multe conferințe în Franța și întîlnesc zeci de cititori în cursul deplasărilor mele. Acest lucru îmi este de mare ajutor, iar uneori e foarte emoționant

Interviu realizat de
Muguraș Constantinescu

The National Interest

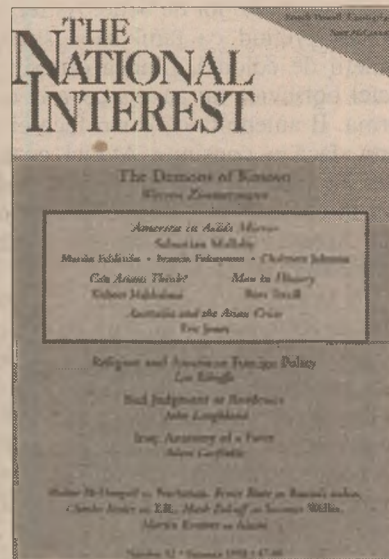
POTRIVIT trimestrialului politic american *The National Interest*, nr. 52, Vara 1998, Europa simte din nou amenințarea exploziei “butoiului cu pulbere” al Balcanilor. Scînteia care îl poate aprinde poartă, în aceste zile, un nume: Regiunea Autonomă Kosovo. În opinia lui Warren Zimmerman, fostul ambasador al Statelor Unite în Iugoslavia în perioada 1989-1992, conflictul armat din Kosovo poate avea repercusiuni mult mai serioase chiar decît cel bosniac. De bine de rău, războiul sârbo-bosniac a fost purtat în interiorul granițelor Bosniei. Izbucnirea războiului în Kosovo, aflat între cele două națiuni independente ale Macedoniei și Albaniei, ar declanșa un previzibil trafic de arme dinspre Albania înspre albanezii din zonă, în vreme ce un din nou previzibil exod albanez în Macedonia, unde trăiește o minoritate albaneză ce numără aproape 50% din populație, ar periclita stabilitatea guvernului de la Skopje. Totodată, Grecia, care trăiește teama obsedantă a amenințării teritoriului ei nordic de către Macedonia, și Bulgaria, care îi consideră pe macedoneni ca fiind, de fapt, bulgari, ar putea găsi motive pentru a interveni, ca și Turcia, de altfel, cel mai mare stat musulman din Balcani și casă a unei importante minorități albaneze.

Deocamdată, puterile occidentale se vîd puse în fața dilemei de a accepta sau nu independența Kosovo-ului, din moment ce un răspuns pozitiv ar duce, inevitabil, la anularea acordului de la Dayton privind Bosnia, bazat pe integrare și nu pe segregare.

După situația încordată din spațiul iugoslav, *The National Interest* pune sub lupă criza financiară a țărilor din Asia de sud-est, o criză ce ține, înainte de toate, de clivajul dintre două mentalități: cea occidentală și cea orientală. De la Restaurarea Meiji din 1835 încoace, Japonia se zbate între nevoia de modernizare după modelul oferit de țările occidentale și apărarea unei tradiții milenare. Locul generalului MacArthur, vechind la succesul “New Deal”-ului de reconstruire a economiei japoneze dinstruse de război, l-a luat acum în Asia Fondul Monetar Internațional, avansînd credite uriașe: 17 miliarde de dolari pentru Thailanda, 43 pentru Indonezia și 57 pentru Coreea de Sud. Concluzia la care ajunge Kishore Mahbubani, autorul unui îndrăzneț articol intitulat *Pot asiaticii să gîndească?* este una potrivit căreia reușita societăților asiatice va fi asigurată doar de imbinarea unora dintre valorile tradiționale (atașament față de familie, văzută ca o instituție, caracterul conservator al moravurilor,

respectul pentru autorități) cu cele occidentale (succesul obținut prin forțe proprii, libertatea politică și economică) și, mai ales, prin eliminarea nepotismului și a prejudecăților etnice sau de clasă.

În fine, merita menționat din bogatul sumar și articolul lui Adam Garfinkle, *Anatomia unei farse*, care dezvăluie nepuțința S.U.A. de a dezamorsa conflictul din Golful Persic, lăsînd rezolvarea în mâinile lui Evgheni Primakov și ale lui Kofi Anan, fapt ce nu a condus decît la consolidarea poziției lui Saddam Hussein prin concesiile făcute.

D. Țepeneag tradus în Franța

LA editura pariziană P.O.L. a apărut recent romanul *Pont des Arts* de Dumitru Țepeneag. Romanul reprezintă al doilea tom din ciclul narativ inaugurat prin *Hotel Europa*, apărut la aceeași editură în 1996. Ca și *Hotel Europa*, *Pont des Arts* a fost tradus în limba franceză de Alain Paruit. Versiunea românească a romanului află în curs de apariție la Editura Albatros.

Fiica bilingvă a totalitarismului

Ziarul "Le Temps" din Geneva a publicat sub acest titlu un interviu cu Herta Müller, personalitate a literaturii germane contemporane despre care se vorbește mult în ultimul timp, cărțile ei fiind distinse, din 1987, de când s-a stabilit în Germania, cu o serie de prestigioase premii, între care Premiul Kleist și Premiul Impac. Prezentind-o pe scriitoare ca "româncă de limbă germană", a cărei treagă operă, înscrisă în tradiția literară a Europei Centrale, se bazează totuși pe o experiență strict contemporană, dictatura comunistă, realizatoarea interviului, Marion Graf, menționează titlurile romanelor și culegerilor de nuvele ce au făcut-o cunoscută: *Mare fazan e o...*, *Al pe lume*, *Februarie descult*, *Călători într-un picior*, *Încă de pe atunci vulpea era vânătorul*, *Ini-ma animal*, a căror temă comună e responsabilitatea morală a fiecărui individ pentru totalitarism.

Răspunzând curiozității ziaristei elvețiene de a afla care sînt circumstanțele ce au dus-o către literatură, Herta Müller mărturisește că în familia de țărani bănățeni din care provine nu existau cărți. Abia cînd a ajuns la liceu a descoperit literatura, grație

unor oameni pasionați de lectură și scris și tot la încurajarea acestui cerc de prieteni a început ea însăși să scrie. O primă lectură importantă pentru ea a fost un volum de Eugen Kogon, *Statul SS*, care des-

crie fundamentele statului totalitar: „Această carte a fost o revelație, m-a făcut să înțeleg că trăiam într-o dictatură. De la pagină la pagină îmi dădeam seama că tot ce descria el – teama continuă de persecuții individuale, șantajul, tăcerea forțată, toate registrele represiei – se petrecea în jurul meu, în fiecare zi.” A doua revelație au constituit-o cărțile lui Thomas Bernhard, fiindcă dezvăluiau provincia „în niște termeni care mi-au deschis ochii.”

Întrebată cît e invenție și cît povestire autobiografică în proza ei, Herta Müller răspunde: „Am tra-

versat de 50 de ori un pod pentru ca să pot inventa un pod peste un fluviu. Aceasta e percepția inventată pe care o caut.”

Între altele, Marion Graf remarcă limbajul foarte personal, viguros, bogat în imagini al scriitoarei și tematica legată exclusiv de anii trăiți în România, deși e stabilită în Germania de peste un deceniu. Tematica, explică Herta Müller, se datorează faptului că și în Germania a continuat să scrie pornind de la ceea ce a preocupat-o întotdeauna, iar subiectul nu s-a epuizat încă. Dimpotrivă. Cît despre originalitatea stilistică, ea se datorează în primul rînd bilingvismului în care s-a format: „Româna este extraordinară de bogată și expresivă și cărțile mele, fără ca asta să apară explicit, sînt nutrite de această limbă. La 15 ani, cînd am plecat la oraș și am început să vorbesc românește în toate domeniile vieții, aveam distanță necesară pentru a-mi da seama de bogăția acestei limbi. Să vorbești două limbi înseamnă să vezi lumea în două moduri. De exemplu, să înjur e frumos, sănătos, senzual. În timp ce în germană se cade repede în vulgaritate, în română poți să mergi departe fără a deveni vulgar”...

100 de ani de la moartea poetului

◆ Arătîndu-i lui Valéry, spaturile corectate ale poemului său *Un coup de dés jamais n'abolira le hasard* pe care revista "Cosmopolis" trebuia să-l publice, Stéphane Mallarmé l-a întrebat: "Nu credeți că e un act de demență?" Citind, Valéry mărturisește că a rămas incremenit: "Eram un amestec de admirație, rezistență, interes pasionat, analogii în stare născîndă în fața acestei invenții intelectuale". *Zarurile* lui Mallarmé, "acest sistem verbal și vizual", s-au dovedit cîștigătoare. El a fost primul și a deschis drum multor altora, de la dadaști, care și-au luat "hazardul" ca semn instinctiv, la caligramele lui Apollinaire și pînă la ciberpoetii. Pentru comemorarea centenarului morții lui Mallarmé, orașul Sens unde poetul și-a petrecut adolescența (între 1856, cînd avea 12 ani, și 1862), a organizat expoziții, colocvii, spectacole și lecturi, iar mallarméenii din toată lumea au la-dis-

poziție un sit pe Internet, pentru a comunica despre poetul lor preferat. În imagine, portretul lui Mallarmé pictat de Monet în 1876.

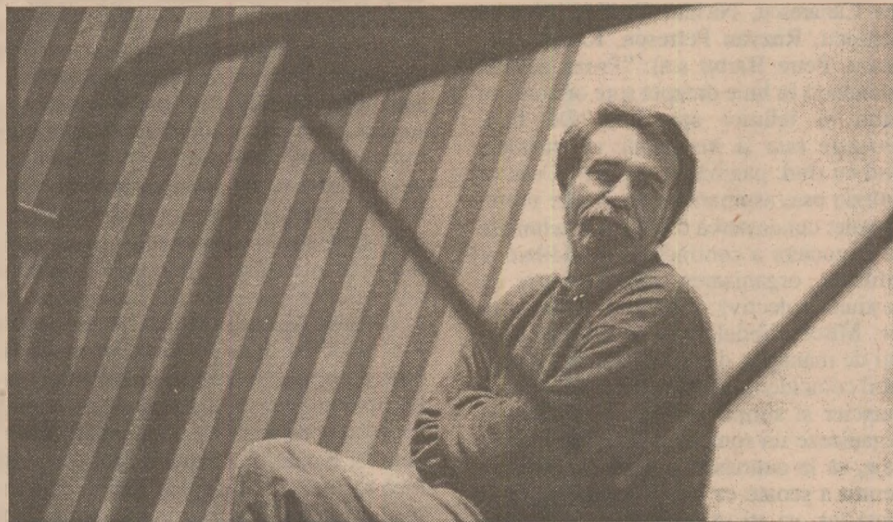
Evenimentul literar al anului în Rusia

VLADIMIR MAKANIN este în sfîrșit recunoscut, la 61 de ani, ca unul dintre numele mari ale literaturii ruse actuale. În entuziasmul stîrnit de apariția recentă, în patru numere consecutive ale revistei literare "Znamia", a ultimului său roman, *Underground sau un erou al timpurilor noastre*, s-a spus chiar că este cel mai important scriitor rus contemporan. Recunoașterea i-a fost consfințită și prin acordarea Premiului Pușkin, în valoare de 40.000 de mărci, ce recompensează "clasici în viață" ai literaturii ruse. Se pare că 1998 e un an fast pentru Makanin. Dar a avut peste trei decenii de așteptare, la periferia literaturii, aproape necunoscut de public și privit cu iritare de critici.

Fiindcă n-a vrut să se integreze în nici un grup literar și a fost întotdeauna un lup singuratic (nici acum, cînd e celebru, nu dă interviuri și nu apare la televiziune), a întîmpinat dificultăți chiar de la debut, în 1965. Caracterul singular al scrisului său și lipsa de comunicabilitate a omului au derutat criticii care, neștiind cum să-l încadreze, au preferat să-l ignore. Nici sovietic,

cepte crudul adevăr că succesul sau eșecul depind de voința și inteligența individuală.

Și romanul *Underground sau un erou al timpurilor noastre* – considerat evenimentul literar al anului în Rusia – are aceeași temă. În cronica sa din "Izvestia", Iuri Buida scrie că Makanin a asimilat și regîndit în *Underground* întreaga experiență a literaturii ruse, de la Lermontov, Dostoievski și Cehov la prozatorii moderni. Sutele de personaje ale romanului sînt artiști și oameni de afaceri, doctori și uci-gași, bolnavi și polițiști, mișunînd prin realitatea rusă cotidiană – văzută însă ca o lume subterană de către personajul principal, un anume Petrovici. Scriitor care s-a lăsat de scris și a ajuns paznic la un cămin, acest Petrovici ajunge să ucidă un polițist originar din Caucaz (victima obișnuită a rasismului rusesc). Ucigașul reflectează la Raskolnikov și la tradiția umanistă a literaturii ruse, dar nu-și simte conștiința tulburată. Vrea doar să nu fie prins, iar următoarea crimă să fie mai bine calculată. Eul scîndat al lui Petrovici – scrie criticul de la "Izves-

nici antisovietic, nici urban, nici preocupat în mod special de Rusia profundă, nici oportunist, nici disident, Makanin și-a urmat propriul drum. Înainte de a se consacra literaturii, a fost matematician, iar prima sa carte a fost una științifică. Apoi și-a dat seama că vocația sa e literatura și s-a preocupat exclusiv de scris, evoluînd încet de la realismul tradițional, prin SF, la un stil experimental, cu o viziune modernă și originală.

În mai multe dintre romanele sale – *Breșa*, *Subiect standard*, *Tacuții*, personajul principal e mulțimea ce hrănește de bună voie cu propriul singe un totalitarism urmărind să șteargă personalitatea individuală, să o strivească într-o masă docilă. În eforturile lor de a scăpa depersonalizării, de a se smulge comunității modelatoare, eroii lui Makanin caută o ieșire, o fisură spre o altă realitate. În *Breșa*, eroul își găsește salvarea într-o lume subterană, un fel de paradis situat acolo unde te-ai aștepta să se afle infernul. Reperele sînt răsturnate, amestecate, noțiunile obișnuite nu mai sînt operante – ca în această Rusie a ultimului deceniu, în care contururile noii realități au devenit de neînțeles: oamenii, obișnuiți în șapte decenii cu protecția unui noi atotputernic, nu sînt capabili să ac-

tia" –, compus dintr-o parte însetată de nemurire și alta bestială, sugerează societatea rusă. Spre deosebire de eroul lui Dostoievski, care afirma că "Dacă Dumnezeu nu există, totul e permis", noul erou al secolului XX sfîrșește prin a crede că însăși "cîntă înseamnă sfîrșitul".

În legătură cu opera sa anterioară, criticii i-au reproșat lui Makanin cruzimea. Și de data aceasta romancierul e fără milă, făcîndu-l pe Petrovici să îndure toate umilințele imaginabile, să străbată toate căile subterane, între care și aceea a artistului, atît de neînsemnat în vremea noastră. Artist este și fratele mai mic al lui Petrovici, Venedikt, pictor genial strivit odinioară de KGB și ajuns într-un azil psihiatric într-o stare aproape animalică. Zeci de ani, Petrovici îl vizitează regulat la spital și în cele din urmă, trecut prin purgatoriul crimei, se decide să-l ia cu el, încercînd din toate puterile să-l readucă la viață. Eșuează. Totuși, eforturile fratelui mai mare au un minim efect. Întors la azilul psihiatric, Venedikt le spune calm infirmierilor veniți să-l înhațe de la poartă: lăsați-mă în pace, nu vă amestecați. Sînt ultimele cuvinte ale romanului. Ale personajului și autorului deopotrivă.

Revista revistelor

Pro-zare

Cristina Cirstea, ale cărei întrebări au totdeauna o remarcabilă direcție politică, îi ia un interviu lui Mircea Nedelciu pentru *CRONICA* nr. 6. Începe prin a-i cere părerea asupra fenomenului cultural acum și aici. Scriitorul nu crede că ne-am afla, din punct de vedere cultural, într-o criză. E doar un moment de răvășire: "Toți oamenii sînt prinși într-un efort uriaș de adaptare la societatea globalizată economic și informatic. Eșecurile acestei adaptări produc nevroze, sinucideri, excluderi iremediabile. Mediul a devenit, prin cantitatea uriașă de informație care-l populează, din nou agresiv cu omul. Agresiv altfel decît în societatea blocată informațional dinainte de '89. Dacă cineva se adaptează cu oarecare succes la aceste noi sfidări, și dacă demersul lui e semnificativ atunci putem spune că asistăm la «productivitate» în noul cîmp cultural".

Iar proza românească, asupra căreia insistă întrebarea, își vede de treaba ei, cu destule rezultate notabile (sînt citați Mircea Cărtărescu, Nichita Danilov, Simona Popescu, Răzvan Petrescu, Răzvan Popescu, Petre Barbu ș.a): "Proza actuală înaintea în linie dreaptă spre orizont, cu calm și tehnici specifice. De fapt, *pro-zare* asta și înseamnă: să înaintezi rînd cu rînd, pagină cu pagină". Ceea ce întîrzie este asumarea mentalității profesionale: cunoașterea drepturilor, tehnicile de negociere a contractului de editare și difuzare, organizarea unor societăți de gestiune colectivă a drepturilor de autor etc. Mircea Nedelciu își recunoaște calități de manager, dar generalizează discutabil coincidența dintre aptitudinile de romancier și simțul practic: "Cine știe să organizeze un roman, să angajeze personaje, să le cunoască și să le urmărească pentru a scoate ce e mai semnificativ în viața lor, va ști să organizeze și o mică întreprindere. Eu, am mai spus-o, nu cred că aș fi devenit scriitor, dacă firul firească al istoriei bazat pe evoluția normală, capitalistă, a economiei nu s-ar fi întrerupt în România pentru 50 de ani cu doar citiva

ani înainte de nașterea mea. Cel mai probabil e că aș fi fost negustor de grîne în Bărăgan". Părerea noastră e că abilitățile economice ale lui Mircea Nedelciu reprezintă o raritate printre scriitori. Majoritatea biografiilor de romancieri îl contrazic. "Întreprinderea" lor de a crea lumi fictive funcționează după alte legi decît o societate comercială, o fabrică sau o agenție de turism. Și, în plus, artiștii de vocație sînt atît de captivați, în permanență, de arta lor, încît de valorificarea materială a "produselor" ar trebui să se ocupe alții: impresari, agenți literari, oameni specializați, pricepuți. Dar cum artiștii cîștigă la noi atît de puțin, un procent din puținul asta nu merită osteneala. Așa merg deocamdată lucrurile. ♦ Cristina Cirstea atinge și o zonă mai delicată, întrebîndu-l pe Mircea Nedelciu despre experiența limitată prin care a trecut și care i-a schimbat viața. Colegul nostru spune că această întîmplare, pe care nu o dorește nici dușmanilor, "are o valoare formativă. Nimeni nu devine însă mai talentat din cauza unei experiențe limitate. Cel mult învață să-și gospodărească altfel talentul, să nu fie trufaș etc.". Dovadă a unei mari tărie de caracter, Mircea Nedelciu nu s-a lăsat copleșit, e activ, scrie și își menține legătura cu lumea literară: "Sînt prin naștere o natură deschisă dialogului. Niciodată nu am găsit un motiv suficient de puternic pentru întreruperea dialogului. Cu oricine. S-ar putea ca unora această poziție a mea să le pară ușor amorală. Unii exprimă prin întreruperea dialogului maxima condamnare morală. La mine această «pedeapsă capitală» a fost de la început «abolită». Poate că e o formă de autoapărare, ca ironia, o armură împotriva marilor Spaime, știu și eu? Cert e că n-am avut niciodată probleme de comunicare. Internetul și e-mail-ul au apărut firesc în viața mea tocmai cînd fizic eram imobilizat într-un cărucior. E doar o coincidență, aș fi putut să le descopăr mai devreme sau mai tîrziu, sînt sigur că nu le-aș fi refuzat." ♦ În același număr al "Cronicii" e publicat un text inedit de Vasile Harea, autorul unui studiu intitulat *România de peste Nistru*, apărut în 1923 la "Cartea Românească" și ajuns azi o raritate bibliofilă. Pentru cartea aceasta, Vasile Harea s-a documentat în 1918 la fața locului, călătorind în plin război civil prin Ucraina, Transnistria și Basarabia. Textul inedit *O călătorie la Kiev - 1918* a fost redactat, după însemnările de atunci, pe la sfîrșitul anilor '50 sau poate mai tîrziu și e deosebit de interesant. De la Kiev la Odesa, Tiraspol, Dubăsari și Chișinău, Vasile Harea a stat de vorbă cu românii de acolo și le-a aflat problemele. Între altele, a participat la Congresul învățătorilor din regiunea Tiraspol-Dubăsari și a întocmit un memoriu, pe baza căruia a obținut pentru ei, de la ministrul Simion Mehedinți, fonduri apreciable și manuale. Care n-au mai ajuns la destinație căci, la începutul lui 1919 trupele sovietice au reocupat Transnistria. Învățătorii care dirijau procesul de naționalizare a școlilor din satele cu populație românească au fost nevoiți să se refugieze în țară, iar președintele Zemstvei din Dubăsari, Durbailo, "un adevărat democrat, lipsit de prejudecăți imperiale rusești, a avut o soartă tragică: «pentru ajutorul acordat moldovenilor în organizarea școlii lor naționale, sovieticii l-au considerat «trădător», condamîndu-l la moarte prin împușcare".

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundației "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1998: 3 luni - 26.000 lei; 6 luni - 52.000 lei; 1 an - 104.000 lei; ISSN 1220-6318

LA MICROSCOP

CAPITALISMUL PERSONAL

SÎNT nouă ani de cînd în România se tot vorbește despre economia de piață și de libera inițiativă. Pentru timpul istoriei microscopice, acest interval pare suficient pentru a-l deprinde pe omul obișnuit cu ideea de afacere. În România se joacă zdrăvan la loterie și s-au băgat sume uriașe în *Caritasuri*. Păgubiții acestor jocuri și-au riscat, unii dintre ei, toată agoniseala, pentru a da lovitura vieții lor. Așadar, nu se poate spune că le-ar lipsi simțul riscului concetățenilor noștri. Cu toate acestea, peste 805 dintre noi, dacă s-ar vedea cu o sumă neplanificată, o sumă ajungînd la 500 de milioane de lei, ar face cu ea orice altceva decît să-i bage într-o afacere. Cel puțin așa reiese din ultimul mare sondaj de opinie subvenționat de Fundația Soros, la noi în țară.

Cu alte cuvinte, aceiași oameni care sînt în stare să riște sume frumusele, săptămînal, umblind după cîștiguri la loterie sau aceiași oameni care au pierdut bani frumoși la diverse *Caritasuri* nu se gîndesc să înceapă o afacere, chiar dacă banii de pornire le-ar pica din cer.

Întrebarea e în ce măsură ideea de liberă inițiativă a rimat la noi cu aceea de intrare în afaceri. Capitalismul s-a numărat și se numără printre termenii cu încărcătură negativă în România. Afacerile, ca idee, sînt privite cu reticență de cetățeanul obișnuit, ca și cum ar fi vorba de un lucru jenant, dacă nu de-a dreptul rușinos.

La ora asta, la noi există un discurs despre lumea afacerilor, care vine din partea specialiștilor în acțiuni la bursă. Există și un tip de ademenire la afaceri, prin plasarea de acțiuni, cu cedarea responsabilității personale unor experți. În schimb, îndemnul elementar, de tip, vrei să fii propriul tău stăpîn, începe o afacere, așteaptă de nouă ani

să se transforme într-un slogan al societății autohtone.

În primii ani de după începutul revoluției, momentul 1989, simpla operațiune de privatizare era însoțită de comentarii menite să deoache acest fapt. Îndemnul de tip pozitiv că în România e nevoie să se facă afaceri, îndemn pe care omul obișnuit trebuia să-l privească drept o valoare comportamentală firească, a fost mai tot timp miniat de anunțuri oficiale că la adăpostul acestei inițiative se dau tunuri. Pe de altă parte, birocrăția autohtonă, legile și regula șperțului au transformat ideea elementară de intrare în afaceri într-un fel de labirint în care numai cei care cunosc ponturile trebuincioase reușesc să se descurce.

Dacă însă dispre canalele presei ar fi venit îndemnul spre afaceri adresat cetățeanului obișnuit, rezultatele ultimului sondaj de opinie ar fi diferit sensibil de cele înregistrate.

Imboldul intrării în afaceri e, la această oră, mai mic și decît o sumă de 500 de milioane de lei pe care concetățenii noștri intervievați de CURS ar putea s-o aibă la dispoziție indiferent în ce scop. S-au succedat mai multe guverne în România, dar invitația către afacerea personală, ideea că această afacere e, social, un merit patriotic, nu o treabă strict personală, continuă să se lase așteptată.

Mediul afacerilor e comentat la noi fie dintr-un unghi farmaceutic, care taie pofta omului obișnuit de a se băga în asemenea lucruri, fie dintr-o perspectivă la fel de descurajantă - aceea a fraudei date în vileag. Ceea ce lipsește e simpla incurajare adresată omului obișnuit, de a intra în afaceri și de a-și concepe aceasta încercare ca pe o aventură personală meritorie.

Cristian Teodorescu

Citeva întrebări

Un trist și inept efort de așa-zisă demitizare a discursului președintelui Constantinescu în fața congresmenilor americani aparține *COTIDIANULUI*. Acest ziar care a risipit energii considerabile pentru a afla gradul vizitei președintelui în Statele Unite și care a jubilat fiindcă auditoriul de pe dealul Capitolului a fost reprezentat în mică parte de reprezentanți ai Congresului, dar a ignorat succesul personal al președintelui Constantinescu în această vizită, *Cotidianul* adică își inchipuie că îi dă marea lovitură președintelui. Cum? Acuzîndu-l că și-a ținut discursul liber citind textul de pe două ecrane care au transformat acest discurs într-o cacialma. O cacialma pentru un ziar precum *Cotidianul*, dar nu și pentru cei care l-au audiat pe președintele Constantinescu. N-ar fi însă aceasta prima oară cînd sub redacția lui Ion Cristoiu fapte limpezi și neculpabile devin capete de acuzare. ♦ Întors acasă din Statele Unite mai devreme decît președintele Constantinescu, directorul ziarului *ADEVĂRUL* se întreabă dacă nu cumva președintele a rămas în America mai mult timp decît era cazul. Întrebarea pe care ne-o punem e de ce dl Dumitru Tinu nu l-a întrebat pe președinte de ce stă în continuare în Statele Unite, în loc să îl acuze că stă acolo mai mult decît trebuie. ♦ Unul dintre cele mai lipsite de rușine fapte de presă din ultima vreme e reprezentat de o poză care a apărut în ziarul *NAȚIONAL*. Poza în discuție, opera celebrului Ștefan Ioniță, îl reprezintă pe cunoscutul realizator t.v. Iosif Sava în situația de subiect al Secției de terapie intensivă de la Spitalul Universi-

tar - fostul Municipal. E de-a dreptul revoltător că o persoană aflată la reanimarea unui spital e pozată de un fotograf lipsit de scrupule. Însă e stupefiant că un ziar, *Național*, a publicat această poză, mai și adăugînd un comentariu medical mincinos. Trecînd de faptul în sine, ar fi fost de așteptat ca oameni de cultură să diverși alți foști invitați ai seratelor lui Iosif Sava să protesteze împotriva acestei intruziuni în intimitatea unei anumite persoane, oricine ar fi fost ea. Din această tăcere însă Iosif Sava pică prost. De fapt, foarte activul muzicolog s-a văzut, fără să știe, pentru prima oară la îndemina invitaților săi. ♦ Șeful Baroului din România s-a declarat împotriva echipării femeii avocat în pantaloni, deoarece nici zeita justiției nu purta o vestimentație de acest fel. Dar întrebarea e în ce măsură zeita justiției avea de-a face cu o societate în care pantalonii purtați de femei erau priviți drept un substitut sexy al vestimentației femeiești clasice. Asta pe de o parte. Pe de alta, faptul că la tribunal o femeie avocat simte nevoia să se îmbrace în veșminte bărbătești nu e o dovadă limpede că aceste femei încearcă să se substituie bărbaților cu care se laudă baroul? În *ZIUA*, Ioan Groșan deplînge faptul că nu mai vin americanii în varianta lor de investitori. Dar inteligentul editorialist-prozator ignoră că, așa cum așteptarea americanilor de către români s-a dovedit, decenii de-a rîndul, o pistă falsă, tot așa ignorarea americanilor, prin diverse măsuri legislative restrictive, i-ar putea izgoni pe americanii dornici să investească în România.

Cronicar

Tipărit la
„R.H. PRINTING” SRL
Calea Plevnei 114, sector 1
București

24 pag - 2.000 lei
La redacție: 1.500 lei